

บทที่ 2

วิวัฒนาการ แนวความคิดพื้นฐาน

วัตถุประสงค์ หลักการ ลักษณะ และกระบวนการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

สำหรับกระบวนการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้น ถือได้ว่าเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ช่วยให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วได้อย่างดียิ่ง ดังจะเห็นได้จากประเทศต่างๆ ทั่วโลกมักจะมีหลักกฎหมายในเรื่องดังกล่าวปรากฏอยู่ แต่อย่างไรก็ตามในหลักกฎหมายของประเทศต่างๆ เหล่านี้ มักจะมีความแนวความคิด วิธีการ และรายละเอียดต่างๆ ตลอดจนมีข้อดีข้อเสียในแต่ละด้านแตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมของแต่ละประเทศ ดังนั้น ในการศึกษากระบวนการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากให้สมบูรณ์ สมควรที่จะต้องศึกษากฎหมายของประเทศต่างๆ เปรียบเทียบกับกฎหมายไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาเกี่ยวกับแนวความคิดของหลักการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก อันจะเป็นพื้นฐานให้ทราบถึงขั้นตอนและหลักกฎหมายอื่นๆ ได้ดียิ่งขึ้น

2.1 วิวัฒนาการ แนวความคิดพื้นฐาน และวัตถุประสงค์ของการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

2.1.1 วิวัฒนาการ แนวความคิดพื้นฐาน และวัตถุประสงค์ของการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากในต่างประเทศ

(1) วิวัฒนาการ และแนวความคิดพื้นฐาน

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้แข่งขันทางธุรกิจกันอย่างมาก โดยในการแข่งขันทางธุรกิจดังกล่าว แต่ละประเทศหรือแต่ละกลุ่มประเทศจำเป็นต้องพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อรองรับการแข่งขัน ซึ่งสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้การแข่งขันดังกล่าวประสบความสำเร็จ คือ การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ จึงจำเป็นที่แต่ละประเทศจะต้องปรับปรุงและพัฒนากฎหมายของตนให้สอดคล้องกับการทำธุรกิจและเพื่อดึงดูดการลงทุน ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. 1789 สภา Congress ของสหรัฐอเมริกา ได้ออก Judiciary Act โดยจุดประสงค์เพื่อคุ้มครองคนต่างด้าว (โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ชาวอังกฤษ) และผลประโยชน์ของพ่อค้าต่างประเทศ ทั้งนี้ เนื่องจากปัญหาที่บุคคลเหล่านี้

นั้นไม่สามารถเรียกร้องให้ลูกหนี้ในสหรัฐอเมริกาหรือรัฐอื่นชำระหนี้ได้¹ และต่อมาได้มีการตื่นตัวในการปรับปรุงกฎหมายกันมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายธุรกิจและกฎหมายวิธีพิจารณาความ

สำหรับการปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความนั้น จำเป็นที่ต้องปรับปรุงวิธีพิจารณาความให้มีความรวดเร็ว (Speeding Trial) เพื่อให้สอดคล้องกับการทำธุรกิจ ทั้งนี้ อาจถือได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศนำร่องที่มีการพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความให้สามารถพิจารณาคดีให้รวดเร็วขึ้น โดยได้ทำการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายดังกล่าวในปี ค.ศ. 1983 โดยเน้นให้กฎหมายวิธีพิจารณาความเป็นไปอย่างรวดเร็วและคำพิพากษาหรือคำสั่งมีความศักดิ์สิทธิ์ และต่อมาในปี ค.ศ. 1988 จึงได้ปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้กฎหมายที่ดีที่สุด สำหรับสาเหตุที่ประเทศสหรัฐอเมริกาต้องปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความให้เร็วและให้ดีที่สุด เนื่องจากค่าใช้จ่าย (Cost) ในการดำเนินคดีสูงมาก ประกอบกับเป็นประเทศใหญ่ มีหลายมลรัฐ และมีเรื่องหรือปัญหาที่สลับซับซ้อนมากกว่าประเทศอื่นๆ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่กฎหมายที่จะใช้บังคับจะต้องมีประสิทธิภาพและให้ความเป็นธรรมแก่ผู้เกี่ยวข้อง

ตามธรรมเนียมประเพณีของกฎหมายระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และประมวลกฎหมายเกี่ยวกับคำคู่ความ (code pleading rules) การต่อสู้หรือดำเนินคดีของคู่ความมักจะสามารถกระทำได้เฉพาะข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำคู่ความ (pleading) เท่านั้น โดยไม่สามารถล่วงรู้ข้อเท็จจริงที่อยู่เบื้องหลังคำคู่ความดังกล่าว (go behind the pleading) ว่าเป็นจริงอย่างนั้นหรือไม่ แม้จะมีข้อสันนิษฐานว่าคำคู่ความได้กระทำโดยสุจริต (made in good faith) ก็ตาม ดังนั้นแล้ว หากมีการควบคุมให้คำคู่ความเป็นไปตามความเป็นจริง ก็จะสามารถช่วยให้การตั้งสิทธิเรียกร้อง (state a claim) หรือต่อสู้คดี (defense) ในการพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความเป็นธรรม ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวกรณีจึงเป็นไปได้ว่าสิ่งที่ปรากฏอยู่ในคำคู่ความมิได้เป็นสิ่งที่ปรากฏตามความเป็นจริง การพิสูจน์ความมีหรือไม่มีอยู่ของข้อเท็จจริงในคดีเป็นสิ่งสำคัญในการพิจารณาคดี (trial) แต่บางครั้งก็อาจจะตัดสินคดีได้โดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาคดี ด้วยอาศัยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยให้ศาลเป็นผู้ตรวจสอบคำคู่ความว่าเป็นคำคู่ความที่เป็นจริงหรือไม่ แต่มีปัญหาตรงที่ไม่มีมาตรฐานที่จะทำให้เห็นว่าอะไรคือสิ่งที่ไม่เป็นจริงหรือที่เป็นจริง (what was sham and what was not) ซึ่งสิ่งที่จะใช้พิสูจน์สิ่งดังกล่าวได้ก็คือ พยานหลักฐานต่างๆ ที่จะเสนอต่อศาล

¹ Federal Rules of Civil Procedure. As Amended to May 1, 1995 (St. Paul, MINN : West Publishing Company, 1995), pp.5-6.

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่ากระบวนการพิจารณาก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษานั้นจะมีขั้นตอนหลายขั้นตอนและแต่ละขั้นตอนก็ค่อนข้างสลับซับซ้อน จนอาจจะใช้เวลานานกว่าจะเสร็จการพิจารณา อย่างไรก็ตามกฎหมายได้บัญญัติหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาในบางกรณีให้คดีเสร็จโดยไม่ต้องพิจารณาคดีเต็มรูปแบบ เช่น การชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งหากศาลเห็นว่าข้อวินิจฉัยดังกล่าวจะทำให้คดีเสร็จไปทั้งเรื่อง ศาลก็อาจพิพากษาให้คดีเป็นอันเสร็จไป หรือมีคำสั่งอย่างใดก็ตามที่เห็นสมควร นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดวิธีตัดสินคดีแบบใหม่ที่ศาลมักจะนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือตรวจสอบประเด็นในคำคู่ความว่ามีอยู่จริงเพียงพอต่อการเข้าสู่การพิจารณา (trial) หรือไม่ นั่นคือ การพิพากษาโดยรวบรัด (summary judgment)² ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะทำให้คดีไม่ว่าจะเป็นคดีเดี่ยวๆ (single claim) คดีที่มีฟ้องแย้ง (counterclaim) ขัดต่อผู้ (defense) หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของคดี (a portion of a claim) ได้รับการพิจารณาคัดสินโดยยุติธรรม รวดเร็ว และประหยัด (to secure the just, speedy and inexpensive)³

ต้นแบบของการพิพากษาโดยรวบรัด (summary judgment) ถูกนำมาใช้เมื่อปี ค.ศ. 1852 ในประเทศอังกฤษเพื่อขจัดความล่าช้าที่เกิดจากข้อต่อสู้ที่เสแสร้งหรือไม่จริง (to avoid delay arising from sham defences) ของจำเลยผู้ไม่ไม่สุจริตในคดีตัวแลกเงิน ต่อจากนั้นก็ได้มีการนำกระบวนการดังกล่าวในคดีหลายประเภท ยกเว้นคดีบางประเภท⁴ และหลังจากนั้นประมาณ 50 ปี ถึงได้มีการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา

---

² Milton D. Green, Basic Civil Procedure (Mineola, New York : The Foundation Press, Inc, 1972), p.117.

³ R. Lawrence Dessem, Pretrial Litigation, Law, Policy and Practice (American Casebook, St. Paul, MINN : West Publishing Company, 1991), p.451.

⁴ Sir. Jack I. H. Jacob, The Reform of Civil Procedure Law and other Essays in Civil Procedure (London : Sweet & Maxwe, 1982), p.277.

(2) วัตถุประสงค์ของการพิพากษาโดยรวบรัด

วัตถุประสงค์หลักของการพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) คือ ขจัดหรือตัดกระบวนการพิจารณาที่ไม่จำเป็นออกไป (to avoid useless trials) และในขณะเดียวกันก็ทำให้การพิจารณาและการเตรียมคดีเป็นไปด้วยดี⁵ โดยหากคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถพิสูจน์ได้ว่าคดีไม่มีประเด็นที่เป็นสาระ (no genuine issue material fact) แล้ว ย่อมได้รับการพิพากษาโดยผลของกฎหมาย (entitle to judgment as a matter of law) โดยไม่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการพิจารณา

จากวิวัฒนาการดังกล่าวจะพบว่า ในระบบกฎหมายของต่างประเทศโดยเฉพาะระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ไม่ได้ระบุความหมายหรือประเภทของ “คดีไม่มีข้อยุ่งยาก (a simple cases)” ไว้เฉพาะอย่างกฎหมายไทย แต่ได้บัญญัติวิธีหรือกระบวนการพิจารณาคดีไว้เป็นพิเศษ คือ การพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) โดยวางลักษณะของคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการและกำหนดกรอบเวลาในการดำเนินการไว้เป็นที่แน่นอน ซึ่งปกติคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการดังกล่าวได้คือคดีที่มีลักษณะที่ไม่มีข้อต่อสู้หรือประเด็นข้อพิพาทที่แท้จริง (the defendant has no arguable defence to the claim or no genuine issue material fact) อันเป็นคดีที่มีลักษณะเช่นเดียวกับคดีไม่มีข้อยุ่งยากตามกฎหมายไทย ทั้งนี้ วิธีการพิจารณาดังกล่าวมีขึ้นเพื่อขจัดความล่าช้าของการพิจารณาคดี โดยพิจารณาก่อนการฟ้องคดีที่ไม่สมควรเข้าสู่การพิจารณา (Trial) เพื่อประหยัดเวลาและก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่ความ เพราะหากต้องเสียเวลาเวลาในการพิจารณามากเท่าใด ความยุติธรรมก็ยิ่งสูญเสียไปมากเท่านั้น ดังนั้น หากปรากฏคดีที่มีลักษณะดังกล่าว สมควรที่ได้รับการพิพากษาอย่างรวบรัดโดยกระบวนการพิจารณาแบบพิเศษ

2.1.2 วิวัฒนาการ แนวความคิดพื้นฐาน และวัตถุประสงค์ของการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากในประเทศไทย

เมื่อกล่าวถึงกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยนั้น กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับแรกที่ตราออกมาเป็นรูปพระราชบัญญัติ เรียกว่า “พระราชบัญญัติกระบวนการพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก (ร.ศ.) 115” ฉบับต่อมา เรียกว่า “พระราชบัญญัติวิธี-

⁵ Jack H. Friedenthal and others, *Civil Procedure* (St. Paul, MINN : West Publishing Company, 1985), pp.432-433.

พิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก (ร.ศ.) 127⁶ จนกระทั่งเปลี่ยนมาเป็น พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พุทธศักราช 2477⁶ โดยพระราชบัญญัติกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 115 มีพระราชโองการประกาศใช้เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม ร.ศ. 115 ประกอบด้วยเนื้อหา 24 หมวด 142 มาตรา ซึ่งในเนื้อหาของมาตราดังกล่าวจะบัญญัติถึงเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอำนาจศาลคดีแพ่ง การพิจารณาคดีมีโนสาร⁷ การสืบพยานในคดีแพ่ง เป็นต้น สำหรับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 ได้ตราขึ้นเพื่อแก้ไขความยุ่งยากซับซ้อนของกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความแพ่งเดิมซึ่งได้ปรับปรุงแก้ไขกันมาหลายครั้ง การตราขึ้นนี้มีเจตนาจะให้ใช้ไปพลางก่อนจนกว่าจะมีประมวลกฎหมาย โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้มีทั้งสิ้น 21 หมวด 145 มาตรา เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินคดีแพ่งในศาล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอำนาจศาล ลักษณะฟ้องความ วิธีการพิจารณาคดีมีโนสาร⁷ การพิจารณาคดีสามัญ จนถึงการบังคับคดีและวิธีพิจารณาแบบพิเศษ ส่วนพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พุทธศักราช 2477 ซึ่งได้กำหนดให้ใช้บังคับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ได้ตราไว้ต่อท้ายพระราชบัญญัติดังกล่าวตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2478 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนั้น เป็นประมวลกฎหมายที่ได้รวบรวมบรรดากฎหมายต่างๆ ทั้งในทางหลักวิชาการและในทางปฏิบัติได้สมบูรณ์ยิ่งกว่ากฎหมายก่อนๆ กล่าวคือ มิใช่เป็นประมวลกฎหมายที่ได้ตราบทบัญญัติขึ้นใหม่ แต่บทบัญญัติในประมวลกฎหมายทั้งสองนี้ส่วนมากเป็นกฎหมายที่ได้ใช้มาแต่เดิมแล้ว หากจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมบ้างก็เป็นส่วนน้อย ทั้งนี้เพื่อให้ใช้การได้สะดวก⁷

สำหรับคดีไม่มีข้อยุ่งยากในประเทศไทย ตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 115 และ ร.ศ. 117 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก คงมีแต่บทบัญญัติเรื่องวิธีพิจารณาคดีมีโนสารเท่านั้น บทบัญญัติเรื่องคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้เริ่มบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ได้ตราไว้ต่อท้ายพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พุทธศักราช 2477 โดยตราไว้ในส่วนของคดีวิสามัญอันเป็นวิธีการดำเนินคดีโดยรวบรัด ซึ่งได้บัญญัติเรื่องคดีไม่มีข้อยุ่งยากควบคู่กับคดีมีโนสาร ทั้งนี้บทบัญญัติเรื่องคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้น เดิมได้บัญญัติไว้ว่า

⁶ ธานินทร์ กรัยวิเชียร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพมหานคร : สหกรณ์ออมทรัพย์กระทรวงยุติธรรม จำกัด, 2521), หน้า 172.

⁷ สุณีย์ มลลิกะมาลย์, ไชยศ เหมะรัชตะ, วิษณุ เกรืองาม และคณะ, รายงานผลการวิจัยวิวัฒนาการของกฎหมายไทยในรอบ 200 ปี : ภาคกฎหมายวิธีสบัญญัติ (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 31-36.

“ในคดีสามัญซึ่งโจทก์ฟ้องเพียงขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงินซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้น ได้ถูกปฏิเสธหรือตามสัญญาเป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริง มีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย โจทก์จะยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องขอให้ศาลพิจารณาคดีนั้นโดยรวบรัดก็ได้ แต่คำร้องนั้นต้องมีคำสาบานของโจทก์ต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่หรือคำสาบานของบุคคลอื่นที่โจทก์แต่งตั้งซึ่งรู้เห็นข้อความในคำฟ้องนั้นยืนยันว่าข้อความที่อ้างในคำฟ้องนั้นเป็นความจริงติดไปด้วย

ถ้าศาลเห็นว่าคดีนั้นปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ก็ให้ศาลมีคำสั่งพิจารณาคดีนั้นตามข้อบังคับที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ว่าด้วยคดีมโนสาร ภายในบังคับต่อไปนี้

(1) ให้ศาลออกหมายเรียกไปยังจำเลยแสดงจำนวนเงินที่เรียกร้องและเหตุแห่งการเรียกร้อง และให้จำเลยมาศาลและให้การในวันใดวันหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดไม่เกินห้าวัน นับแต่วันส่งหมายนั้น โดยมีให้เป็นการเสียหายแก่การต่อสู้คดี

(2) ถ้าจำเลยมาศาล ให้ศาลจดคำแถลงของจำเลยไว้ในรายงานพิสดารและถ้าศาลได้พิจารณาคำแถลงและคำให้การของจำเลยแล้ว เห็นว่าจำเลยไม่มีเหตุต่อสู้คดีนั้นก็ให้ศาลพิพากษาคดีนั้นโดยเร็วที่จะพึงทำได้ แต่ถ้าปรากฏต่อศาลว่าจำเลยอาจมีข้อต่อสู้อันสมควร ก็ให้ศาลดำเนินการพิจารณาไปโดยไม่ชักช้าและฟังคำพยานทั้งสองฝ่ายก่อนพิพากษา

คดีอันอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรานี้ ห้ามมิให้ศาลอนุญาตคำขอของจำเลยเพื่อเลื่อนเวลายื่นคำให้การหรือเพื่อเลื่อนคดี เว้นแต่จำเลยจะแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลว่าคำขอของตนมีเหตุผลดี และสันนิษฐานได้ในเบื้องต้นว่าจำเลยมีข้อต่อสู้คดีอันสมควรหรือเมื่อศาลเห็นว่าโดยพฤติการณ์นอกเหนือไปนี้อาจบังคับได้ เป็นการพ้นวิสัยที่จำเลยจะมาศาลหรือยื่นคำให้การก่อนหรือในวันที่กำหนดไว้ได้

(3) ถ้าจำเลยได้รับหมายเรียกของศาลแล้วไม่มาศาลตามกำหนดคดีให้ศาลมีคำสั่งโดยไม่ชักช้าว่าจำเลยขาดคดีพิจารณาแล้วให้ศาลพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียว และพิพากษาโดยเร็วที่จะพึงทำได้

ถ้าในระหว่างการพิจารณาปรากฏว่าคดีไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งมาตรานี้ ศาลอาจมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิม แล้วดำเนินการพิจารณาต่อไปตามข้อบังคับแห่งคดีสามัญได้”

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2534 กระทรวงยุติธรรมได้พิจารณาเห็นว่า ตามมาตรา 196 เดิม ที่กฎหมายไม่บัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ดำเนินคดีโดยรวบรัดได้เอง หากแต่กำหนดให้เป็นหน้าที่ของโจทก์จะต้องยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาล และบังคับว่าคำร้องนั้นต้องมีคำสาบานของโจทก์ต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือคำสาบานของบุคคลอื่นที่โจทก์แต่งตั้งซึ่งรู้เห็นข้อความในคำฟ้องนั้นยืนยันว่าข้อความที่อ้างในคำฟ้องนั้นเป็นความจริงติดไปด้วยนั้น น่าจะเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ศาลไม่อาจนำหลักการของการพิจารณาคดีโดยรวบรัดตามมาตรา 196 มาใช้บังคับแก่

คดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายมาตรา 196 เสียใหม่ โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2534 มาตรา 12 ทำให้บทบัญญัติของมาตรา 196 ที่แก้ไขใหม่แล้ว มีข้อความดังนี้

“ในคดีสามัญซึ่งโจทก์ฟ้องเพียงขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงินซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้นได้ถูกปฏิเสธ หรือตามสัญญาเป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริง มีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย โจทก์จะยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องขอให้ศาลพิจารณานั้น โดยรวบรัดก็ได้

ถ้าศาลเห็นว่าคดีนั้นปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ไม่ว่าโจทก์จะยื่นคำขอตามวรรคหนึ่งหรือไม่ ก็ให้ศาลมีคำสั่งพิจารณาคดีนั้นตามข้อบังคับที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ว่าด้วยคดีโมนาเรภายในบังคับต่อไปนี้

(1) ให้ศาลออกหมายเรียกไปยังจำเลยแสดงจำนวนเงินที่เรียกร้องและเหตุแห่งการเรียกร้อง และให้จำเลยมาศาลและให้การในวันใดวันหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดไม่เกินห้าวัน นับแต่วันส่งหมายนั้น โดยมีให้เป็นการเสียหายแก่การต่อสู้คดี

(2) ถ้าจำเลยมาศาล ให้ศาลจดค่าแถลงของจำเลยไว้ในรายงานพิสดารและถ้าศาลได้พิจารณาค่าแถลงและคำให้การของจำเลยแล้ว เห็นว่าจำเลยไม่มีเหตุต่อสู้คดีนั้นก็ให้ศาลพิพากษาคดีนั้นโดยเร็วเท่าที่จะพึงกระทำได้ แต่ถ้าปรากฏต่อศาลว่าจำเลยอาจมีข้อต่อสู้อันสมควรก็ให้ศาลดำเนินการพิจารณาไปโดยไม่ชักช้าและฟังคำพยานทั้งสองฝ่ายก่อนพิพากษา

(3) ถ้าจำเลยได้รับหมายเรียกของศาลแล้วไม่มาศาลตามกำหนดคนัดให้ศาลมีคำสั่งโดยไม่ชักช้าว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา แล้วให้ศาลพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียว และพิพากษาโดยเร็วเท่าที่จะพึงกระทำได้

คดีอันอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรานี้ ห้ามมิให้ศาลอนุญาตคำขอของจำเลยเพื่อเลื่อนเวลาขึ้นคำให้การหรือเพื่อเลื่อนคดี เว้นแต่จำเลยจะแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่าคำขอของตนมีเหตุผลดี และสันนิษฐานได้ในเบื้องต้นว่าจำเลยมีข้อต่อสู้คดีอันสมควร หรือเมื่อศาลเห็นว่าโดยพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้ เป็นการพ้นวิสัยที่จำเลยจะมาศาลหรือยื่นคำให้การก่อนหรือในวันที่กำหนดไว้ได้

ถ้าในระหว่างการพิจารณาปรากฏว่าคดีไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งมาตรานี้ ศาลอาจมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิม แล้วดำเนินการพิจารณาต่อไปตามข้อบังคับแห่งคดีสามัญได้”

มาตรา 196 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวได้ปรับปรุงหลักการของมาตรา 196 เดิมในสาระสำคัญ 2 ประการ คือ

(1) เพิ่มหลักการใหม่ว่า ถ้าศาลเห็นว่าคดีนั้นปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ไม่ว่าโจทก์จะมีคำขอให้พิจารณาคดีโดยรวบรัดหรือไม่ก็ตาม ก็ให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาคดีโดยรวบรัดอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากตามมาตรา 196 ได้ ซึ่งแตกต่างจากมาตรา 196 เดิมที่กำหนดให้ศาลจะสั่งให้ดำเนินคดีโดยรวบรัดได้ก็ต่อเมื่อโจทก์มีคำขอเท่านั้น หากโจทก์ไม่มีคำขอศาลก็ไม่มีอำนาจสั่งให้ดำเนินคดีโดยรวบรัดได้

(2) ตัดบทบังคับของมาตรา 196 เดิมที่กำหนดว่า คำร้องขอให้ดำเนินคดีโดยรวบรัดต้องมีคำสาบานของโจทก์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือคำสาบานของบุคคลอื่นที่โจทก์แต่งตั้งซึ่งรู้เห็นข้อความในคำฟ้องนั้น ยืนยันว่าข้อความที่อ้างในคำฟ้องนั้นเป็นความจริงคดีไปด้วย ออก เพราะเห็นว่าหลักการดังกล่าวน่าจะเป็นการฟุ่มเฟือยและไม่จำเป็นแก่คดี ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่โจทก์ และเป็นการจูงใจให้โจทก์ได้ใช้สิทธิร้องขอให้ดำเนินคดีโดยรวบรัดตามมาตรา 196 มากขึ้น

ต่อมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาคดีมโนสารใหม่ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2542 จึงจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขมาตรา 196 ให้สอดคล้องกับหลักการของกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสารที่แก้ไขใหม่ด้วย (ซึ่งจะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป) โดยแก้ไขหลักการในสาระสำคัญ 2 ประการ คือ

(ก) กำหนดข้อยกเว้นว่าไม่ให้ศาลนำมาตรา 190 จัตวา ที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ในหมวดที่ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสาร มาใช้ในคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ทั้งนี้เพราะมาตรา 190 จัตวา ของคดีมโนสาร นั้น กำหนดให้โจทก์เสียค่าขึ้นศาลในศาลชั้นต้นเท่ากับค่าขึ้นศาลที่เรียกเก็บในคดีที่มีคำขอให้ปลดปล่อยทุกข้ออันไม่อาจคำนวณเป็นราคาส่งเงินได้ ซึ่งตามตาราง 1 (2) (ก) ให้เรียกเรื่องละ 200 บาท เป็นหลักการใหม่ที่ใช้เฉพาะคดีมโนสาร ซึ่งเป็นคดีมีทุนทรัพย์เล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น แต่คดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญ ซึ่งไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนทุนทรัพย์ กฎหมายจึงไม่ยอมให้นำหลักการใหม่ตามมาตรา 190 จัตวา ดังกล่าวข้างต้นมาใช้บังคับแก่คดีไม่มีข้อยุ่งยากได้

(ข) ปรับปรุงหลักการของมาตรา 196 วรรคสอง (1) เดิม ที่กำหนดให้ศาลออกหมายเรียกให้จำเลยมาศาลและให้การในวันใดวันหนึ่ง ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดไม่เกินห้าวัน นับแต่วันส่งหมายนั้น โดยตัดเงื่อนไขเวลาไม่เกินกำหนดห้าวัน นับแต่วันส่งหมายนั้น ออกเสีย ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีปริมาณคดีเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว และทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในคดีที่ค่อนข้างสูง การกำหนดเงื่อนไขเวลาไว้ว่าให้จำเลย

มาศาลภายในกำหนดเวลาไม่เกินห้าวัน นับแต่วันส่งหมายเรียกให้จำเลยนั้น นอกจากจะเป็นการเร่งรัดจำเลยจนแทบไม่มีเวลาเตรียมคดีแล้ว ศาลเองก็ไม่มีวันว่างพร้อมที่จะออกนั่งพิจารณาในวันนัดพิจารณาได้อย่างเต็มที่ หลักการใหม่ของมาตรา 196 วรรคสอง (1) จึงกำหนดให้ศาลออกหมายเรียกให้จำเลยมาศาลและให้การในวันใดวันหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดโดยมิให้เป็นการเสียหายแก่การต่อสู้คดีเท่านั้น

จากบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับคดีไม่มีข้อยุ่งยากดังกล่าวข้างต้น กรณีไม่ปรากฏชัดเจนว่าประเทศไทยรับเอาหลักกฎหมายดังกล่าวมาจากประเทศใด แต่เมื่อศึกษาประวัติกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย จะพบว่า การปรับปรุงกฎหมายโดยเฉพาะพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ถูกรวบรวมเป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้มาจนถึงปัจจุบันจะพบว่า กฎหมายที่ปรับปรุงใหม่ศาลไทยใช้วิธีพิจารณาความแบบที่ใช้ในศาลอังกฤษ ไม่ว่าจะป็นหลักผู้ใดกล่าวอ้างข้อความอันใดฝ่ายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่นำสืบพิสูจน์ให้ศาลเห็นหรือหลักการถามพยานที่มีการถามซัก (examination-in chief) การถามค้าน (cross-examination) และการถามติง (re-examination) จะเหมือนระบบกฎหมายอังกฤษทุกอย่าง เพียงแต่มีได้นำระบบลูกขุน (jury) ของอังกฤษมาใช้เท่านั้น⁸ และเมื่อพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่ว่า นักกฎหมายและผู้พิพากษาไทยมีความคุ้นเคยกับระบบกฎหมายอังกฤษ ทั้งนี้เนื่องจากศาลไทยได้ใช้กฎหมายอังกฤษอยู่หลายลักษณะ โดยเฉพาะเรื่องตัวเงิน กับปรากฏว่านักกฎหมายในช่วงร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งรวมทั้งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระบิดาแห่งกฎหมายไทย ต่างจบกฎหมายจากประเทศอังกฤษ และเมื่อพระองค์ทรงสอนกฎหมายในโรงเรียนกฎหมายในส่วนของวิธีพิจารณาก็ได้ใช้ตำรากฎหมายอังกฤษเป็นหลัก⁹ ทั้งเป็นที่ทราบกันดีว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยนั้นได้รับอิทธิพลอย่างมากจากกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของอังกฤษ ทำนองเดียวกับประเทศต่างๆ ที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Common Law¹⁰ ซึ่งรวมถึงประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ ตามหลักกฎหมายเรื่องการพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) ในกฎหมายระบบ Common Law อันมีลักษณะใกล้เคียงกับวิธีพิจารณาคดี

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

⁹ วิชา มหากุณ, ประวัติศาสตร์กฎหมายและภาษากฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 48-50.

¹⁰ วรรณชัย บุญบำรุง, “วิธีพิจารณาความแพ่งตามกฎหมายฝรั่งเศส : ตัวอย่างของกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของประเทศซึ่งใช้ระบบ Civil Law,” วารสารพี42 คณะกรรมการเนติบัณฑิต สมัย 51 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา (2542) : 117.

ไม่มีข้อยุ่งยากของประเทศไทย จะพบว่าอังกฤษเป็นประเทศต้นแบบที่ใช้วิธีพิจารณาความดังกล่าว ซึ่งประเทศอื่นๆ รวมทั้งสหรัฐอเมริกาก็นำมาเป็นแบบในการพัฒนาใช้ให้เหมาะสมกับประเทศตน และเมื่อพิจารณาหลักกฎหมายดังกล่าวเปรียบเทียบกับหลักเรื่องคดีไม่มีข้อยุ่งยากของไทยจะเห็นถึงความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ความหมายของการพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) ในประเทศอังกฤษนั้นมีว่า “การพิพากษาโดยรวบรัด หมายถึง การพิพากษาในเบื้องต้นในกรณีที่จำเลยไม่มีข้อต่อสู้ที่แท้จริงที่จะต่อสู้คดีโจทก์ได้” (“Summary judgment” means early judgment on the basis that the defendant has no arguable defence to the claim.)¹¹ และในส่วนของวิธีพิจารณานั้น หากโจทก์จะยื่นคำร้องขอจะต้องสาบานตนด้วย ซึ่งจากความหมายและวิธีพิจารณาดังกล่าวจะพบว่าตามกฎหมายอังกฤษจะให้สิทธิเฉพาะฝ่ายโจทก์เท่านั้นที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอ (แตกต่างจากหลักกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่เปิดโอกาสให้คู่ความทั้งสองฝ่าย) จึงคล้ายคลึงกับหลักกฎหมายเรื่องคดีไม่มีข้อยุ่งยากตาม ป.วิ.พ. มาตรา 196 อย่างยิ่ง ส่วนหลักการสาบานตนนั้นก็มิอยู่ในวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากของไทยในช่วงแรกๆ ก่อนที่จะมีการแก้ไขดังกล่าวแล้วในข้างต้น ดังนี้ จากเหตุผลที่กล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงสันนิษฐานว่า หลักกฎหมายเรื่องคดีไม่มีข้อยุ่งยากของประเทศไทยน่าจะรับเอามาจากหลักกฎหมายเรื่องการพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) ของประเทศอังกฤษ

2.2 ลักษณะคดีไม่มีข้อยุ่งยากและหลักการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

เมื่อก้าวถึงลักษณะคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้นมันจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามที่กฎหมายของแต่ละประเทศหรือแต่ละระบบกฎหมายจะบัญญัติลักษณะไว้ แต่ในความแตกต่างดังกล่าวจะมีลักษณะร่วมที่เหมือนกันอันแสดงถึงลักษณะของคดีไม่มีข้อยุ่งยาก กล่าวคือ คดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้นเป็นคดีที่ไม่มีประเด็นที่เป็นสาระหรือประเด็นพิพาทที่แท้จริงอันควรค่าแก่การพิจารณาตามรูปแบบปกติ จึงเป็นการไม่สมควรที่จะต้องเสียเวลาในการพิจารณาให้เนิ่นนานออกไป ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดรูปแบบพิจารณาพิเศษเพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยรวบรัดและรวดเร็วกว่าคดีโดยทั่วไป

¹¹Jonathan Clore, *Civil Litigation* (London : Guildhall-Cavendish Legal Practice Course Companion Series, 1996), p.197.

สำหรับหลักการพิจารณาเนื้อหาคดีว่าคดีใดเป็นคดีไม่มีประเด็นยุ่งยากที่จะได้รับการพิพากษาโดยรวบรัดหรือไม่นั้นจะเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายแต่ละระบบและแต่ละประเทศที่จะกำหนดขึ้นมาใช้บังคับตามความเหมาะสมของประเทศนั้นๆ นอกจากนี้ในส่วนของวิธีพิจารณา ช่วงเวลาพิจารณา หรือเอกสารที่จะใช้อ้างอิงเพื่อประกอบการพิจารณาดังกล่าวมักจะแตกต่างกันออกไปบ้าง แต่อย่างไรก็ตามการจะพิจารณาว่าคดีใดเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากหรือไม่นั้น โดยหลักจะพิจารณาได้ว่า คดีดังกล่าว “มีมูล (*prima facie*)” ว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากหรือไม่” ซึ่งหากพิจารณาแล้วปรากฏว่าคดีใดมีมูลเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากก็จะได้รับการพิจารณาโดยรวบรัด แต่คำว่า “มีมูล” ดังกล่าวเป็นการพิจารณาเบื้องต้นหรือพิจารณาเมื่อแรกเห็น (*in first distance*) ที่เปิดโอกาสให้คู่ความสามารถพิสูจน์หักล้างได้ว่าคดีนั้นไม่เป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากตามที่เห็นในเบื้องต้น ทั้งนี้ หลักการพิจารณาดังกล่าวได้แก่

2.2.1 การพิจารณาจากคำฟ้องของโจทก์

หลักการนี้จะพิจารณาเมื่อโจทก์ยื่นคำฟ้องต่อศาล โดยจะพิจารณาเนื้อหาของคำฟ้องนั้นๆ ว่าคดีมีประเด็นยุ่งยากหรือไม่ ซึ่งส่วนใหญ่จะตรวจสอบดูว่า ตามคำฟ้องของโจทก์มีข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่เป็นคุณกับฝ่ายโจทก์หรือไม่ ซึ่งอาจเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาดที่ห้ามอีกฝ่ายนำสืบเป็นอย่างอื่น หรืออาจเป็นข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาดที่สามารถนำสืบหักล้างได้ แต่ภาระการพิสูจน์จะตกอยู่กับอีกฝ่าย หรืออาจเป็นคดีที่เกี่ยวกับเอกสารที่ปรากฏตามคำฟ้องหรือเอกสารแนบท้ายคำฟ้องมีความชัดเจน เช่น เอกสารราชการ เอกสารสาธารณะ หรือเอกสารมหาชน ซึ่งทำให้น่าเชื่อถือ ยากที่จำเลยจะสามารถนำสืบหักล้างให้เห็นเป็นอย่างอื่นได้ ดังนั้น หากคดีใดมีลักษณะดังกล่าวอาจถือได้ว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่ศาลจะสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยรวบรัด

หลักการนี้จะพบในกฎหมายไทยตาม ป.วิ.พ. มาตรา 196 วรรคสอง กล่าวคือ หากศาลเห็นว่าคดีใดปรากฏในเบื้องต้น (*prima facie*) ว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากไม่ว่าโจทก์จะมีคำขอหรือไม่ ศาลจะรับฟ้องและพิจารณาคดีนั้นอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ซึ่งการที่ศาลจะเห็นว่าคดีมีประเด็นยุ่งยากหรือไม่จะอาศัยการพิจารณาจากคำฟ้องของโจทก์เท่านั้น เพราะขณะศาลมีคำสั่งดังกล่าว ปกติจะเป็นชั้นรับฟ้อง ฝ่ายจำเลยยังไม่ได้เข้ามาในคดี

การพิจารณาตามหลักการนี้มักมีปัญหาอย่างมาก เนื่องจากการพิจารณาจากคำฟ้องเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการวินิจฉัยว่าคดีมีประเด็นยุ่งยากจริงหรือไม่ เพราะคำฟ้องของโจทก์นั้นเชื่อว่าจะมีข้อเท็จจริงครบถ้วนหรือทำโดยสุจริตเสมอไปไม่ ดังนั้น ข้อเท็จจริงตามที่โจทก์อ้างจึงอาจไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่แท้จริง ยิ่งในการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากของไทยมักจะประสบปัญหาดังกล่าวนี้ อันมาจากระบบพิจารณาคดีที่ไม่มีกฎหมายหรือระบบควบคุมคำฟ้องให้เป็นจริงและที่เป็นสาระสำคัญ จึงทำให้คำฟ้องของโจทก์มักเลื่อนลอย ฟุ่มเฟือย และขาดพยานหลักฐานสนับสนุนที่ชัดเจน

2.2.2 การพิจารณาจากคำฟ้อง คำให้การ และคำคู่ความอื่น

จากสภาพปัญหาการพิจารณาเฉพาะคำฟ้องข้างต้น ทำให้เห็นว่าการพิจารณาว่าคดีใดมีประเด็นยุ่งยากหรือไม่ โดยพิจารณาเฉพาะคำฟ้องของโจทก์จะไม่เพียงพอ เนื่องจากการมองภาพประเด็นแห่งคดีจากข้ออ้างของโจทก์ฝ่ายเดียว การพิจารณาข้ออ้างของฝ่ายจำเลยตามคำให้การและคำคู่ความอื่นประกอบไปด้วยจึงน่าจะช่วยให้การพิจารณาประเด็นในคดีเป็นไปอย่างถูกต้องมากขึ้น กล่าวคือ เมื่อพิจารณาตามคำฟ้องอาจเห็นว่าประเด็นไม่มีข้อยุ่งยาก แต่หากพิจารณาข้อเท็จจริงตามคำให้การที่จำเลยต่อสู้แล้ว อาจเห็นถึงประเด็นแห่งคดีที่ยุ่งยากและสลับซับซ้อนได้ หรืออีกทางหนึ่งเมื่อพิจารณาคำฟ้องอาจมีเหตุให้ระแวงว่ามีประเด็นยุ่งยากหรือไม่ เช่น ไม่มีข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่เป็นคุณกับโจทก์ แต่เมื่อพิจารณาคำให้การของจำเลยแล้ว จำเลยอาจให้การไม่ชัดเจนหรือไม่สมบูรณ์หรือไม่ครบถ้วนตามข้ออ้างของโจทก์ อันอาจส่งผลให้คดีดังกล่าวเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ ทั้งนี้ การพิจารณารูปแบบนี้มักจะพบในระบบกฎหมายชีวิตลอร์ (Civil Law) ซึ่งจะเน้นการพิจารณาตรวจสอบคดีไม่มีข้อยุ่งยากโดยพิจารณาจากคำคู่ความ

ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 196 วรรคสอง (2) จะพบหลักการนี้แฝงอยู่ ซึ่งแม้จะไม่ใช้หลักการพิจารณาตรวจสอบประเด็นแห่งคดีโดยตรง เนื่องจากหลักการของไทยจะพิจารณาจากคำฟ้องของโจทก์ตามที่กล่าวแล้ว แต่ขั้นตอนนี้ก็เป็นการตรวจสอบประเด็นแห่งคดีอีกชั้นหนึ่ง โดยนำคำให้การรวมทั้งคำแถลงของจำเลยมาตรวจสอบเปรียบเทียบกับคำฟ้องของโจทก์ หากไม่มีเหตุต่อสู้ก็จะดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเร็วเท่าที่พึงกระทำได้ หากมีเหตุต่อสู้คดีก็จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปโดยไม่ชักช้า แต่หากคำให้การของจำเลยดังกล่าวมีข้อต่อสู้คดีโจทก์ได้และมีหลายประเด็น ซึ่งอาจทำให้คดีดังกล่าวกลายเป็นคดีที่มีประเด็นข้อพิพาทสลับซับซ้อน อันอาจเป็นเหตุให้ศาลเพิกถอนคำสั่งที่ให้พิจารณาคดีอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยาก เป็นพิจารณาอย่างคดีสามัญตามวรรคท้ายได้

หลักการพิจารณานี้ใช้ว่าจะไม่มีปัญหา เนื่องจากคำฟ้อง คำให้การ และคำคู่ความอื่นเป็นการกล่าวอ้างข้อเท็จจริงของคู่ความแต่ละฝ่าย จึงไม่อาจทราบได้ว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามคำฟ้อง คำให้การ และคำคู่ความดังกล่าว เป็นข้อเท็จจริงที่แท้จริงหรือไม่ และแม้จะมีพยานหลักฐานแนบท้ายเอกสารดังกล่าวไว้ด้วยก็ตาม แต่ส่วนใหญ่มักเป็นพยานที่ยังไม่ได้ผ่านการกลั่นกรองหรือตรวจสอบความถูกต้องแท้จริง จึงไม่สามารถนำมาประกอบการพิจารณาได้เท่าที่ควร ส่งผลให้เกิดปัญหาในการพิจารณาประเด็นคดีตามคำคู่ความดังกล่าว

2.2.3 การพิจารณาจากพยานหลักฐาน

จากสภาพปัญหาตามข้อ 2.2.1 และ 2.2.2 ข้างต้น จึงก่อให้เกิดวิธีตรวจสอบประเด็นแห่งคดีอีกแบบ เพื่อดูว่าคดีใดมีประเด็นพิพาทยุ่งยากหรือไม่ โดยจะพิจารณาจากพยานหลักฐานที่ปรากฏในตอนเริ่มพิจารณาคดีเพื่อประกอบความน่าเชื่อถือของคำฟ้อง คำให้การ และคำคู่ความอื่น ซึ่งมีกระบวนการก่อนพิจารณา (pre-trial) เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงว่าคดีมีประเด็นที่เป็นสาระอันควรเข้าสู่การพิจารณาหรือไม่ คือ กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการสืบพยานในศาล (Discovery) ไม่ว่าจะเป็นการรับข้อเท็จจริง (Admissions) การสอบถามข้อเท็จจริงระหว่างคู่ความ (Interrogatories) หรือการสืบพยานนอกศาลก่อนการสืบพยานในศาล (Depositions) อันเป็นกระบวนการให้คู่ความโต้เถียงกันเกี่ยวกับพยานหลักฐานและเป็นการบังคับคู่ความให้เปิดเผยพยานหลักฐานของตน แล้วกลั่นกรองพยานหลักฐานดังกล่าวเพื่อให้ศาลใช้ประกอบการพิจารณาว่ามีประเด็นที่เป็นสาระสำคัญอันควรเข้าสู่การพิจารณาหรือไม่ ทั้งนี้ วิธีการดังกล่าวนี้มักจะใช้ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) เป็นส่วนใหญ่

ประเทศไทยเคยใช้วิธีการนี้ในการตรวจสอบประเด็นแห่งคดี กล่าวคือ ในช่วงที่กฎหมายกำหนดหลักให้มีการชี้สองสถานในทุกคดี โดยให้คู่ความเสนอพยานหลักฐานและประเด็นแห่งคดี แล้วนัดชี้สองสถานเพื่อตรวจดูพยานหลักฐานดังกล่าวและกำหนดประเด็นข้อพิพาทเพื่อกลั่นกรองประเด็นที่เป็นสาระอันควรเข้าสู่การพิจารณา ซึ่งวิธีการดังกล่าวถือว่าเป็นสิ่งที่ดีและน่าจะช่วยขจัดประเด็นคดีที่ไม่เป็นสาระให้สิ้นไปได้ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าวิธีการดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับของนักกฎหมายไทย จนมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหลักการดังกล่าวมาเป็นวิธีชี้สองสถานที่อาศัยเพียงคำคู่ความและสอบถามคู่ความซึ่งบังคับใช้ในปัจจุบัน

2.3 คดีไม่มีข้อยุ่งยากและกระบวนการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

2.3.1 ต่างประเทศ

(1) ประเทศอังกฤษ¹²

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับระบบศาลและวิธีพิจารณาความของอังกฤษนั้น เนื่องจากมีศาลต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นศาลฟีวด์ล (Feudal Court) ศาลสตาร์แชมเบอร์ (The Court of Star Chamber) ศาลไฮคอมมิชชัน (High commission) ศาลคอมมอนลอว์ (ซึ่งประกอบด้วยศาลควีนส์ เบนช์ (Queen's Bench) ศาลคอมมอน พ्लीส์ (Common Pleas) และศาลเอ็คว์เช็คเกอร์ หรือว่าศาลชานเซอร์รี่ (The Court of Chancery) และแต่ละศาลก็มีรูปแบบพิจารณาความที่แตกต่างกัน จนก่อให้เกิดการแก่งแย่งอำนาจและแข่งขันกันเพื่อให้คู่ความมาฟ้องที่ศาลตนเสมือนกับการแข่งขันทางธุรกิจ และบางครั้งก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะเกิดความขัดแย้งกันจนถึงขนาดมีการออกกฎหมายมารีตรอนอำนาจของอีกศาลหนึ่ง โดยความขัดแย้งที่สำคัญจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเวลาต่อมาคือความขัดแย้งระหว่างศาลคอมมอนลอว์กับศาลชานเซอร์รี่ สาเหตุเกิดจากการที่ศาลชานเซอร์รี่นำหลักเอ็ควิตี้ (equity) มาใช้ในการตัดสินคดี ซึ่งหลักดังกล่าวไม่มีใช้ในการตัดสินของศาลคอมมอนลอว์จนเกิดความขัดแย้งดังกล่าว ถึงขนาดมีการออก The Statute of Uses มารีตรอนอำนาจศาลชานเซอร์รี่

จากปัญหาความแตกต่างและความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้น จึงเกิดการปฏิรูปวิธีการพิจารณาในศาลคอมมอนลอว์และศาลชานเซอร์รี่ อันเป็นการรวมอำนาจพิจารณาทั้งกฎหมายคอมมอนลอว์และเอ็ควิตี้มาอยู่ในศาลเดียวกัน โดยได้มีพระราชบัญญัติ The Judicature Acts, 1873-1875 ได้รวบรวมศาลต่างๆ มาอยู่ในศาลสูงคือ The Supreme Court of Judicature เพียงศาลเดียว และแบ่งเป็นสองส่วนคือ ศาลไฮคอร์ท (High Court of Justice) และศาลอุทธรณ์ (Court of Appeal) โดยในส่วนของศาลไฮคอร์ทยังแบ่งเป็นแผนกอีก 3 แผนก คือ แผนกควีนส์ เบนช์ (Queen's Bench Division) แผนกชานเซอร์รี่ (Chancery Division) และแผนกครอบครัว (Family Division) เพื่อแยกพิจารณาคดีประเภทต่างๆ

¹²โปรดดูละเอียดใน สุนัย มโนมัยอุดม, ระบบกฎหมายอังกฤษ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประชูปวงค์ จำกัด), หน้า 45-203.

ส่วนวิธีพิจารณาความนั้น พระราชบัญญัติ The Judicature Acts เป็นกฎหมายจัดให้มีประมวลวิธีพิจารณาขึ้นเพื่อให้ศาลทุกศาลใน Supreme Court ใช้เป็นแบบเดียวกัน โดยบทบัญญัติดังกล่าวได้ให้อำนาจแก่ คณะกรรมการ Rule Committee ในการออกกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความออกมาใช้บังคับ ซึ่งคำสั่งและหลักเกณฑ์ที่ออกโดยกฎหมายดังกล่าวจะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงและได้รวบรวมไว้เป็นประมวลเพื่อให้ทันสมัยอยู่เสมอ ที่เรียกว่า The Supreme Court Practice หรือที่รู้จักทั่วไปว่า White Book แต่อย่างไรก็ตามวิธีพิจารณาดังกล่าวจะไม่ได้ใช้กับการพิจารณาทุกประเภทใน Supreme Court เพราะมีบางแผนกที่มีวิธีพิจารณาความที่แตกต่างออกไป

ในการดำเนินคดีนั้น เมื่อโจทก์ฟ้องคดี ศาลจะมีหมายเรียก (Writ of summons) โดยถือว่าเป็นคำสั่งของกษัตริย์มีไปถึงจำเลยให้จำเลยแสดงความจำนงที่จะต่อสู้คดี (enter an appearance) ต่อศาลภายใน 8 วัน นับแต่วันที่ได้รับหมาย ในหมายจะระบุแผนกของศาลที่โจทก์ฟ้องและที่หลังหมายจะมีบันทึกคำฟ้องของโจทก์หรือบันทึกคำฟ้องย่อในกรณีที่มีคำฟ้องแยกส่งให้จำเลยต่างหาก ซึ่งหมายดังกล่าวจะต้องส่งให้กับจำเลย โดยหากจำเลยมีโซลิซิเตอร์ก็สามารถส่งให้โซลิซิเตอร์ไม่จำเป็นต้องส่งให้กับจำเลย เพราะโซลิซิเตอร์จะเป็นผู้ทำความจำนงแทนจำเลย แต่หากไม่สามารถส่งให้กับจำเลยหรือโซลิซิเตอร์โดยวิธีธรรมดาได้ โจทก์อาจขออนุญาตศาลเพื่อส่งหมายโดยวิธีอื่นได้ เช่น ส่งทางไปรษณีย์หรือประกาศโฆษณา และหากจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตอำนาจศาล เช่น อยู่ต่างประเทศ โจทก์จะต้องแสดงหลักฐานแสดงภูมิลำเนาหรือมีถิ่นที่อยู่ในประเทศ¹³ หรือเป็นข้อพิพาทซึ่งเกิดจากทรัพย์สินของจำเลยซึ่งอยู่ต่างประเทศ หรือเป็นความรับผิดชอบซึ่งสภาพทั่วไปสามารถบังคับได้ตามกฎหมายอังกฤษ

---

¹³วิธีการส่งหมายดังกล่าว จะคล้ายกับการส่งหมายตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย กล่าวคือ ปกติจะส่งโดยวิธีธรรมดา ก่อน แต่หากส่งไม่ได้เช่น กรณีที่จำเลยไม่มีที่อยู่แน่นอน โจทก์ก็อาจขอศาลให้ส่งโดยวิธีปิดหมาย ประกาศทางหนังสือพิมพ์ ส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ หรือประกาศหน้าศาลเป็นต้น และหากจำเลยมีที่อยู่นอกอำนาจเขตศาลนั้นๆ โจทก์ก็ต้องขอให้ศาลมีหนังสือให้ศาลที่มีอำนาจช่วยส่งหมายแทน โดยต้องแนบเอกสารแสดงภูมิลำเนาของจำเลย เช่น แบบรับรองรายการทะเบียนราษฎร แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีส่งหมายให้กับนายความในชั้นเริ่มคดีนั้นมักจะไม่สามารถทำได้ในประเทศไทย เพราะกรณีมักไม่มีการแต่งตั้งนายความไว้ล่วงหน้า จำเลยจะแต่งตั้งนายความก็ต่อเมื่อได้รับหมายเรียกและประสงค์จะต่อสู้คดีเท่านั้น

เมื่อจำเลยได้รับหมายเรียก หากจำเลยประสงค์จะต่อสู้คดีโจทก์ จำเลยหรือโซลิตีเตอร์จะต้องทำความเข้าใจงานของต่อสู้คดีเป็นหนังสือต่อเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้โจทก์ทราบ หากจำเลยไม่ประสงค์จะต่อสู้คดี โจทก์ต้องขอให้ศาลมีคำพิพากษา โดยถือว่าจำเลยไม่ต่อสู้คดีภายในเวลาที่กำหนด¹⁴ ส่วนวิธีการขอให้ศาลพิพากษานั้น ศาลจะพิพากษาช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับข้อเรียกร้องของโจทก์ เช่น หากโจทก์ฟ้องให้จำเลยชำระเงินเป็นจำนวนแน่นอน (liquidate sum of money) ศาลก็อาจพิพากษาได้ทันที แต่หากโจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายที่ไม่อาจคำนวณเป็นตัวเลขได้ (unliquidated damages) ศาลอาจพิพากษาในเรื่องสิทธิของโจทก์ก่อนซึ่งอาจไม่เสียเวลามาก ส่วนการกำหนดค่าเสียหายอาจกระทำในภายหลัง ในคดีที่มีปัญหายุ่งยาก โจทก์ก็อาจต้องยื่นคำฟ้อง (a statement of claim) ระบุรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ศาลประกอบการพิพากษา แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะระยะเวลาใดก่อนศาลอ่านคำพิพากษา จำเลยอาจแสดงความจำนงขอเข้ามาต่อสู้คดีได้ แต่หากจำเลยยื่นความจำนงขอต่อสู้คดี การดำเนินคดีขั้นต่อมาจะเป็นขั้นยื่นคำคู่ความ (pleading) โดยโจทก์จะต้องยื่นคำฟ้อง ซึ่งคำฟ้องจะต้องระบุข้อเท็จจริงโดยย่อและหลักที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา นั้นรวมทั้งค่าชดเชย (ในวรรคท้าย) และลงชื่อโดยทนายความ ทั้งนี้ หากไม่มีข้อตกลงอย่างอื่นหรือได้รับอนุญาตจากศาลต้องส่งสำเนาคำฟ้องให้กับจำเลยภายใน 14 วัน นับแต่วันที่จำเลยยื่นความจำนงเข้าสู่คดี ส่วนฝ่ายจำเลยหากประสงค์จะต่อสู้คดี และหากไม่มีข้อตกลงอย่างอื่นหรือได้รับอนุญาตจากศาลก็ต้องส่งคำให้การต่อสู้คดี (defence) ภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำฟ้อง คำให้การดังกล่าวจะต้องชัดเจนว่าปฏิเสธหรือยอมรับข้อหาของโจทก์ทั้งหมดหรือบางส่วนรวมทั้งเหตุแห่งการปฏิเสธด้วย (special plea)¹⁵ จะปฏิเสธลอย (general issue) ไม่ได้ ข้อหาใดที่จำเลยไม่ปฏิเสธถือว่ายอมรับ และคำให้การจะต้องลงชื่อโดยโซลิตีเตอร์ โดยเมื่อจำเลยให้การแล้ว สามารถกำหนดประเด็นข้อพิพาทได้ทันที กระบวนพิจารณาขั้นยื่นคำคู่ความ (pleading) ก็เป็นอันสิ้นสุดแต่ก่อนที่จะกำหนดประเด็นข้อพิพาทได้ โจทก์และจำเลยอาจมีการให้การตอบโต้กันไปมาหลายขั้นตอนจนกระทั่งเหลือข้อเท็จจริงที่ฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้าง แล้วอีกฝ่ายไม่ยอมรับ อันเป็นประเด็นในคดีที่แท้จริง

¹⁴ เป็นหลักการเดียวกับกระบวนพิจารณาตัดสินคดียื่นคำให้การของไทยที่ได้แก้ไขใหม่ ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2543

¹⁵ เป็นการยกเลิกทฤษฎีเดิมที่กำหนดให้จำเลยยกข้อต่อสู้เป็นปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายได้เพียงประการเดียว ซึ่งเรียกว่าวิธี demurrer เช่น กรณีที่ข้อหาของโจทก์ทั้งสองข้อหาเป็นเท็จ จำเลยจะปฏิเสธทั้งสองข้อหาไม่ได้ จะต้องปฏิเสธข้อหาเดียว โดยถ้าจำเลยประสงค์จะให้การต่อสู้ข้อกฎหมายว่าฟ้องโจทก์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จำเลยจะปฏิเสธในขณะเดียวกันว่าข้อเท็จจริงที่โจทก์อ้างไม่ตรงกับความเป็นจริงไม่ได้ จำเลยจะต้องคัดค้าน โดยยกปัญหาข้อกฎหมายว่าฟ้องของโจทก์ไม่ชอบ ขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับข้อเท็จจริงตามคำฟ้องโจทก์

เมื่อสามารถกำหนดประเด็นข้อพิพาทได้แล้ว คดีก็จะเข้าสู่ชั้นพิจารณา (Trial) โดยทนายโจทก์แถลงการณ์เปิดคดี (opening speech) และนำพยานฝ่ายตนเข้าสืบตามข้ออ้างหรือ พิสูจน์โดยอ้างส่งเอกสาร เมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จ หากจำเลยประสงค์จะสืบพยาน ทนายจำเลยก็ จะแถลงการณ์เปิดคดีและนำพยานฝ่ายตนเข้าสืบจนเสร็จ ทั้งนี้ ในการนำพยานเข้าสืบจะมีรูปแบบ เช่นเดียวกับการสืบพยานในศาลไทย กล่าวคือ เริ่มแรกฝ่ายที่นำพยานเข้าสืบจะซักถาม (examined) เสร็จแล้วจะให้อีกฝ่ายถามค้าน (cross examined) จากนั้นฝ่ายที่อ้างพยานจะถามถึง (re-examined) ซึ่งเมื่อสืบพยานจำเลยเสร็จ ทนายจำเลยแถลงการณ์สรุปพยานหลักฐานต่อศาล เสร็จแล้วทนาย โจทก์แถลงการณ์ตอบ เป็นอันเสร็จการพิจารณา โดยศาลจะมีคำพิพากษาต่อไป

หลังจากศาลมีคำพิพากษา คู่ความสามารถอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์เพื่อให้ พิพากษากลับคำพิพากษาศาลชั้นต้นหรือมีคำสั่งให้ศาลชั้นต้นพิจารณาคดีใหม่ ซึ่งการพิจารณาชั้น อุทธรณ์เป็นการพิจารณาคดีใหม่ (rehearing) ทั้งคดี และเมื่อศาลอุทธรณ์พิพากษาแล้ว คู่ความอาจ อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาขุนนางได้เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว

สำหรับการพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) ในระบบวิธีพิจารณา ความของประเทศอังกฤษนั้นเป็นวิธีพิจารณาพิเศษ โดยไม่จำเป็นต้องดำเนินกระบวนการไปตาม ขั้นตอนปกติดังที่กล่าวข้างต้น ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่าคดีนั้นๆ จำเลยมิได้มีข้อต่อสู้คดีที่แท้จริง (no genuine issue) แต่ต่อสู้เพื่อประวิงคดี และตามข้อกล่าวหาของโจทก์ โจทก์มีความมั่นใจว่าจำเลย ไม่มีข้อต่อสู้ใดๆ โจทก์ได้ ซึ่งโจทก์อาจจะขอให้จำเลยแสดงให้เป็นที่พอใจต่อศาลว่าจำเลยมีข้อต่อ ผู้ที่อาจทำให้จำเลยชนะคดีได้ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้จำเลยต่อสู้คดี วิธีพิจารณาดังกล่าวนี้นี้สามารถ ใช้ได้กับคดีทุกประเภท เว้นแต่ คดีหมิ่นประมาท ล่อลวง ความผิดต่อเสรีภาพ ฟ้องเท็จ และผิด ลัญญา โดยวิธีพิจารณานั้น โจทก์จะต้องส่งคำฟ้องให้แก่จำเลยโดยวิธีบันทึกที่ด้านหลังของหมาย หรืออาจแยกส่งเป็นอีกฉบับหนึ่งและเมื่อจำเลยยื่นความจำนงว่าจะสู้คดี โจทก์ต้องขอหมาย (summon) โดยมีเอกสารภายใต้คำสาบาน (affidavit) ระบุว่าโจทก์เชื่อว่าจำเลยไม่มีข้อต่อสู้คดี โจทก์ได้และขอให้ศาลพิพากษาคดีไปเลย ซึ่งในกรณีดังกล่าว ฝ่ายจำเลยจะต้องแสดงให้เป็นที่พอ ใจแก่ศาลโดยเอกสารภายใต้คำสาบาน (affidavit) ว่าจำเลยมีข้อต่อสู้ข้อกล่าวหาของโจทก์ได้ หรือ มิฉะนั้นก็ยอมให้ศาลพิพากษาคดี

(ก) ความหมายและขอบเขตการพิพากษาโดยรวบรัด

การพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) หมายถึง การพิพากษาในเบื้องต้นในกรณีที่จำเลยไม่มีข้อต่อสู้ที่แท้จริงคดีต่อฟ้องโจทก์ได้” (“Summary judgment” means early judgment on the basis that the defendant has no arguable defence to the claim.) กล่าวคือเป็นคดีที่จำเลยไม่อาจปฏิเสธความรับผิดชอบต่อโจทก์ได้ ซึ่งเมื่อเกิดกรณีดังกล่าวหากต้องให้โจทก์เสียเวลากับกระบวนการพิจารณาในศาลที่ยาวนานแล้วก็คงไม่เป็นธรรมกับโจทก์และเป็นภาระหนักของศาลที่ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณา ดังนั้น กฎหมายจึงเปิดช่องให้โจทก์สามารถยื่นคำขอเป็นลายลักษณ์อักษรให้ศาลพิพากษาในเบื้องต้นและโดยรวบรัดได้ (early and speedy (summary) judgment) โดยโจทก์ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าฝ่ายจำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีของตนได้ แต่ในบางคดีโจทก์ไม่มีสิทธิยื่นคำขอให้พิพากษาโดยรวบรัด เช่น

(1) คดีหมิ่นประมาท (slander), หมิ่นประมาทโดยการโฆษณา (libel), ฟ้องเท็จ (malicious prosecution), การจำคุกที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (false imprisonment) หรือ

(2) คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิครอบครองหรือกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่พิจารณาในศาลท้องถิ่น (County Court)

(ข) หลักการยื่นคำขอและการพิสูจน์หักล้าง

ในการยื่นคำขอนั้น ฝ่ายโจทก์จะต้องแสดงให้เห็นปรากฏานหลักฐานต่อศาลโดยเอกสารภายใต้คำสาบาน (affidavit) ว่าจำเลยไม่มีข้อต่อสู้ที่แท้จริงที่จะต่อสู้คดีของตนได้ ส่วนฝ่ายจำเลยหากจะพิสูจน์หักล้างข้ออ้างของฝ่ายโจทก์จะต้องแสดงให้เห็นปรากฏต่อศาลโดยเอกสารภายใต้คำสาบาน (affidavit) เช่นเดียวกันว่า

(1) ข้อต่อสู้ของตนเป็นประเด็นในคดี (There is a triable issue in the case) หรือ

(2) มีเหตุผลที่สำคัญประการอื่นที่ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณา (There ought for some other reason to be a trial)¹⁶

¹⁶Ibid., p.197.

(ค) การพิจารณาคำขอ

ในการพิจารณาคำขอให้พิพากษาโดยรวบรัดนั้น จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามชั้นศาล คือ วิธีพิจารณาในศาลสูง (High Court) และศาลท้องถิ่น (County Court)

(1) วิธีพิจารณาในศาลสูง (High Court) จะเป็นไปตาม Order 14 ของ the Rules of the Supreme Court ซึ่งมีขั้นตอนพิจารณาที่สำคัญดังนี้

(1.1) การยื่นคำขอ – โจทก์สามารถยื่นคำขอได้ภายหลังจากที่ได้ส่งดำเนินคำฟ้องให้จำเลยและฝ่ายจำเลยยื่นคำความจำนงต่อสู้คดีแล้ว ทั้งนี้ หากจำเลยไม่ยื่นความจำนงต่อสู้คดีแล้ว ถือว่าจำเลยขาดนัด ซึ่งโจทก์ต้องมีคำขอให้ตนชนะคดี (Apply for judgment in default)

ในการยื่นคำขอดังกล่าว โจทก์จะต้องยื่นเอกสารภายใต้คำสาบาน (affidavit) ต่อศาล ซึ่งเอกสารดังกล่าวจะต้องแสดงข้อเท็จจริงว่าโจทก์มีความมั่นใจ (ยืนยัน) ว่าจำเลยไม่มีข้อต่อสู้ใดๆ โจทก์ได้ พร้อมทั้งเหตุผลหรือรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาของความเชื่อดังกล่าว โดยข้อความในทำนองดังกล่าวจะต้องระบุในคำขอ เช่น “ข้าพเจ้าเชื่อว่าไม่มีข้อเท็จจริงที่จะต่อสู้คดีได้” (“I believe that there is no defence to the claim.”) ตามปกติข้อเท็จจริงที่โจทก์อ้างดังกล่าวมักจะปรากฏในคำฟ้องของโจทก์แล้ว ทั้งนี้ หากคำขอไม่ระบุตามที่กล่าวข้างต้นจะถือว่าเป็นคำขอที่บกพร่องไม่สมบูรณ์ และหากไม่มีการแก้ไขคำขอดังกล่าวในเวลาต่อมาแล้ว ศาลจะยกคำขอดังกล่าว

(1.2) การส่งหมายและสำเนาคำขอให้จำเลย – โจทก์จะต้องนำส่งหมาย (summons) และดำเนินคำขอให้ฝ่ายจำเลยก่อนวันนัดไต่สวน (hearing) ไม่น้อยกว่า 10 วัน โดยวันนัดไต่สวนดังกล่าว ตามปกติศาลจะกำหนดเมื่อล่วงพ้น 1 เดือนไปแล้ว

(1.3) การพิสูจน์หักล้าง - ฝ่ายจำเลยหากจะหักล้างข้ออ้างของโจทก์จะต้องจัดทำเอกสารภายใต้คำสาบาน (affidavit) ตอบโต้ และจัดส่งให้โจทก์ก่อนวันนัดไต่สวนไม่น้อยกว่า 3 วัน โดยเอกสารดังกล่าวจะต้องกล่าวถึงคดีและเอกสารภายใต้คำสาบาน (affidavit) ของโจทก์ และเหตุผลและรายละเอียดที่ชัดเจนว่าเหตุใดข้อต่อสู้ของตนจึงน่ารับฟังและเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาในคดีเพื่อหักล้างข้ออ้างของโจทก์ แต่อย่างไรก็ตาม โจทก์สามารถทำเอกสารภายใต้คำสาบาน (affidavit) ตอบโต้ข้ออ้างของจำเลยตามเอกสารดังกล่าวได้อีกครั้ง โดยจัดส่งให้จำเลยเช่นกัน ทั้งนี้ ในการส่งเอกสารภายใต้คำสาบาน (affidavit) ดังกล่าว หากมีการส่งล่าช้าแล้ว ศาลจะเลื่อนการไต่สวน แต่ฝ่ายที่ส่งล่าช้าจะต้องเสียค่าใช้จ่ายแก่อีกฝ่าย

(1.4) การพิจารณาคำขอ – ในวันพิจารณาคำขอ (the hearing) หากจำเลยไม่ไปศาล (fails to attend) ศาลก็จะมีคำสั่งตามที่เห็นสมควร เว้นแต่ จำเลยจะแสดงให้ศาลเห็นว่าเพื่อความยุติธรรมต่อฝ่ายจำเลยหรือเหตุสมควรประการอื่นที่จำเลยไม่อาจไปศาลได้ แต่หากคู่ความไปศาล โจทก์ก็ต้องแสดงพยานหลักฐานสนับสนุนคำขอของตน ส่วนจำเลยต้องแสดงพยานหลักฐานหักล้างเพื่อแสดงให้เห็นว่าคดีสมควรที่ต้องเข้าสู่การพิจารณา (Trial)

(1.5) คำสั่งศาล (orders) - เมื่อศาลได้สวนแล้วอาจมีคำสั่งดังนี้

(1.5.1) มีคำพิพากษาคำขอของโจทก์ (judgment for the plaintiff) - ในกรณีที่โจทก์สามารถแสดงให้ศาลเห็นได้ว่าจำเลยไม่อาจต่อสู้คดีโจทก์ได้ และถ้าจำเลยไม่อาจพิสูจน์หักล้างให้ศาลเห็นว่าคดีมีประเด็นในคดีหรือมีเหตุสมควรประการอื่นที่คดีต้องเข้าสู่การพิจารณาแล้ว ศาลก็จะมีคำพิพากษาคำขอของโจทก์

(1.5.2) มีคำพิพากษากายได้เงื่อนไขของการระงับผลบังคับของคำพิพากษาไว้ชั่วคราว (stay of execution) – ในบางกรณีที่จำเลยฟ้องแย้ง (counterclaim) เข้ามาในคดี และฟ้องแย้งดังกล่าวเป็นฟ้องเกี่ยวข้องกับฟ้องโจทก์ (connected counterclaim) หรือเป็นฟ้องแย้งที่ขอหักกลบลบหนี้ (set-offs) กับฟ้องโจทก์ โดยถ้าหากศาลมีคำพิพากษาคำพิพากษาตามฟ้องแย้งแล้วอาจทำให้โจทก์มีหนี้ที่ต้องชำระแก่จำเลย ซึ่งส่งผลให้จำเลยอาจขอลดยอดหนี้หรือหักกลบลบหนี้กับโจทก์ได้ และถ้าศาลพิจารณาถึงความเกี่ยวพันของทั้งสองคดี ระยะเวลาในการพิจารณาฟ้องแย้งและความรับผิดชอบของโจทก์ในคดีฟ้องแย้งแล้ว ศาลอาจมีคำพิพากษาคำขอของโจทก์ แต่ให้ระงับ (stay) ผลคำพิพากษาไว้ชั่วคราวเพื่อฟังผลคำพิพากษาของคดีฟ้องแย้งก่อนก็ได้

(1.5.3) มีคำสั่งให้คดีเข้าสู่การพิจารณา (Trial) แต่อยู่ในเงื่อนไขบางประการ (conditional leave to defend) – เป็นกรณีที่ศาลสงสัยในความสุจริต (bona fides) ของจำเลย เช่นว่า ข้อต่อสู้ของจำเลยไม่ชัดเจน (shadowy) หรือเป็นข้อต่อสู้ประเด็นเล็กๆ น้อยๆ ไม่เป็นสาระสำคัญหรือเป็นข้อต่อสู้ที่ไม่มีเนื้อหาสาระเพียงพอ ศาลอาจมีคำสั่งให้คดีเข้าสู่การพิจารณาต่อไป แต่จำเลยต้องวางเงินหรือให้หลักประกันต่อศาลตามที่กำหนด หากจำเลยไม่ปฏิบัติตาม ย่อมทำให้โจทก์ได้รับผลคำพิพากษาเต็มจำนวนตามฟ้อง

(1.5.4) มีคำสั่งให้คดีเข้าสู่การพิจารณา (Trial) โดยไม่มีเงื่อนไข (unconditional leave to defend) – หากจำเลยสามารถแสดงให้ศาลเห็นว่าคดีมีประเด็นที่ต้องเข้าสู่การพิจารณา ไม่ว่าจะมาจากข้อต่อสู้คดี (a good defence) หรือคดีมีประเด็นข้อกฎหมายยุ่งยาก (a difficult point of law) หรือคดีมีประเด็นพิพาททางข้อเท็จจริงที่แท้จริง (a real dispute on the facts) โดยการพิจารณาของศาลจะพิจารณาด้วยการเจาะเบื้องหลังเอกสารภายใต้การสาบาน (affidavit) ของโจทก์และจำเลย และชั่งน้ำหนักความน่าเชื่อถือของแต่ละฝ่าย ทั้งนี้ นอกจากจำเลย จะให้การต่อสู้คดีโจทก์ได้แล้ว จำเลยยังอาจฟ้องแย้งเพื่อขอหักกลบลบหนี้ (counterclaims amounting to set-offs) กับโจทก์ได้ โดยเฉพาะคดีที่ต่างฝ่ายมีหนี้ต่อกัน หนี้ซื้อขายสินค้า หรือหนี้ ตามสัญญาเช่า เว้นแต่คดีตัวเงินที่ปกติไม่อาจฟ้องแย้งได้ตามกฎแห่งเช็ค (The cheque rule) อย่างไรก็ตาม มีบางกรณีที่มีแม้จำเลยไม่สามารถแสดงให้ศาลเห็นว่าคดีสมควรที่ต้องเข้าสู่การพิจารณาก็ตาม แต่หากมีพฤติการณ์พิเศษ เช่น จำเลยไม่อาจนำพยานสำคัญที่รู้เห็นข้อเท็จจริงในคดีมา สนับสนุนข้อต่อสู้ของตนได้ด้วยเหตุจำเป็น หรือกรณีที่ยานหลักฐานตกอยู่ในเงื้อมมือโจทก์ฝ่าย เดียวและเป็นการไม่เป็นธรรมที่ศาลจะมีคำพิพากษาโดยจำเลยไม่มีโอกาสค้นหาข้อเท็จจริงก่อน สืบพยาน (discovery) เป็นต้น

(1.5.5) มีคำสั่งยกคำขอของโจทก์ (Dismissal) – หากปรากฏว่าคำขอของโจทก์รับฟังไม่ได้หรือจำเลยมีข้อต่อสู้คดีหรือคดีมีประเด็นที่ต้องเข้าสู่การพิจารณาแล้ว ศาลจะมีคำสั่งยกคำขอของโจทก์

(1.6) การอุทธรณ์ (Appeals) – คู่ความสามารถอุทธรณ์คำสั่งศาลได้ภายใต้เงื่อนไขของ Order 14 โดยต้องอุทธรณ์ภายใน 5 วันนับแต่ศาลมีคำสั่ง และต้องส่งสำเนาอุทธรณ์ ให้แก่อีกฝ่ายก่อนวันนัดไต่สวน (hearing) อย่างน้อย 2 วัน

(2) วิธีพิจารณาในศาลท้องถิ่น (County Court) – จะเป็นไปตาม Order 9 Rule 14 ของ the County Court Rules ซึ่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาจะมีขั้นตอนและวิธีเช่นเดียวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลสูง (High Court) แต่มีวิธีพิจารณาบางขั้นตอนเท่านั้นที่แตกต่าง กัน เช่น เวลายื่นคำขอที่ต้องยื่นหลังจากที่มีการให้การต่อสู้คดีแล้ว หรือในเรื่องรูปแบบคำขอที่ต้อง ทำในรูป *notice of application* หรือเงื่อนไขในการอุทธรณ์คำสั่ง เป็นต้น

(2) ประเทศสหรัฐอเมริกา

เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศใหญ่ ประกอบไปด้วยมลรัฐหลายมลรัฐ โดยในส่วนของกฎหมายของแต่ละมลรัฐก็อาจแตกต่างกันออกไป การจะสร้างกฎหมายให้เป็นระบบระเบียบจำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายแม่บทขึ้นมา ซึ่งในส่วนของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น ตอนแรกเริ่มมลรัฐต่างๆ ก็พยายามปรับกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งตามแบบอย่างของประเทศอังกฤษซึ่งประกอบไปด้วยระเบียบศาล คำพิพากษาของศาล ประเพณี และกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่เนื่องจากหลักเกณฑ์ทางวิธีพิจารณาความแพ่งปราศจากความยืดหยุ่นและเต็มไปด้วยแบบแผนวิธี เป็นเหตุให้มีการปฏิรูปกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเสียใหม่ โดยในตอนแรกจะตราเป็นกฎหมายจากฝ่ายนิติบัญญัติ แต่กฎหมายดังกล่าวขาดความยืดหยุ่น จึงเกิดแรงกดดันที่จะคืนอำนาจในการกำหนดหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความแพ่งแก่ศาลในเวลาต่อมา ในปี ค.ศ. 1934 รัฐสภาสหรัฐได้มอบให้ศาลสูงสหรัฐเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความแพ่งสำหรับศาลชั้นต้นสหรัฐ ทั้งนี้โดยความเห็นชอบของรัฐสภา และในมลรัฐต่างๆ ก็มีการคืนอำนาจแก่ศาลในการกำหนดหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความแพ่งเช่นกัน ซึ่งในปี ค.ศ. 1938 ศาลสูงสหรัฐได้ประกาศกำหนดให้ใช้หลักวิธีพิจารณาความแพ่งสำหรับศาลสหรัฐที่ร่างโดยคณะกรรมการแนะนำ (advisory committee) ที่มีทั้งผู้พิพากษาและทนายความ¹⁷ ซึ่งหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความแพ่งดังกล่าวได้ถูกแก้ไขปรับปรุงมาตลอดเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จนมาถึงสมัยปัจจุบันที่มี Federal Rule of Civil Procedure ซึ่งเป็นกฎหมายหลักหรือแม่บทที่ให้มลรัฐต่างๆ บัญญัติกฎหมายภายในของตนให้สอดคล้องกับบทบัญญัติดังกล่าว

Federal Rule of Civil Procedure ได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความแพ่งไว้ตั้งแต่การเริ่มฟ้องคดี ซึ่งอาจเป็นการฟ้องคดีบุคคลสิทธิ (Action in personam) เพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงิน โดยให้ศาลชี้ขาดสิทธิของคู่ความในข้อพิพาทและกำหนดความรับผิดชอบหรือฟ้องคดีที่เรียกว่า Action in rem ซึ่งเป็นคดีที่โจทก์ฟ้องให้ศาลชี้ขาดสิทธิต่างๆ เหนือสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ หรือเป็นการฟ้องคดี Quasi in rem อันเป็นการฟ้องคดีเพื่อบังคับหนี้บุคคลสิทธิจากทรัพย์สินของจำเลยที่อยู่ในเขตอำนาจศาล แต่ตัวจำเลยไม่อยู่ในเขตอำนาจศาล โดยโจทก์จะฟ้องคดีเหนือหนี้บุคคลธรรมดาและขอให้ศาลยึดทรัพย์สินนั้น นอกจากนี้อาจมีการฟ้องคดีแบบการฟ้องให้พิพากษาความมีอยู่แห่งสิทธิหรือตีความขอบเขตของสิทธิ (a complaint for declaratory judgment)

¹⁷ โปรดคูละเอียดใน ควงจิตต์ กำประเสริฐ, กฎหมายแองโกลอเมริกันเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาชน จำกัด, 2528), หน้า 53-75.

การฟ้องคดีจะเริ่มด้วยการที่โจทก์ยื่นคำฟ้อง ซึ่งคำฟ้อง (complaint) จะต้องบรรยายสภาพของข้อเรียกร้องของโจทก์และคำขอเยียวยาที่โจทก์ประสงค์¹⁸ นอกจากนี้ โจทก์อาจขอให้ศาลใช้วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษามาในคำฟ้องได้ เพื่อขอให้ยึดทรัพย์ของจำเลยไว้ก่อนหรือห้ามจำเลยกระทำการบางอย่างที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ และเมื่อศาลรับฟ้องแล้วจะมีหมาย (summons) ไปยังจำเลยว่าจำเลยถูกฟ้องและให้จำเลยทำคำให้การ (answer) แก่ฟ้องโจทก์ โดยการส่งหมายดังกล่าวจะต้องได้มาตรฐานตามรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ จะต้องส่งด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้จำเลยทราบว่าตนถูกฟ้อง ซึ่งปกติจะส่งหมายให้จำเลยหรือฝากไว้กับบุคคลที่อาศัยอยู่กับจำเลยหรือทำงานในสถานประกอบอาชีพเดียวกันกับจำเลย นอกจากนี้ในกรณีพิเศษยังอาจส่งทางไปรษณีย์หรือประกาศหนังสือพิมพ์ได้ เมื่อจำเลยได้รับหมายเรียกแล้วจะต้องยื่นคำให้การแก้ข้อกล่าวหาตามฟ้องโจทก์ภายในเวลาที่ศาลกำหนด คำให้การอาจปฏิเสธข้อกล่าวหาของโจทก์ทั้งหมดหรือบางส่วน หรืออาจยกข้อเท็จจริงเพิ่มเติมอันเป็นข้อต่อสู้ ทั้งนี้ หากจำเลยไม่ยื่นภายในกำหนดจะถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและศาลจะชี้ขาดตัดสินให้โจทก์ชนะคดีในฐานะที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ แต่หากจำเลยยื่นคำให้การภายในกำหนด โจทก์ก็สามารถยื่นคำแก้คำให้การ (reply) ได้ ทั้งนี้ คำฟ้อง คำให้การ และคำแก้คำให้การจะเรียกรวมกันว่า pleading ซึ่งเทียบได้กับคำว่า “คำคู่ความ” ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 1(5) ของไทย¹⁹

¹⁸ เดิมจะมีหลักเกณฑ์การเขียนคำฟ้องไว้เป็นพิเศษตามหลักการเขียนคำฟ้องของคอมมอนลอว์ ที่เรียกว่า common law pleading โดยคู่ความจะต้องเขียนคำฟ้องและคำให้การให้เหลือประเด็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเพียงข้อเดียวก่อนการพิจารณา

¹⁹ ขั้นตอนการดำเนินคดีจะคล้ายกับวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย กล่าวคือ ตามกฎหมายไทย คำฟ้องโจทก์จะต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์และคำขอบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นว่านั้น (ป.วิ.พ. มาตรา 172 วรรคสอง) ส่วนคำให้การนั้น จำเลยจะต้องให้การโดยชัดแจ้งว่ายอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วน รวมทั้งเหตุแห่งการนั้น เมื่อรับฟ้องแล้วศาลจะสั่งให้โจทก์นำส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้กับจำเลยภายใน 7 วัน โดยโจทก์จะต้องขอให้เจ้าหน้าที่ศาลส่งหมายให้ (ป.วิ.พ. มาตรา 173 วรรคหนึ่ง) ซึ่งส่วนการส่งหมายจะเป็นไปตามหลักเกณฑ์ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 67-83 อัญญา ปกติจะต้องส่งให้ตัวจำเลย หรือบุคคลที่มีอายุเกิน 20 ปี ที่อยู่อาศัยหรือทำงานที่เดียวกันกับจำเลย หรือส่งให้ทนายจำเลยในกรณีที่จำเลยมีทนาย นอกจากนี้ศาลอาจสั่งให้ส่งกรณีพิเศษเช่น การส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ การประกาศหนังสือพิมพ์ หรือการปิดหมาย ส่วนการขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษา โจทก์ก็สามารถขอต่อศาลได้เช่นกัน (ป.วิ.พ. มาตรา 253,254,264) แต่มีส่วนที่แตกต่างกันคือ ตามกฎหมายไทยโจทก์ไม่สามารถยื่นคำแก้คำให้การได้ และการขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษา โจทก์ต้องกระทำเป็นคำร้องต่างหากไม่สามารถขอมาในคำฟ้องได้

ก่อนจะเข้าสู่การพิจารณา ศาลอาจเรียกคู่ความให้มาประชุมกัน (pretrial conference) เพื่อทำการไต่สวนและตั้งประเด็นข้อพิพาท โดยจะว่าคุณคู่ความสามารถรับประเด็นใดได้บ้าง เพื่อหลีกเลี่ยงการพิสูจน์ในประเด็นที่ไม่จำเป็น อันจะทำให้การพิจารณาล้นลงอันเนื่องจากเหลือประเด็นบางข้อเท่านั้น และหากคู่ความสามารถรับหรือตกลงกันได้ก็ส่งผลให้คดีจบได้โดยไม่ต้องมีการพิจารณาคดี²⁰ นอกจากนี้ ยังมีกระบวนการทางกฎหมายที่ทำให้ศาลตัดสินชี้ขาดคดีได้โดยไม่ต้องทำการพิจารณา เช่น จำเลยอาจยื่นคำร้องขอให้ศาลยกฟ้องโจทก์ได้ด้วยประการต่างๆ เช่น คดีไม่อยู่ในอำนาจของศาลที่จะพิจารณา เป็นต้น หรือเป็นกรณีที่จำเลยยื่นคำร้องขอให้ศาลยกคำฟ้องโจทก์เสีย โดยอ้างว่าโดยข้อกฎหมายแล้ว ข้อเท็จจริงเท่าที่ปรากฏในคำฟ้องไม่เพียงพอที่จะเป็นฟ้องได้หรือข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำฟ้องไม่เพียงพอที่จะได้รับการเยียวยาโดยข้อกฎหมาย (judgment on pleading) ซึ่งศาลจะเห็นด้วยกับคำร้องขอของจำเลยก็ต่อเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า ถึงแม้ข้อเท็จจริงเป็นดังคำฟ้องของโจทก์ โจทก์ก็ไม่มีสิทธิได้รับการเยียวยาโดยข้อกฎหมาย แต่คำร้องเช่นนี้มักไม่ทำให้การฟ้องร้องสิ้นสุดลง เพราะถ้าโจทก์เห็นว่าฟ้องตนไม่เพียงพอก็อาจขอเพิ่มเติมฟ้องได้ ทั้งนี้ หากศาลไม่ได้ยกคำฟ้องของโจทก์ด้วยเหตุต่างๆ โจทก์ก็จะขอให้เจ้าหน้าที่ศาลลำดับเลขคดีเพื่อพิจารณาต่อไป

ในการพิจารณาคดีแพ่งนั้นเนื่องจากโดยหลักจะใช้ระบบลูกขุน (Jury) ดังนั้นเมื่อเริ่มคดีศาลจะอนุญาตให้คู่ความหรือทนายความตรวจสอบคณะลูกขุนหรือศาลตรวจสอบเอง เมื่อตรวจสอบแล้วไม่มีการคัดค้านก็จะเข้าสู่การพิจารณา โดยคู่ความทั้งสองฝ่ายแถลงเปิดคดีเพื่ออธิบายคดีฝ่ายของตนให้ลูกขุนทราบและเข้าใจพยานหลักฐานดีขึ้น จากนั้นฝ่ายโจทก์นำพยานเข้าสืบเพื่อสนับสนุนคำฟ้องของตน ด้วยการซักถาม (direct examination) พยาน โดยอาจซักถามเพียงวาจาหรือมีพยานเอกสารสนับสนุนก็ได้ เมื่อโจทก์ซักถามเสร็จก็ให้จำเลยซักค้าน (cross-examination) เพื่อให้ปรากฏข้อเท็จจริงบางส่วนหรือที่ยังไม่เคยปรากฏให้ชัดเจนหรือหรือปรากฏขึ้น และเพื่อให้เห็นความขัดแย้งหรือไม่น่าเชื่อถือของพยานโจทก์ดังกล่าว หลังจากนั้นโจทก์และจำเลยอาจมีสิทธิถามถึงและถามค้านอีกครั้งได้ ศาลก็อาจถามพยานได้แม้โดยหลักจะเป็นหน้าที่ของทนายความก็ตาม ทั้งนี้ ในระหว่างที่โจทก์เสนอพยานหลักฐานในประเด็นที่ตนมีภาระการพิสูจน์ (Burden of Proof) จำเลยอาจทดสอบได้โดยการยื่นคำร้องขอให้ศาลยกฟ้องเสียหรือขอให้

²⁰ ซึ่งการประชุม (pretrial conference) ดังกล่าว หากเทียบเคียงกับกฎหมายไทยแล้ว จะใกล้เคียงกับกระบวนการพิจารณาในวันชี้สองสถาน ที่ศาลต้องโดยตรวจดูคำคู่ความและสอบถามถามคู่ความเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาท ประเด็นใดคู่ความรับกันหรือถือว่ารับตามกฎหมายก็จะตกไป

ฝ่ายจำเลยชนะคดี ซึ่งประเด็นจึงมีอยู่ว่าพยานหลักฐานของโจทก์เท่าที่ปรากฏอยู่ในขณะดังกล่าวเพียงพอที่ลูกขุนตัดสินให้โจทก์ชนะคดีหรือไม่ โดยคำร้องดังกล่าวหากเป็นปัญหาข้อกฎหมายศาลจะเป็นผู้วินิจฉัย ซึ่งหากศาลเห็นด้วยกับคำร้องยอมทำให้คดีสิ้นสุดลงอันเป็นการชี้ขาดประเด็นแห่งคดี ถ้าหากศาลไม่เห็นด้วยจะมีคำสั่งยกคำร้องและจำเลยมีหน้าที่ดำเนินคดีต่อไป ด้วยการนำพยานหลักฐานมาสืบเช่นเดียวกับฝ่ายโจทก์ โดยจำเลยเป็นฝ่ายซักถามก่อน จากนั้นให้โจทก์ซักค้าน และเมื่อจำเลยนำพยานมาสืบจนเสร็จแล้ว โจทก์อาจนำพยานหลักฐานมาสืบหักล้างพยานจำเลยได้ สุดท้ายจะเป็นการปิดคดีของคู่ความ ทั้งนี้ คู่ความก็อาจยื่นคำร้องขอให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีได้ด้วยเหตุผลว่า ตามพยานหลักฐานที่ปรากฏอยู่ ลูกขุนคงจะตัดสินให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดี (directed verdict) และเมื่อเสร็จการพิจารณาจะเข้าสู่ขบวนการตัดสินของคณะลูกขุนจนมีคำชี้ขาดตัดสิน (verdict) โดยศาลจะเป็นผู้กำหนดข้อกฎหมายให้ลูกขุนวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริง แต่สำหรับคดีที่ไม่ต้องมีลูกขุนก็ไม่จำเป็นต้องมีคำเสนอแนะข้อกฎหมาย และศาลจะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย กับเป็นผู้เขียนความเห็นของคำพิพากษาคด้วย

(ก) ความหมายและขอบเขตการพิพากษาโดยรวบรัด

สำหรับการพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) ได้บัญญัติไว้ใน Rule 56 แห่ง Federal Rule of Civil Procedure ซึ่งเป็นวิธีพิจารณาที่บัญญัติขึ้นเพื่อใช้ในคดีที่ปรากฏว่า ไม่มีข้อพิพาทที่แท้จริงในข้อเท็จจริงที่สำคัญ (no genuine disputes over any material facts) โดยคดีดังกล่าวเป็นไปได้ทั้งในคดีต่างๆ (any claim) การฟ้องคดี (complaint) ฟ้องแย้ง (counterclaim) ฟ้องกลับ (cross-claim) ฟ้องของบุคคลที่สาม (third-party claim) หรือการฟ้องให้พิพากษาความมีอยู่แห่งสิทธิหรือตีความขอบเขตของสิทธิ (a complaint for declaratory judgment) และกระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการพิจารณาซึ่งคู่ความสามารถได้รับการตัดสินโดยไม่จำเป็นต้องดำเนินคดีเต็มรูปแบบ (adjudication without trial) ซึ่งจะแตกต่างจากการพิจารณาคำร้องอื่นๆ เช่น การตัดสินของคณะลูกขุนโดยตรง (Directed Verdict) ซึ่งเป็นการตัดสินชี้ขาดสุดท้าย หรือคำร้องขอให้ตัดสินตามคำฟ้อง (Judgment on the pleadings) ทั้งนี้ เนื่องจากการพิพากษาโดยรวบรัดจะพิจารณาข้อเท็จจริงที่ได้จากพยานหลักฐานอื่นๆ นอกเหนือจากการจำกัดเพียงพิจารณาตามคำคู่ความ (matters outside the pleading) เท่านั้น²¹ โดยข้อเท็จจริงภายนอกดังกล่าวอาจได้จากคำให้การ

²¹ Thomas A. Mauet, Fundamentals of Pretrial Techniques (Boston : Little, Brown and Company, 1988), p.259.

ที่เป็นลายลักษณ์อักษรภายใต้การสาบาน (Affidavits) หรือจากกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการสืบพยานในศาล (Discovery) อันได้แก่²²

(1) การรับข้อเท็จจริง (Admissions) เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่มีขึ้นเพื่อจัดพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงที่ไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่คู่ความโต้แย้งหรือโต้เถียงกัน อันจะช่วยลดประเด็นในคดีทำให้การพิจารณารวดเร็วยิ่งขึ้น เพราะจะสืบพยานเฉพาะประเด็นแห่งคดีหรือประเด็นข้อพิพาทเท่านั้นหรือในบางครั้งหากคู่ความสามารถรับข้อเท็จจริงได้หมดคงเหลือประเด็นข้อกฎหมาย กรณีก็ไม่จำเป็นต้องสืบพยานและศาลสามารถวินิจฉัยข้อกฎหมายดังกล่าวได้ทันที²³

²²โปรดดูละเอียดใน ภาณุ รังสีสหัส, “กระบวนการใหม่ในการพิจารณาคดี,” วารสารศาลพาห 1 (มกราคม-มิถุนายน 2542) :135-149.

²³ กระบวนการยอมรับข้อเท็จจริงตามกฎหมายไทยมี 2 ตอนคือ

(1) การยอมรับข้อเท็จจริงในศาล ซึ่งการยอมรับข้อเท็จจริงในศาลมีอยู่ในหลายชั้นตอน เช่น
(1.1) ในชั้นชี้สองสถาน ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 133 ที่ให้ศาลตรวจดูคำฟ้องคำให้การและสอบถามคู่ความ หากข้อเท็จจริงใดคู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างและคู่ความอีกฝ่ายไม่รับข้อเท็จจริงนั้นถึงจะเป็นประเด็นข้อพิพาทที่จะต้องนำสืบ สิ่งที่คู่ความรับกันจึงไม่เป็นประเด็นที่ต้องนำสืบ ทั้งนี้ ข้อเท็จจริงที่จะประเด็นข้อพิพาทได้จะต้องมาจากคำฟ้องคำให้การเท่านั้น ถ้าปรากฏว่าคำให้การเป็นคำให้การไม่ชัดเจนว่ายอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแค่บางส่วน รวมทั้งเหตุแห่งการนั้น สิ่งใดที่จำเลยไม่ให้การปฏิเสธต้องถือว่าจำเลยรับข้อเท็จจริงนั้น ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 177 วรรคสอง

(1.2) ในชั้นการส่งสำเนาเอกสารตาม ป.วิ.พ. มาตรา 125 คือ ถ้าฝ่ายหนึ่งได้ระบุอ้างเอกสารและได้ส่งสำเนาให้อีกฝ่ายหนึ่งโดยชอบก่อนวันนัดสืบพยานแล้ว ฝ่ายที่รับสำเนาเอกสารนั้นไม่คัดค้านเสียก่อน ศาลจะถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นได้รับรองความถูกต้องแท้จริงแห่งเอกสารนั้นแล้ว

(1.3) ในชั้นสืบพยาน คู่ความสามารถรับข้อเท็จจริงกันได้เสมอ และเมื่อแถลงรับข้อเท็จจริงแล้ว คู่ความฝ่ายที่แถลงจะมาขอแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อความที่ตนได้แถลงไว้ในภายหลัง ศาลมักจะไม่อนุญาตแม้คู่ความฝ่ายนั้นจะอ้างว่าที่ตนแถลงไปเช่นนั้นเพราะไม่มีทนาย ไม่เข้าใจข้อกฎหมาย ทั้งนี้เพราะหลักที่ว่าคดีแห่งนั้นเรื่องเช่นนี้ย่อมไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (อันแตกต่างจากในคดีอาญา เพราะจำเลยจะขอถอนเสียในเวลาใดๆ ก่อนศาลพิพากษา ศาลย่อมอนุญาตเพราะเป็นการเปิดโอกาสได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ การจะลงโทษหรือไม่ลงโทษจำเลยนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน) โดยในทางปฏิบัติมักจะพบการยอมรับข้อเท็จจริงในชั้นนี้มากกว่าในชั้นชี้สองสถาน อันเนื่องมาจากศาลมักจะไม่งำหนดให้มีการชี้สองสถาน หรือหากมีแต่ศาลมักจะกำหนดประเด็นข้อพิพาทไว้ล่วงหน้าโดยตรวจดูเฉพาะในคำฟ้องและคำให้การ แต่ไม่สอบถามคู่ความเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในคดี แต่ทั้งนี้ แม้ศาลจะสอบถามคู่ความแต่คู่ความมักจะไม่นับข้อเท็จจริงกันง่าย ยิ่งฝ่ายจำเลยที่ต้องการประวิงคดีก็ไม่มีทางที่จะยอมรับข้อเท็จจริงได้เลย การยอมรับข้อเท็จจริงในชั้นนี้มักจะเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายจำเลยขอเลื่อนคดีหลายนัด และฝ่ายจำเลย

(2) การสอบถามข้อเท็จจริงระหว่างคู่ความ (Interrogatories) เป็นกระบวนการที่ให้ผู้ความฝ่ายหนึ่งสามารถส่งคำถามเป็นลายลักษณ์อักษรไปยังคู่ความอีกฝ่ายเพื่อให้ตอบคำถามภายใต้การสาบานในเวลาที่กำหนด โดยการส่งคำถามคำตอบจะผ่านทางไปรษณีย์ ซึ่งการสอบถามข้อเท็จจริงนั้นมุ่งประสงค์ให้ผู้ความสอบถามข้อเท็จจริงจากฝ่ายตรงข้ามเพื่อให้ได้คำตอบที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ตรงกันหรือไม่ตรงกันกับข้อมูลของฝ่ายตน โดยหากคำตอบที่ได้รับตรงกับข้อมูลของฝ่ายสอบถามแล้วก็จะกลายเป็นการรับข้อเท็จจริงกันโดยปริยาย ซึ่งฝ่ายที่สอบถามสามารถนำคำตอบดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานในคดีได้ แต่หากไม่ตรงกันแล้ว ฝ่ายที่สอบถามก็สามารถที่จะตั้งเป็นประเด็นที่ตนจะนำสืบในชั้นพิจารณาได้²⁴

(3) การสืบพยานนอกศาลก่อนการสืบพยานในศาล (Depositions) เป็นกระบวนการที่กำหนดให้ผู้ความไปทำการสืบพยานกันนอกศาลในสถานที่ใดๆ ตามที่คู่ความตกลงกัน โดยมีรูปแบบเหมือนกับวิธีพิจารณาในศาล (Trial) กล่าวคือ มีการซักถาม ถามค้าน และถามติง ซึ่งการสืบพยานดังกล่าวจะสามารถทำได้ทั้งการซักถามด้วยวาจาหรือซักถามเป็นลายลักษณ์อักษร โดยการซักถามด้วยวาจาจะเปิดโอกาสให้ทนายความของคู่ความซักถามพยานที่ผ่านการสาบานต่อเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ (เจ้าหน้าที่ตามกฎหมายหรือบุคคลที่คู่ความตกลง) ที่เรียกว่า “ผู้ให้การเป็นพยาน (Deponent)” และการสืบพยานดังกล่าวจะถูกบันทึกไว้โดยบุคคลที่คู่ความตกลงไว้ ที่เรียกว่า

เองก็คาดเห็นว่าศาลอาจไม่อนุญาต ดังนั้น ฝ่ายจำเลยจึงแถลงรับข้อเท็จจริงหรือสละข้อต่อสู้ตามคำให้การของตนจนมีคำกล่าวเชิงที่เล่นที่จริงว่า “น้ดละข้อ”

(2) การรับข้อเท็จจริงนอกศาล เป็นการที่บุคคลหนึ่งยอมรับต่ออีกบุคคลหนึ่งในข้อเท็จจริงใดๆ ว่าเป็นอย่างนั้น ซึ่งไม่ได้กระทำในคดี โดยการยอมรับข้อเท็จจริงนอกศาลไม่เป็นให้อีกฝ่ายหนึ่งถือเอาการยอมรับนั้นมาเป็นข้อยกเว้นหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นได้เช่นการรับข้อเท็จจริงในศาล กล่าวคือ จำต้องมี การสืบพยานให้เห็นข้อเท็จจริงนั้น นอกจากนี้ การที่จะนำสืบถึงคำกล่าวของบุคคลที่กล่าวคำรับนั้น จำต้องนำบุคคลที่ได้ยินคำกล่าวนั้นมาเป็นพยาน ซึ่งถือเป็นพยานบอกเล่า อย่างไรก็ตามการยอมรับข้อเท็จจริงนอกศาลหากได้กระทำโดยกระบวนการพิจารณาความตาม ป.วิ.พ. มาตรา 100 ก็สามารถอ้างการรับดังกล่าวมายกเว้นหน้าที่นำสืบได้

²⁴ ตามกฎหมายไทยในปัจจุบันยังไม่มีกระบวนการดังกล่าวนี้ และปกติมักจะต้องนำพยานมาเบิกความ แต่ทั้งนี้ มีบทกฎหมายที่บัญญัติใกล้เคียงวิธีการดังกล่าว คือ ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 123 วรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นกรณีที่ต้นฉบับเอกสารอยู่ที่คู่ความฝ่ายหนึ่ง คู่ความอีกฝ่ายสามารถยื่นคำร้องให้ศาลสั่งให้ผู้ความฝ่ายนั้นส่งต้นฉบับต่อศาลได้ หากศาลมีคำสั่งตามคำร้องดังกล่าวแล้วอีกฝ่ายไม่ทำตามคำสั่ง ให้ถือว่าข้อเท็จจริงแห่งข้ออ้างที่คู่ความฝ่ายที่ขอจะต้องนำสืบโดยเอกสารนั้นคู่ความอีกฝ่ายได้ยอมรับแล้ว อย่างไรก็ตามจะเห็นว่ากระบวนการดังกล่าวนี้ก็ยังคงกระทำผ่านศาล ไม่สามารถกระทำระหว่างคู่ความได้

“ผู้บันทึก (Reporter)” เมื่อสืบพยานเสร็จผู้บันทึกจะจัดการให้พยานลงลายมือชื่อในบันทึก ซึ่งบันทึกดังกล่าวสามารถใช้อ้างอิงเป็นพยานหลักฐานในคดีได้ ส่วนการซักถามเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น คู่ความสามารถส่งคำซักถาม คำถามค้าน หรือคำถามตึงเป็นลายลักษณ์อักษรไปยังพยาน โดยอยู่ภายใต้ลำดับขั้นตอนและระยะเวลา (ช่วงที่จะถามคำถามใด) ของการพิจารณาดังกล่าว และเมื่อมีคำถามและคำตอบแล้ว คำถามและคำตอบดังกล่าวสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีได้เช่นเดียวกัน²⁵

การพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) จะไม่กระทบถึงสิทธิของคณะลูกขุนในการพิจารณาคดี เพราะมาตรฐานที่จะพิพากษาโดยรวบรัดจะต้องได้ความว่าไม่มีประเด็นข้อเท็จจริง (no fact issue) ที่จำต้องส่งให้คณะลูกขุนพิจารณา ศาลจะไม่ขังน้ำหนักพยานหลักฐานและตัดสินใจว่าคุณจะชนะคดีหากได้ส่งคดีไปยังคณะลูกขุน แต่จะพิจารณาว่าปรากฏหรือไม่ปรากฏข้อเท็จจริงสำหรับให้คณะลูกขุนพิจารณาหรือไม่เท่านั้น

(ข) การยื่นคำร้องขอ

คู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) ได้ หากเห็นว่าตนควรจะได้รับบริการเยียวยาตามกฎหมาย แต่การยื่นคำร้องขอดังกล่าวจะต้องกระทำภายในเวลาที่แน่นอนตามที่กำหนดในแต่ละระบบกฎหมาย อย่างไรก็ตาม

---

²⁵ ตามกฎหมายไทยในปัจจุบันยังไม่มีกระบวนการดังกล่าวนี้ และปกติมักจะต้องนำพยานมาเบิกความที่ศาลเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติคู่ความสามารถอ้างคำเบิกความของพยานบุคคลในคดีอีกคดีหนึ่งมาเป็นพยานหลักฐาน (อ้างส่งคำให้การพยาน) ได้ โดยไม่ต้องนำพยานดังกล่าวมาเบิกความซ้ำอีก เช่นในคดีฟ้องให้รับผิดชอบเช็ค ที่โจทก์ฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาก่อนแล้วมาฟ้องเป็นคดีแพ่ง ซึ่งคดีแพ่งจำต้องพิจารณาสืบพยานกันอีกครั้งเพราะมิใช่คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่ต้องฟังข้อเท็จจริงตามคดีอาญา (ฎีกาที่ 1982/2519, 3046/2529, 1308/2533, 120/2540) และหากคดีอาญาได้มีการสืบพยานด้วยการซักถาม ถามค้าน และถามตึงตามวิธีพิจารณาความครบถ้วนแล้ว คู่ความจึงสามารถอ้างคำให้การหรือคำเบิกความของพยานในคดีอาญาดังกล่าวมาเป็นพยานหลักฐานในคดีแพ่งโดยไม่นำพยานปากดังกล่าวมาเบิกความซ้ำได้ แต่ทั้งนี้ การที่ศาลจะรับคำให้การหรือรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวเพียงใดนั้น ศาลมักจะพิจารณาข้อคัดค้านของอีกฝ่ายด้วย ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้จะเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่จะช่วยลดขั้นตอนการพิจารณาคดีในชั้นสืบพยานได้ โดยเฉพาะคดีฟ้องให้รับผิดชอบเช็ค ยิ่งถ้าคู่ความตกลงอ้างคำเบิกความของพยานและหลักฐานอื่นในคดีอาญาทั้งหมดมาเป็นพยานในคดีแพ่งและให้ศาลพิจารณาพยานหลักฐานดังกล่าวไป ย่อมจะทำให้คดีนั้นเสร็จการพิจารณาโดยไม่ต้องสืบพยาน

เมื่อคู่ความยื่นคำร้องขอและก่อนที่จะพิจารณาคำร้องขอดังกล่าวจะต้องรอช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งปกติเป็นเวลาที่กำหนดให้จำเลยสามารถยื่นคำให้การ (answer) และเพื่อยืนยันว่าอีกฝ่ายมีเวลาในการหาทนายความ (counsel) และเตรียมหรือรวบรวมพยานหลักฐานที่จะใช้ในการสนับสนุนฝ่ายตนในการพิจารณาคำร้องขอ²⁶ โดยโจทก์สามารถยื่นคำร้องขอให้พิพากษาโดยรวบรัดได้ภายใน 20 วัน หลังจากวันเริ่มคดีหรือภายหลังจากที่คู่ความอีกฝ่ายยื่นคำร้องขอดังกล่าว ส่วนฝ่ายจำเลยสามารถยื่นคำร้องขอได้ในเวลาใดๆ (at any time) โดยสำเนาคำร้องขอต้องส่งให้อีกฝ่ายก่อนวันนัดไต่สวน (hearing date) ไม่น้อยกว่า 10 วัน อย่างไรก็ตามการพิจารณาคำร้องขอมักจะไม่ใช่ข้อสรุปผลหากยื่นก่อนที่จะปิดรับคำคู่ความ (before the pleadings have been closed) ดังนั้นการยื่นคำร้องขอมักจะกระทำหลังจากกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการสืบพยานในศาล (Discovery) ได้กระทำขึ้นเพื่อให้เห็นข้อเท็จจริงสำคัญ (important facts) หรือทำให้ปรากฏชัดขึ้นว่าไม่มีข้อพิพาทที่สำคัญในข้อเท็จจริงที่สำคัญ (no serious disputes over the essential facts)

(ค) การพิจารณาคำร้องขอ

ในการพิจารณาคำร้องขอ ศาลจะพิจารณาถึงความมีหรือไม่มีอยู่ของข้อเท็จจริงสำคัญ (material facts) ซึ่งปกติมักจะพิจารณาจากทั้งคำคู่ความ (pleadings) กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการสืบพยานในศาล (discovery) และเอกสารภายใต้การสาบาน (affidavit) เพราะหากพิจารณาเฉพาะคำคู่ความอาจเห็นถึงข้อเท็จจริงสำคัญ แต่ถ้าพิจารณาหลักฐานจากกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการสืบพยานในศาลและเอกสารภายใต้การสาบานแล้วอาจไม่ปรากฏข้อพิพาทในข้อเท็จจริงที่สำคัญก็ได้ โดยศาลจะพิจารณาคำร้องขอและพยานหลักฐานที่แนบมาพร้อมคำร้องขอดังกล่าว เพื่อหาข้อพิพาทในพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ยื่นคำร้องขอ ซึ่งหากผู้ยื่นคำร้องขอไม่สามารถแสดงให้เห็นว่าคดีไม่มีประเด็นที่แท้จริงในข้อเท็จจริงที่สำคัญ (no genuine issue of material fact) ศาลจะยกคำร้องขอโดยคู่ความอีกฝ่ายไม่ต้องดำเนินการอย่างไรก็ตามหากฝ่ายที่ยื่นคำร้องขอสามารถแสดงได้ดังกล่าว อีกฝ่ายจะต้องแสดงพยานหลักฐานต่างๆเพื่อให้เห็นว่าคดีมีข้อพิพาทในข้อเท็จจริงที่สำคัญ (disputed over material issues still remain) ถ้าหากแสดงได้ศาลก็ยกคำร้องขอเช่นกัน

²⁶ Jack H. Friedenthal, Mary Kay Kane and Arthur R. Miller, Civil Procedure (St. Paul, MINN : West Publishing Co.,1985), p.435.

ในการพิจารณาคำร้องขอ คู่ความที่ยื่นคำร้องขอจะต้องแสดงพยานหลักฐานภายนอก (outside evidence) เพื่อแสดงให้เห็นว่าคดีไม่มีประเด็นที่แท้จริงในข้อเท็จจริงที่สำคัญ (no genuine issue of fact)²⁷ และต้องเปิดโอกาสให้อีกฝ่ายแสดงพยานหลักฐานหักล้างเพื่อแสดงว่าคดีจำเป็นต้องเข้าสู่การพิจารณา โดยผู้ยื่นคำร้องขอจะต้องส่งดำเนินคำร้องขอดังกล่าวให้อีกฝ่ายก่อนวันนัดไต่สวน (hearing) ศาลจะพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) โดยไม่ให้โอกาสหรือเวลาแก่คู่ความอีกฝ่ายที่จะแสดงพยานหลักฐานว่าคดีมีข้อโต้แย้งในข้อเท็จจริงที่จะต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาไม่ได้ ทั้งนี้ สำหรับพยานหลักฐานที่คู่ความจะต้องแสดงต่อศาลนั้นก็เหมือนที่ต้องแสดงในชั้นพิจารณา (Trial) โดยพยานหลักฐานดังกล่าวจะต้องเป็นพยานที่ยอมรับได้ (admissible evidence is appropriate) และศาลมักจะไม่นับฟังคำให้การด้วยวาจา (oral testimony) ดังจึงควรทำในรูปเอกสารภายใต้การสาบาน (affidavit form) และในการไต่สวนมักจะกระทำตามข้ออ้างของทนายความ และศาลจะพิจารณาพยานหลักฐานดังกล่าวก็ต่อเมื่อเป็นหลักฐานที่สำคัญต่อการวินิจฉัยคำร้องขอ ซึ่งพยานดังกล่าวอาจได้แก่ เอกสารภายใต้การสาบาน (affidavit) หรือเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรและรับรองโดยผู้ที่น่าเชื่อถือภายใต้การสาบาน (written statements of potential witnesses signed under oath) นอกจากนี้ เนื่องจากการยื่นคำร้องขอให้ศาลพิพากษาโดยรวบรัดเป็นการบังคับคู่ความให้เปิดเผยพยานหลักฐานหรือสิ่งที่สนับสนุนข้ออ้างของตนทั้งหมดหรือแต่บางส่วน จึงมักจะต้องอาศัยกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการสืบพยานในศาล (Discovery) เพื่อหาพยานหลักฐานดังกล่าว²⁸ ไม่ว่าจะเป็นการรับข้อเท็จจริง (Admissions) การสอบถามข้อเท็จจริงระหว่างคู่ความ (Interrogatories) หรือการสืบพยานนอกศาลก่อนการสืบพยานในศาล (Depositions) แต่เฉพาะพยานหลักฐานที่สำคัญ (material evidence) เท่านั้นที่จะได้รับการพิจารณา ส่วนพยานที่ยอมรับไม่ได้หรือที่อ้างเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ (inadmissible evidence) ไม่สามารถเสนอในการไต่สวนคำร้องขอได้

---

²⁷ Paul D. Carington, Geoffrey C. Hazaard Jr. and Thomas D. Rowe, Jr., Civil Procedure. (Gilbert Law Summaries, Harcourt Brace Javanovich Legal and Professional Publication, Inc, 1985), p.180.

²⁸ Delmar Karlen, Robert Meisenholder, George Neff Stevens and Allan D. Vestal, Civil Procedure : cases and material. American Casebook Series (St. Paul, MINN : West Publishing Co.,1975), p.507.

ในส่วนของเอกสารภายใต้การสาบาน (affidavit) นั้น ตามปกติจะต้องตั้งอยู่บนหลักของการรับรู้ของบุคคล (based on the affiant's personal knowledge) และต้องเสนอพยานหลักฐานดังกล่าวเหมือนการนำเสนอในชั้นพิจารณา แต่ในบางศาลก็ผ่อนคลายนั่นใจในการเรื่องพยานหลักฐานแก่คู่ความอีกฝ่าย กล่าวคือ ศาลจะเคร่งครัด (strictly) ในการพิจารณาเอกสารภายใต้การสาบาน (affidavit) ของฝ่ายผู้ยื่นคำร้องขอ แต่จะพิจารณาพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายอย่างผ่อนผัน (leniently) แต่ก็มีบางศาลที่ถือเคร่งครัดในหลักเกณฑ์ดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานของฝ่ายใด ในกรณีที่พยานหลักฐานเสนอครบพร้อม แต่ข้อบกพร่องดังกล่าวไม่ใช่ประเด็นที่คู่ความอีกฝ่ายประสงค์หรือต่อสู้ ศาลอาจรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวได้เช่นเดียวกันกับการที่ศาลอนุญาตให้เสนอพยานหลักฐานที่ไม่มีการคัดค้าน (unchallenged evidence) ในชั้นพิจารณา นอกจากนี้ ถ้ามีบางส่วนที่สามารถและไม่สามารถเป็นพยานหลักฐานได้ แต่หากพิจารณาโดยรวมแล้วยังถือว่าเอกสารภายใต้การสาบาน (affidavit) สามารถเป็นพยานหลักฐานได้ก็ยอมรับฟังพยานดังกล่าวได้

(ง) มาตรฐานในการพิพากษาโดยรวบรัด (The standard for determining whether to grant a summary judgment)

โดยที่วัตถุประสงค์ของการพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) คือ การตรวจสอบหรือการเจาะคำคู่ความ (to pierce the pleading) ว่ามีประเด็นเพียงพอนที่จะเข้าสู่การพิจารณา (trial) หรือไม่ ดังนั้น ศาลจะพิพากษาโดยรวบรัดได้ก็ต่อเมื่อพิจารณาพยานหลักฐานที่ผู้ร้องขอเสนอและที่คู่ความอีกฝ่ายเสนอแล้วฟังได้ว่า “คดีไม่มีประเด็นแท้จริงในข้อเท็จจริงที่สำคัญ (no genuine issue of material fact)” และผู้ยื่นคำร้องขอจะได้รับการพิพากษาโดยผลของกฎหมาย (as a matter of law)²⁹ คู่ความฝ่ายตรงข้ามต้องเสนอพยานหลักฐานเพื่อหักล้างมิใช่เพียงแต่มีข้ออ้างที่ขัดแย้งเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นข้อเท็จจริงที่ใช้โต้แย้งดังกล่าวต้องเป็นประเด็นที่สำคัญในคดี ข้อเท็จจริงที่ไม่เกี่ยวข้อง ข้อเท็จจริงที่ไม่เป็นสาระ (immaterial) เล็กน้อย (minor) หรือ เสแสร้ง (feigned) ไม่อาจขัดทานคำพิพากษาโดยรวบรัดได้ สิ่งเดียวที่ขัดทานคำพิพากษาดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อข้ออ้างของโจทก์ และข้อต่อสู้ของจำเลยปรากฏข้อเท็จจริงสำคัญที่ก่อให้เกิดข้อพิพาทที่แท้จริง (real dispute) โดยถ้าปรากฏข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้นก็ไม่มีปัญหาที่ศาลจะวินิจฉัยคำร้องขอให้พิพากษาโดยรวบรัด แต่ปัญหาในการวินิจฉัยจะเกิดขึ้นก็เพราะไม่ทราบว่ามีประเด็นสำคัญ

²⁹ Mary Kay Kane, *Civil Procedure in a Nutshell* (St. Paul, MINN : West Publishing Company, 1991), p.157.

ในข้อเท็จจริงเกิดขึ้นหรือสันนิษฐานว่าเกิดขึ้น ซึ่งในเรื่องดังกล่าวศาลมักจะนำหลักการการ พิสูจน์ (burden of proof) มาใช้ในการวินิจฉัย โดยผู้ยื่นคำร้องมีภาระการพิสูจน์ในเบื้องต้นที่ต้อง แสดงให้เห็นคดีไม่มีข้อพิพาททางข้อเท็จจริง (no factual dispute) ตามหลักเกณฑ์ของการพิพากษา โดยรวบรัดอย่างเคร่งครัด หากมีข้อพิพาทถึงความมีอยู่แห่งประเด็นแท้จริงในข้อเท็จจริงที่สำคัญ (no genuine issue of material fact) ศาลจะมองเป็นปฏิปักษ์กับผู้ยื่นคำร้องขอ และพยานหลักฐานต่างๆ จะถูกพิจารณาให้เป็นประโยชน์กับคู่ความอีกฝ่าย ทั้งนี้ เพื่อกำหนดภาระการพิสูจน์ดังกล่าว ปกติผู้ ยื่นคำร้องขอจะเสนอพยานหลักฐานภายนอก (outside evidence) เช่น เอกสารภายใต้การสาบาน (affidavit) แสดงพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง เสมือนเป็นพยานที่น่าสืบในชั้นพิจารณา ซึ่ง ถ้าพยานหลักฐานดังกล่าวแสดงไม่ได้ว่าไม่มีข้อพิพาททางข้อเท็จจริง (no factual dispute) ศาลก็ ต้องยกคำร้องขอ แต่ถ้าผู้ร้องนำสืบได้ตามภาระการพิสูจน์ดังกล่าว คู่ความอีกฝ่ายจะต้องแสดง พยานหลักฐานหักล้างให้ปรากฏว่า คดีมีประเด็นที่แท้จริงในข้อเท็จจริง (genuine issue of fact) เท่านั้น จะอ้างแต่ข้ออ้างที่ปรากฏในคำคู่ความมาพิสูจน์ความมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของข้อเท็จจริงดังกล่าว ไม่ได้ และถ้าคู่ความอีกฝ่ายสามารถแสดงหลักฐานหักล้างได้ว่าคดีมีข้อพิพาททางข้อเท็จจริง (a factual dispute) ศาลจะยกคำร้องขอ และคดีก็จะเข้าสู่ชั้นพิจารณา (Trial)

โดยปกติการพิพากษาโดยรวบรัด (Summary Judgment) มักจะนำไปใช้ในคดีไม่มีข้อยุ่งยาก (a simple cases) ซึ่งไม่มีประเด็นพิพาทในข้อเท็จจริงในคดี (where the “facts” cannot be disputed) ดังนั้น คดีที่ฟ้องให้รับผิดชอบตามสัญญาหรือตัวเงินที่มีการลายมือชื่อที่ลงในสัญญาหรือ ตัวเงินดังกล่าว โดยไม่ว่าจะเป็นลายมือชื่อที่แท้จริงหรือปลอม ย่อมใช้กระบวนการพิพากษาโดย รวบรัดนี้ได้ อย่างไรก็ตาม การยื่นคำร้องขอให้พิพากษาโดยรวบรัดบางส่วน (partial summary judgment) มักจะมีมากกว่าการให้พิพากษาทั้งคดี ทั้งนี้ เพื่อให้ศาลตัดประเด็นบางประเด็นออกไป และเหลือเฉพาะประเด็นที่พิพาทกันจริงๆ (real dispute) เช่น คดีฟ้องให้รับผิดชอบเพราะอุบัติเหตุรถ ชน คู่ความที่บาดเจ็บอาจยื่นคำร้องขอให้พิพากษาโดยรวบรัดในประเด็นความรับผิดชอบก่อน (liability) ซึ่งหากศาลพิพากษาตามคำร้องขอ ก็จะเหลือประเด็นที่พิพาทกันในชั้นพิจารณา (trial) เฉพาะประเด็นเรื่องค่าเสียหาย (damages)

(จ) การอุทธรณ์คำพิพากษา (appealability)

คู่ความจะสามารถอุทธรณ์คำพิพากษาได้หรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับว่าศาลมีคำ พิพากษาแล้วทำให้คดีเสร็จไปทั้งเรื่องหรือแต่บางส่วน (the order disposes of all or only part of the case) โดยหากทำให้คดีเสร็จไปทั้งเรื่องก็สามารถอุทธรณ์ได้ แต่ถ้าทำให้คดีเสร็จไปบางส่วน (partial summary judgment) เฉพาะคู่ความบางฝ่ายเท่านั้นที่จะใช้สิทธิอุทธรณ์ได้ตามหลักเกณฑ์

ตาม Rule 54 (b) โดย Rule ดังกล่าวให้อำนาจศาลมีคำพิพากษาที่อุทธรณ์ได้เฉพาะกระบวนการพิจารณาที่ทำโดยรวดเร็ว อันมาจากหลัก “no just reason for delay” นอกจากนี้ หากศาลมีคำสั่งยกคำร้องขอ ซึ่งยอมแสดงว่าคดีมีข้อเท็จจริงสำคัญในข้อพิพาท (material facts are still in dispute) อันทำให้คดีไม่เสร็จสิ้นไป ดังนั้นจึงไม่สามารถอุทธรณ์ได้

(3) ประเทศไทย

สำหรับหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้ออยู่ยากของไทยนั้นคือมาตรา 196 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2542 มาตรา 11 มีข้อความบัญญัติว่า

“ ในคดีสามัญซึ่งโจทก์ฟ้องเพียงขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงินซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้นได้ถูกปฏิเสธหรือตามสัญญาเป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริงมีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย โจทก์จะยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องขอให้ศาลพิจารณาคดีนั้นโดยรวดเร็วก็ได้

ถ้าศาลเห็นว่าคดีนั้นปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นคดีไม่มีข้ออยู่ยาก ไม่ว่าโจทก์จะได้อื่นคำขอตามวรรคหนึ่งหรือไม่ ก็ให้ศาลมีคำสั่งให้นำบทบัญญัติในหมวดนี้ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีในสาระเว้นแต่ มาตรา 190 จดવા มาใช้บังคับแก่คดีเช่นนั้นได้ภายในบังคับต่อไปนี้

(1) ให้ศาลออกหมายเรียกไปยังจำเลย แสดงจำนวนเงินที่เรียกร้องและเหตุแห่งการเรียกร้อง และให้จำเลยมาศาลและให้การในวันใดวันหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนด โดยมีให้เป็นการเสียหายแก่การต่อสู้คดี

(2) ถ้าจำเลยมาศาล ให้ศาลจดค่าแถลงของจำเลยลงในรายงานพิสดาร และถ้าศาลได้พิจารณาคำแถลงและคำให้การของจำเลยแล้ว เห็นว่าจำเลยไม่มีเหตุต่อสู้คดีนั้นก็ให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดีนั้นโดยเร็วเท่าที่พึงกระทำได้ แต่ถ้าปรากฏต่อศาลว่าจำเลยอาจต่อสู้อันสมควร ก็ให้ศาลดำเนินการพิจารณาไปโดยไม่ชักช้า และฟังพยานหลักฐานทั้งสองฝ่ายก่อนพิพากษา

(3) ถ้าจำเลยได้รับหมายเรียกของศาลแล้วไม่มาศาลตามกำหนดนัดให้ศาลมีคำสั่งโดยไม่ชักช้าว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา แล้วให้ศาลพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียวและพิพากษาโดยเร็วเท่าที่พึงกระทำได้

คดีอันอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทมาตรานี้ ห้ามมิให้ศาลอนุญาตตามคำขอของจำเลยเพื่อเลื่อนเวลาขึ้นคำให้การ หรือเพื่อเลื่อนคดี เว้นแต่จำเลยจะแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลว่า คำขอของตนมีเหตุผลดี และสันนิษฐานได้ในเบื้องต้นว่าจำเลยมีข้อต่อสู้คดีอันสมควร หรือเมื่อศาลเห็นว่าโดยพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้ เป็นการพ้นวิสัยที่จำเลยจะมาศาลหรือยื่นคำให้การก่อนหรือในวันที่กำหนดไว้ได้

ถ้าในระหว่างการพิจารณาปรากฏว่าคดีไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งมาตรานี้ ศาลอาจมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิมแล้วดำเนินพิจารณาต่อไปตามข้อบังคับแห่งคดีสามัญได้”

ซึ่งจากบทมาตราดังกล่าว จะเห็นได้ว่าคดีไม่มีข้อยุ่งยากจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีมโนสารอย่างมาก เนื่องจากมาตราดังกล่าวได้บัญญัติเป็นมาตราสุดท้ายของส่วนที่ 1 ที่ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสารและในส่วนของวิธีพิจารณาคดีกฎหมายได้กำหนดให้นำวิธีพิจารณาคดีมโนสารมาใช้บังคับด้วย ดังนั้น การที่จะศึกษาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก จึงสมควรที่จะศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับคดีมโนสารและวิธีพิจารณาคดีมโนสารเสียก่อน

(ก) คดีมโนสาร

(1) ประวัติความเป็นมา ความหมาย และลักษณะของคดีมโนสาร

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้กำหนดความหมายของคำว่า “มโนสาร” ไว้ว่า “น.เรื่องเบ็ดเตล็ดหุยมหยม, (คำโบราณ) เรียกคดีเล็กน้อยว่า คดีมโนสาร” ซึ่งก็สอดคล้องกันลักษณะแห่ง “ความมะโนสาร” ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.127 อันเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความฉบับแรกของไทยที่กล่าวถึงลักษณะของคดีมโนสารว่าต้องเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาเล็กๆ น้อยๆ และกำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาโดยรวบรัดให้สั้นเข้ากว่าวิธีพิจารณาคดีสามัญทั่วไปดังปรากฏในมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.127 มีข้อความดังนี้

“บรรดาความซึ่งโจทก์ร้องขอให้ศาลบังคับในคดีอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของหรือสมบัติพัสดุอย่างอื่น หรือสิ่งอันใดอันเป็นข้อวิวาทในคดีอันนั้นมีกำหนดทุนทรัพย์หรือเงินหรือราคาที่โจทก์ร้องขอไม่เกินกว่าสองร้อยบาทหรือมีโทษจำคุกไม่เกินกว่าหกเดือน จัดว่าเปนความมะโนสาร

เว้นแต่คดีเรื่องที่คืน ถึงจะฟ้องตั้งราคาน้อยเท่าใด ก็ไม่นับเข้าเปนความมะโนสาร นอกจากเปนแต่คดีฟ้องเรียกค่าเช่าซึ่งไม่เกินกว่าสองร้อยบาท หรือฟ้องไล่ผู้เช่าออกจากที่เช่าอันมีราคาค่าเช่าไม่เกินเดือนละสองร้อยบาท

คดีฟ้องจำเลยหลายคนเรียกทุนทรัพย์หรือปรับใหม่จำเลยรายตัวจำเลยคนหนึ่ง ไม่เกินสองร้อยบาท หรือมีโทษคนหนึ่งไม่เกินหกเดือน เมื่อรวมจำเลยหลายคนเข้าเป็นจำนวนทุนทรัพย์มากกว่าสองร้อยบาทก็ดี โทษจำคุกเกินหกเดือนก็ดี ให้ถือเอาทุนทรัพย์หรือโทษตามรายตัว จำเลยนั้น เป็นประมาณ คงนับว่าเป็นความมะโนसार่เหมือนกัน

บรรดาความมะโนसार่ทั้งหลายนั้น ให้ศาลพิจารณารวบรวมคดีให้สั้นเข้าตาม วิธีที่กล่าวไว้ในหมวดนี้”

ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่ง พุทธศักราช 2477 โดยให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งตามที่ได้ตราไว้ท้าย พระราชบัญญัติดังกล่าวตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2478 เป็นต้นไป ความหมายของ “คดีมะโนसार่” ได้ ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 189 มีข้อความดังนี้

“คดีมะโนसार่ คือ

(1) คดีฟ้องเรียกค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์อันมีจำนวนทุนทรัพย์ไม่เกินสอง ร้อยบาท หรือคดีฟ้องขับไล่ผู้เช่าหรือผู้อาศัยออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีราคาเช่าไม่เกินกว่า เดือนละสองร้อยบาท ในขณะนั้น ถ้าปรากฏว่าจำเลยมิได้กล่าวแก้เป็นข้อพิพาทด้วยกรรมสิทธิ์ หรือ มิได้ยกข้อเถียงในเรื่องแปลความหมายแห่งข้อความในสัญญาเช่าหรืออาศัย

ส่วนคดีอื่นๆอันเกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์ แม้ถึงว่าคำขอปลดเปลื้อง ทุกข์นั้นจะคำนวณเป็นราคาสินทรัพย์ไม่ได้ ให้ถือว่าเป็นคดีสามัญ

(2) คดีอันเกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างอันมีจำนวนทุนทรัพย์ หรือราคา ไม่เกินกว่าสองร้อยบาท

(3) คดีอันเกี่ยวข้องกับสิทธิเรียกร้องหรือสิทธิต่างๆ อันพิพาทกันเป็นจำนวน ไม่เกินกว่าสองร้อยบาทหรือมีคำขอปลดเปลื้องทุกข์ไม่อาจคำนวณเป็นราคาสินทรัพย์ได้ ส่วนคดีอื่นๆ อันเกี่ยวข้องกับสิทธิตามสภาพบุคคลและสิทธิในครอบครัวนั้น ให้ถือว่าเป็นคดีสามัญ”

จะเห็นได้ว่าหลักการของคดีเล็กๆ น้อยๆ ที่จัดเป็นคดีมะโนसार่ตามมาตรา 189 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พุทธศักราช 2477 แตกต่างจาก “ความมะโนसार่” ตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.127 ในประการสำคัญก็คือ ตัดเอาคดี อาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกินกว่าหกเดือนออกไป ส่วนขอบเขตของคดีแพ่งที่จัดเป็น “คดีมะโนसार่” ตามมาตรา 189 ที่แก้ไขใหม่นั้น ยังคงหลักการเดิม คือ คดีมีทุนทรัพย์ไม่เกินสองร้อยบาท รวมทั้ง คดีไม่มีทุนทรัพย์ด้วยยกเว้นเฉพาะคดีอันเกี่ยวข้องกับสิทธิตามสภาพบุคคลและสิทธิในครอบครัว แต่ ไม่รวมถึงคดีอันเกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์เว้นแต่เป็นคดีฟ้องขับไล่ผู้เช่าหรือผู้อาศัยออกจาก

อสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าไม่เกินกว่าเดือนละสองร้อยบาท ซึ่งจำเลยมิได้ต่อสู้กรรมสิทธิ์ หรือมิได้โต้เถียงเรื่องแปลความหมายแห่งข้อความในสัญญาเช่าหรืออาศัยด้วย

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2499 มาตรา 13 ยกเลิกความในมาตรา 189 เดิมและปรับปรุงแก้ไขใหม่โดยมีข้อความดังนี้

“คดีโมเสราเร่ คือ

(1) คดีฟ้องเรียกค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์อันมีจำนวนทุนทรัพย์ไม่เกินห้าร้อยบาท หรือคดีฟ้องขับไล่ผู้เช่าออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละห้าร้อยบาท หรือคดีฟ้องขับไล่ผู้อาศัยออกจากอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งในขณะยื่นคำฟ้องอาจให้เช่าได้ไม่เกินเดือนละห้าร้อยบาท ถ้าปรากฏว่าจำเลยมิได้กล่าวแก้เป็นข้อพิพาทด้วยกรรมสิทธิ์ หรือมิได้ยกข้อโต้เถียงในเรื่องแปลความหมายแห่งข้อความในสัญญาเช่าหรืออาศัย

คดีที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์นอกจากนี้เป็นคดีสามัญ

(2) คดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ดังต่อไปนี้

นี้

(ก) คดีอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง อันมีจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือ

(ข) คดีอันเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องหรือสิทธิต่างๆ อันพิพาทกันเป็นจำนวนไม่เกินหนึ่งพันบาท”

ตามมาตรา 189 ที่แก้ไขใหม่ข้างต้นได้แก้ไขหลักการใหม่ในสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

(1) เปลี่ยนหลักการใหม่ให้คดีไม่มีทุนทรัพย์เป็นคดีสามัญทั้งสิ้นยกเว้นเฉพาะคดีฟ้องขับไล่ผู้เช่าและผู้อาศัยออกจากอสังหาริมทรัพย์

(2) เพิ่มอัตราค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์ที่ขอให้ขับไล่จากไม่เกินสองร้อยบาท เป็นไม่เกินห้าร้อยบาท และทุนทรัพย์ในคดีมีทุนทรัพย์จากไม่เกินสองร้อยบาทเป็นไม่เกินหนึ่งพันบาท

(3) ขยายขอบเขตคดีโมเสราเร่ให้ครอบคลุมถึงคดีมีทุนทรัพย์ที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ด้วย

ต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขมาตรา 189 ครั้งหลังสุดโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2534 มาตรา 10 มีข้อความใหม่ดังนี้

“คดีโมเสเร่ คือ

- (1) คดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ไม่เกินสี่หมื่นบาทหรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา
- (2) คดีฟ้องขับไล่บุคคลใดๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละ 4,000 บาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา”

ตามมาตรา 189 ที่แก้ไขใหม่ล่าสุดนี้ได้เปลี่ยนแปลงหลักการของมาตรา 189 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2499 ในหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ

- (1) เพิ่มจำนวนทุนทรัพย์คดีมีทุนทรัพย์จากไม่เกินหนึ่งพันบาทเป็นไม่เกินสี่หมื่นบาทหรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา
- (2) ขยายขอบเขตของคดีฟ้องขับไล่บุคคลซึ่งเดิมจำกัดเฉพาะคดีฟ้องขับไล่ผู้เช่าหรือผู้อาศัยออกให้กว้างขวางขึ้นเป็น “ฟ้องขับไล่บุคคลใดๆ” เพื่อให้คดีโมเสเร่ในกรณีฟ้องขับไล่ขยายความถึงการฟ้องขับไล่ในทุกกรณี และเพิ่มอัตราค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์จากไม่เกินเดือนละห้าร้อยบาท เป็นไม่เกินเดือนละ 4,000 บาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 189 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2534 มาตรา 10 ซึ่งใช้บังคับในปัจจุบัน ได้แบ่งคดีโมเสเร่ออกเป็น 2 ประเภทคือ

- (1.1) คดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ไม่เกินสี่หมื่นบาทหรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา (ขณะนี้ยังไม่มีพระราชกฤษฎีกา กำหนดเป็นอย่างอื่น) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “คดีมีทุนทรัพย์” ซึ่งมีความหมายหรือหลักการว่าเป็นคดีที่เรียกร้องเอาทรัพย์สินมาเป็นของโจทก์อย่างหนึ่ง หรือเป็นคดีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินหรือสิทธิเรียกร้องที่เป็นหนี้เงินอันเป็นทุกข์ของโจทก์ที่คำนวณเป็นราคาเงินได้ (ในที่นี้ไม่เกินสี่หมื่นบาท) อีกอย่างหนึ่ง³⁰ ซึ่งลักษณะดังกล่าวข้างต้นจะต้องประกอบกันครบถ้วน จึงจะ

³⁰ไพโรจน์ วายุภาพ, การปฏิบัติเกี่ยวกับคดีโมเสเร่และคดีไม่มีข้ออยู่ยาก (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2542), หน้า 23-24.

ถือได้ว่าเป็นคดีมโนสาร่ตามมาตรา 189 (1) หากขาดไปเพียงประการหนึ่งประการใดย่อมไม่ใช่คดีมโนสาร่ตามมาตรา 189 (1) เช่น หากปรากฏว่าเป็นคดีมีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันไม่อาจคำนวณเป็นราคาส่งเงินได้ หรือคดีไม่มีทุนทรัพย์ที่ย่อมขาดคุณลักษณะประการที่ 1 ที่คดีนั้นไม่อาจเป็นคดีมโนสาร่ตามมาตรา 189 (1) ได้เลย แต่อาจเข้าลักษณะเป็นคดีมโนสาร่ตามมาตรา 189 (2) ได้ หากว่าคดีไม่มีทุนทรัพย์นั้นเป็นคดีฟ้องขับไล่บุคคลใดๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 189 (2)

(1.2) คดีฟ้องขับไล่บุคคลใดๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละสี่พันบาทหรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา(ขณะนี้ยังไม่มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเป็นอย่างอื่น) ซึ่งมีลักษณะหรือความหมายถึงกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ที่พิพาทไม่ประสงค์จะให้บุคคลที่เข้าอยู่หรือทำประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์โดยอาศัยสิทธิตามสัญญา หรือทรัพย์สิน หรือโดยความยินยอมให้เข้ามาอยู่อาศัย รวมทั้งผู้เข้าอยู่โดยละเมิด อยู่ในที่ดินหรือโรงเรือนนั้นต่อไป เพราะมีการเลิกสัญญาหรือหมดสิทธิแล้ว หรือเป็นการละเมิด แต่บุคคลเหล่านั้นไม่ยอมออกและไม่ได้ต่อสู้กรรมสิทธิ์ว่าเป็นของตนจึงต้องฟ้องศาลขอบังคับให้บุคคลนั้นหรือบริวารของบุคคลนั้นออกไปจากอสังหาริมทรัพย์ รวมทั้งขนย้ายทรัพย์สินออกไปจากอสังหาริมทรัพย์ หรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไป หรือเป็นการห้ามมิให้เกี่ยวข้อง³¹ แต่ถ้าหากเป็นคดีไม่มีทุนทรัพย์อื่นๆ นอกจากนี้ที่มีใช้คดีฟ้องขับไล่แล้ว แม้จะเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เพียงใดก็ไม่เป็นคดีมโนสาร่ เช่นคดีฟ้องขอให้ศาลพิพากษาห้ามจำเลยเข้ามาขัดขวางการที่โจทก์จะใช้สิทธิปักเสา พาดสายไฟฟ้าเข้าบ้านโจทก์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 250/2508) คดีฟ้องห้ามจำเลยซ่อมรถยนต์ เคาะและพ่นสีซึ่งก่อให้เกิดเสียงดังและส่งกลิ่นเหม็นรบกวนโจทก์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2153/2520) คดีฟ้องขอให้เลิกห้างหุ้นส่วนและตั้งผู้ชำระบัญชี (คำพิพากษาฎีกาที่ 105/2495 และ 1321/2496) หรือคดีที่โจทก์ฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนนิติกรรมซื้อขายที่ดิน ซึ่งจำเลยที่ 1 ลูกหนี้โจทก์ได้โอนขายให้แก่จำเลยที่ 2 โดยจำเลยที่ 2 ได้รู้เท่าถึงข้อความจริงอันเป็นทางให้โจทก์ผู้เป็นเจ้าหนี้เสียเปรียบ ฟ้องเช่นนี้เป็นคดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันไม่อาจคำนวณเป็นราคาส่งเงินได้ เพราะคำขอของโจทก์ไม่ได้เรียกร้องเอาที่พิพาทเป็นของโจทก์ หรือขอให้โจทก์ได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้นแต่อย่างใด เนื่องจากผลของการที่โจทก์ขอให้เพิกถอนการจำหน่ายมีแต่เพียงให้ทรัพย์สินกลับคืนมาเป็นของลูกหนี้ตามเดิมเท่านั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 919/2508 (ประทุมใหญ่))

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

(2) วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่

สำหรับวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่จะมีลักษณะพิเศษ เนื่องจากเป็นคดีเล็กน้อยซึ่งมีทุนทรัพย์ที่พิพาทไม่มาก ดังนั้นหลักการที่สำคัญของการพิจารณาคือ รวดเร็ว สะดวก ประหยัด และคุ้มค่า โดยขั้นตอนการพิจารณาแต่ละขั้นตอนมีหลักสำคัญดังนี้

(2.1) การฟ้องคดี

(2.1.1) ค่าขึ้นศาล - ในการฟ้องคดีมโนสาเร่ กฎหมายกำหนดให้ศาลเสียค่าขึ้นศาลเท่ากับค่าขึ้นศาลที่เรียกเก็บในคดีที่มีค่าขอให้ปลดปล่อยทุกข้ออันไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ (มาตรา 190 จัตวา วรรคแรก) ซึ่งตามตาราง 1 ข้อ (2) (ก) ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ให้คิดเรื่องละ 200 บาท ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำกว่าคดีสามัญทั่วไปที่คิดอัตราร้อยละ 2.5 ของจำนวนทุนทรัพย์ และถ้าโจทก์หรือจำเลย (กรณีฟ้องแย้งเป็นคดีมโนสาเร่) เป็นคนยากจนไม่มีเงินที่จะเสียค่าขึ้นศาลแม้จะเป็นจำนวนเล็กน้อยก็มีสิทธิยื่นคำร้องขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาตามมาตรา 155 ได้เช่นเดียวกับคดีสามัญ ซึ่งการกำหนดค่าขึ้นศาลในศาลชั้นต้นในอัตราตายตัวโดยโยงยึดกับอัตราค่าขึ้นศาลที่เรียกเก็บในคดีที่มีค่าขอให้ปลดปล่อยทุกข้ออันไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้เช่นนี้ มุ่งประสงค์ที่จะให้เกิดความเรียบง่าย เกิดความสะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงานมากกว่า เพราะถ้าคำนวณแล้วเสียค่าขึ้นศาลเกินสองร้อยบาท ตามมาตรา 190 จัตวา ก็ให้คิดเพียงสองร้อยบาท เป็นอัตราตายตัวอัตราเดียวเพื่อสะดวกแก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานไม่ต้องมาเสียเวลากับเรื่องหุยมหยมเล็กๆ น้อยๆ เช่นนี้

(2.1.2) วิธีฟ้องคดี - โจทก์สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้ 2 วิธี คือ ยื่นฟ้องเป็นหนังสือและฟ้องด้วยวาจา (มาตรา 191)

(ก) ยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือ - เป็นการยื่นคำฟ้องอย่างเดียวกับคดีสามัญ ซึ่งคำฟ้องต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์และคำขอบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นว่านั้น ตามมาตรา 172 แต่อย่างไรก็ตามหากคำฟ้องนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่องก็ไม่เป็นเหตุให้ยกฟ้อง และศาลมีอำนาจสั่งให้แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้ หากศาลเห็นว่าคำฟ้องดังกล่าว ไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ทั้งนี้เพราะเจตนารมณ์ของวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ ซึ่งเป็นคดีเล็กน้อยนั้นมุ่งประสงค์ที่จะเปิดโอกาสให้โจทก์สามารถนำคดีมาสู่ศาลได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีทนายความ ดังนั้น จะคาดหวังให้โจทก์ซึ่งเป็นชาวบ้านคนธรรมดาสามัญมีความรู้ถึงขนาดทำคำฟ้องเป็นหนังสือ

ให้ถูกต้องตามมาตรา 172 วรรคสอง ได้อย่างไร ศาลจึงต้องมีบทบาทในการที่จะช่วยตรวจสอบ และอาจสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องเสียให้ถูกต้องได้ แต่กรณีที่ศาลเห็นว่าคำฟ้องของโจทก์ไม่ถูกต้อง หรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นตาม มาตรา 191 วรรคสองนั้น ต้องเป็นเรื่องที่คำฟ้องนั้นอยู่ในวิสัยที่จะสั่งให้โจทก์แก้ไขให้ถูกต้องหรือ ชัดเจนขึ้นได้ หากเป็นเรื่องอำนาจฟ้องของโจทก์ เช่น โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องเพราะมิใช่ผู้ถูกโต้แย้ง สิทธิ หรือเป็นการฟ้องคดีตามสัญญาจะซื้อจะขายอสังหาริมทรัพย์ สัญญาเช่าอสังหาริมทรัพย์ สัญญากู้ยืมเงินกว่า 50 บาทขึ้นไป หรือสัญญาค้ำประกัน ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 456 วรรคสอง, 538, 653 วรรคหนึ่ง และมาตรา 680 วรรคสอง แล้วแต่กรณี บัญญัติว่าถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างหนึ่งอย่างใดลงลายมือชื่อฝ่ายผู้ต้องรับผิดชอบ ย่อมไม่อาจฟ้องร้องให้บังคับคดีได้ ในกรณีต่างๆ เหล่านี้ โจทก์ย่อมไม่มีอำนาจฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบ ได้ เป็นเรื่องที่โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง หากใช้เป็นเรื่องฟ้องบกพร่องที่ศาลจะสั่งให้โจทก์แก้ไขตาม มาตรา 191 วรรคสองได้ ชอบที่ศาลจะต้องพิพากษายกฟ้องของโจทก์เสีย

(ข) แถลงข้อหาด้วยวาจาต่อหน้าศาล - โดยให้โจทก์แถลง ด้วยวาจาต่อหน้าศาล ให้ศาลจัดให้เจ้าพนักงานศาลจดบันทึกรายละเอียดแห่งข้อหาลงในแบบพิมพ์ ม.1 แล้วอ่านให้โจทก์ฟัง เมื่อโจทก์รับรองว่าถูกต้องแล้ว ให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้

(2.2) การพิจารณา

เมื่อคดีใดถือเป็นคดีมโนสารแล้ว เป็นบทบังคับศาลที่ต้องดำเนิน กระบวนพิจารณาไปตามบทบัญญัติในหมวด 1 วิธีพิจารณาคดีมโนสาร ตั้งแต่มาตรา 189 ถึง มาตรา 196 เท่านั้น เนื่องจากหลักการข้อนี้ปรากฏอยู่ในมาตรา 190 ทวิ ที่บัญญัติว่า “ในคดี มโนสารให้ศาลดำเนินกระบวนพิจารณาไปตามบทบัญญัติในหมวดนี้” ซึ่งหมายความว่า หากเป็น คดีมโนสารแล้ว บทบัญญัติในภาค 1 บททั่วไป และภาค 2 ลักษณะ 1 วิธีพิจารณาสามัญในศาลชั้น ดัน จะนำมาบังคับแก่การพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีมโนสารได้ก็ต่อเมื่อไม่มีบทบัญญัติใน หมวดที่ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสารบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นเท่านั้น (มาตรา 195) และหลักการ ข้อนี้เป็นหลักการที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติของการใช้วิธีพิจารณาคดี มโนสารเดิม ซึ่งแม้เป็นคดีมโนสาร แต่ศาลยังคงดำเนินกระบวนพิจารณาเต็มรูปแบบเหมือนคดี สามัญทั่วไป ดังนั้น เมื่อหลักการที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ในมาตรา 190 ทวิ บัญญัติไว้เช่นนี้ แสดงว่า กฎหมายใหม่มุ่งประสงค์ที่จะให้ศาลใช้วิธีพิจารณาคดีมโนสารใหม่ในคดีมโนสารอย่างเคร่งครัด ศาลจะใช้วิธีพิจารณาสามัญแก่การดำเนินคดีมโนสารไม่ได้อีกต่อไป ซึ่งกระบวนพิจารณาดังกล่าว มีดังนี้

(2.2.1) การออกหมายเรียก - เมื่อศาลได้รับฟ้องโจทก์แล้ว ให้ศาลออกหมายเรียกไปยังจำเลย โดยในหมายดังกล่าวจะต้องจัดแจ้งประเด็นแห่งคดี จำนวนทุนทรัพย์หรือราคาที่เรียกร้อง และกำหนดให้จำเลยไปศาลตามวันเวลาที่ศาลกำหนด (มาตรา 193 วรรคแรก)

(2.2.2) การไต่เถียง - ในวันนัดพิจารณาเมื่อโจทก์และจำเลยมาศาล ให้ศาลเริ่มการพิจารณาด้วยการไต่เถียงให้คู่ความตกลงประนีประนอมยอมความกัน (มาตรา 193 วรรคสอง)

(2.2.3) การยื่นคำให้การ - หากคู่ความไม่สามารถตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ และหากจำเลยประสงค์จะต่อสู้คดีก็อาจยื่นคำให้การก่อนหรือในวันนัดได้ หรืออาจให้การด้วยวาจาในวันนัดได้ ซึ่งศาลจะจัดให้เจ้าพนักงานศาลจดบันทึกรายละเอียดลงในแบบพิมพ์ ม.2 แล้วอ่านให้จำเลยฟัง เมื่อจำเลยรับรองว่าถูกต้องแล้ว ให้จำเลยลงลายมือชื่อไว้แต่อย่างไรก็ตามหากคำให้การนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลมีอำนาจสั่งให้แก้ไขคำให้การในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้ (มาตรา 193 วรรคสาม)

แต่ทั้งนี้ เคยมีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาซึ่งวินิจฉัยกฎหมายก่อนที่จะมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย โดยวินิจฉัยในกรณีที่จำเลยยื่นคำให้การเป็นหนังสือว่าจำเป็นต้องอยู่ภายใต้บังคับของ ป.วิ.พ. มาตรา 177 วรรคสอง ประกอบมาตรา 195³²

---

³² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3370/2541 แม้อัตนัยศาลชั้นต้นรับฟ้องอย่างคดีมโนสาร³² ซึ่งตาม ป.วิ.พ. มาตรา 193 วรรคสอง (เดิม ตรงกับมาตรา 193 วรรคสามที่แก้ไขใหม่) บัญญัติให้จำเลยยื่นคำให้การเป็นหนังสือหรือจะให้การด้วยวาจาได้ก็ตาม เมื่อจำเลยยื่นคำให้การเป็นหนังสือจึงต้องอยู่ในบังคับมาตรา 177 วรรคสอง ประกอบมาตรา 195 เมื่อ ป.วิ.พ. มาตรา 177 วรรคสอง กำหนดให้จำเลยแสดงโดยชัดแจ้งในคำให้การว่าจำเลยยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วน รวมทั้งเหตุแห่งการปฏิเสธนั้นด้วย แม้จำเลยไม่จำต้องอ้างค้ำบทกฎหมายว่าขาดอายุความตามมาตราใดก็ตาม แต่ตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว นอกจากจำเลยต้องแสดงโดยชัดแจ้งในคำให้การว่าจำเลยยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วนแล้ว จำเลยต้องให้การโดยแสดงเหตุแห่งการขาดอายุความให้ปรากฏ โดยต้องบรรยายด้วยว่าคดีโจทก์ขาดอายุความเมื่อใด นับแต่วันใดถึงฟ้องคดีขาดอายุความไปแล้ว การที่จำเลยให้การเพียงว่าคดีโจทก์ขาดอายุความโดยมิได้กล่าวถึงเหตุแห่งการขาดอายุความให้ปรากฏ คำให้การของจำเลยจึงไม่มีประเด็นเรื่องอายุความ

(2.2.4) การขานัดยื่นคำให้การ - ในประเด็นนี้ ตาม ป.วิ.พ. ในส่วนของวิธีพิจารณาคดี민โนสารได้บัญญัติไว้สองส่วนคือ

(1) ตามมาตรา 193 วรรคสี่ ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าจำเลยไม่ให้การตามวรรคสาม ให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลยพินิจมีคำสั่งไม่ยอมเลื่อนเวลาให้จำเลยยื่นคำให้การและดำเนินการพิจารณาต่อไป โดยถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ” กล่าวคือ เป็นกรณีที่จำเลยมาศาลในวันนัดพิจารณา แต่จำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การภายในวันดังกล่าว ศาลจะพิจารณาว่าสมควรให้จำเลยเลื่อนเวลายื่นคำให้การไปเป็นวันอื่นหรือไม่ หากศาลอนุญาตให้เลื่อนคดีก็จะมีกำหนดวันนัดพิจารณาใหม่ แต่หากศาลไม่อนุญาตก็ต้องพิจารณาต่อไป ซึ่งหากในวันนั้นโจทก์พร้อมสืบพยาน และถ้าจำเลยประสงค์สืบพยานโดยการอ้างตนเองเป็นพยานก็จะสืบพยานไปจนเสร็จในวันดังกล่าว แต่หากโจทก์หรือจำเลยไม่พร้อมสืบ ศาลจะพิจารณาให้เลื่อนคดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับเหตุเป็นรายกรณีไป

(2) ตามมาตรา 193 ทวิ วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อจำเลยได้รับหมายเรียกให้มาศาลตามมาตรา 193 แล้ว ไม่มาในวันนัดพิจารณาโดยมิได้ร้องขอเลื่อนคดีหรือแจ้งเหตุขัดข้องที่ไม่มาศาล ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาและให้บังคับตามมาตรา 202 และถ้าจำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การก่อนหรือในวันดังกล่าว ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การด้วย” กล่าวคือ ถ้าจำเลยได้รับหมายเรียกแล้วไม่มาศาลใน “วันนัดพิจารณา” กรณีถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา และหากจำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การไว้ก่อนหน้านั้นจะถือด้วยว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ ศาลจะพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียว ซึ่งปกติโจทก์จะสืบพยานเสร็จและศาลจะให้รอฟังคำพิพากษาในวันดังกล่าว โดยพิจารณาเฉพาะจากคำฟ้องของโจทก์เท่านั้น แต่หากจำเลยยื่นคำให้การไว้ก่อนวันนัดพิจารณา การที่ศาลจะพิพากษาจำต้องพิจารณาคำให้การของจำเลยด้วย

ถ้าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การทั้งสองกรณีข้างต้น ศาลจะสั่งให้จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การโดยโจทก์ไม่ต้องยื่นคำร้องอย่างคดีสามัญตามมาตรา 198 (เดิม) ทั้งนี้เนื่องจากมาตราดังกล่าวบัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา 193 วรรคสี่ และมาตรา 193 ทวิ วรรคสอง ถ้าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ ให้โจทก์มีคำขอต่อศาลภายในสิบห้าวันนับแต่ระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การได้สิ้นสุดลง เพื่อให้ศาลมีคำสั่งว่าจำเลยขาดนัด คำขอเช่นว่านี้ให้ถือว่าโจทก์ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไป”

จากหลักการที่กล่าวข้างต้น เป็นการพิจารณาการขาดนัดยื่นคำให้การในคดีมโนสาร่กับหลักกฎหมายตามบทบัญญัติในหมวด 2 การพิจารณาโดยขาดนัดเดิม แต่เมื่อมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในหมวดดังกล่าวตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2543 ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ ให้ศาลมีอำนาจพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีโดยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การทันทีโดยไม่ต้องสืบพยานปัญหาจึงมีขึ้นในการตีความและการปฏิบัติว่า จะต้องนำกฎหมายเรื่องขาดนัดยื่นคำให้การที่แก้ไขใหม่ดังกล่าวมาใช้บังคับในคดีมโนสาร่ด้วยหรือไม่ ทั้งนี้เพราะบทบัญญัติที่แก้ไขใหม่ได้แก้ไขบทบัญญัติตั้งแต่มาตรา 197 ถึงมาตรา 199 ฉ แต่มิได้แก้ไขบทบัญญัติในส่วนการขาดนัดยื่นคำให้การในคดีมโนสาร่ให้สอดคล้องกัน ซึ่งมีข้อพิจารณาดังนี้³³

(1) เมื่อเปรียบเทียบการขาดนัดยื่นคำให้การในคดีมโนสาร่ตามมาตรา 193 วรรคสี่ และ มาตรา 193 วรรคสองตามที่กล่าวแล้วกับการขาดนัดยื่นคำให้การในคดีสามัญที่แก้ไขใหม่ตามมาตรา 197 จะเห็นว่ามีความแตกต่างกัน โดยมาตรา 197 ได้ตัดข้อความเดิมที่ว่า “*ทั้งมิได้แจ้งเหตุขัดข้องต่อศาลภายในกำหนดเวลาเช่นนั้น*” อันแตกต่างจากบทบัญญัติตามมาตรา 193 ทวิ วรรคสอง ซึ่งยังคงมีข้อความ “*โดยมิได้ร้องขอเลื่อนคดีหรือแจ้งเหตุขัดข้องที่ไม่มาศาล*” อยู่ ดังนั้น จากข้อความดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่าการพิจารณาว่าจำเลยในคดีมโนสาร่ขาดนัดยื่นคำให้การหรือไม่จำเป็นต้องพิจารณาหลักการตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้เฉพาะตามมาตรา 193 วรรคสี่ และ มาตรา 193 ทวิ วรรคสองดังกล่าว จะไม่ใช่หลักเกณฑ์ตามมาตรา 197 ที่ใช้ในคดีสามัญ

(2) เมื่อผ่านการพิจารณาแล้วว่า จำเลยในคดีมโนสาร่ขาดนัดยื่นคำให้การตาม (1) แล้ว ปัญหาต่อมาคือว่าจะต้องนำบทบัญญัติในเรื่องขาดนัดยื่นคำให้การตามมาตรา 198 ถึง มาตรา 199 เบื้อง ที่แก้ไขใหม่มาใช้บังคับหรือไม่ ซึ่งในประเด็นนี้มีความเห็นสองฝ่าย

ฝ่ายแรก มีความเห็นว่าไม่อาจนำบทบัญญัติมาตรา 198 ถึงมาตรา 199 เบื้อง มาใช้บังคับได้ ด้วยเหตุผลดังนี้

³³โปรดดูละเอียดใน ธานิส เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการพิจารณาโดยขาดนัด, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนรัชการพิมพ์ จำกัด, 2543), หน้า 72-83.

(ก) เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวอยู่ในหมวด 2 ของลักษณะ 2 วิธีพิจารณาวิสามัญในศาลชั้นต้น และแม้ตามมาตรา 195 จะเปิดช่องให้นำวิธีพิจารณาคดีวิสามัญมาใช้บังคับได้ แต่ก็ยังเป็นเพียงเฉพาะในบททั่วไปเท่านั้น ไม่ได้ระบุมถึงวิธีพิจารณาคดีวิสามัญด้วย หากจะนำวิธีพิจารณาวิสามัญมาใช้บังคับก็ต้องมีการบัญญัติให้ชัดเจน ดังเช่น การขาดนัดพิจารณาในคดีมโนสาร่ ตามมาตรา 193 ทวิ วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อจำเลยได้รับหมายเรียกให้มาศาลตามมาตรา 193 แล้ว ไม่มาในวันนัดพิจารณาโดยมิได้ร้องขอเลื่อนคดีหรือแจ้งเหตุขัดข้องที่ไม่มาศาล ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาและให้บังคับตามมาตรา 202 และถ้าจำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การก่อนหรือในวันดังกล่าว ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การด้วย” กล่าวคือ เมื่อถ้ากฎหมายประสงค์จะให้ศาลพิจารณาและตัดสินชี้ขาดคดีไปฝ่ายเดียว ก็ต้องบัญญัติเชื่อมโยงไว้ว่าให้บังคับตามมาตรา 202 เดิม (มาตรา 204 ใหม่) เพื่อเปิดโอกาสให้ศาลได้นำบทบัญญัติว่าด้วยการขาดนัดพิจารณามาใช้บังคับในคดีมโนสาร่ด้วย อย่างไรก็ตาม จากมาตราดังกล่าว หากจำเลยไม่มาศาลในวันนัดพิจารณานอกจากจะถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาแล้ว ถ้าจำเลยไม่ยื่นคำให้การก่อนหน้านั้นก็จะถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การด้วย แต่ในส่วนของการขาดนัดยื่นคำให้การนี้กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการขาดนัดยื่นคำให้การตามมาตรา 198 ถึง มาตรา 199 เบื้อง มาใช้บังคับด้วย ศาลจึงไม่มีอำนาจนำบทบัญญัติในส่วนดังกล่าวมาใช้ได้

(ข) หลักการขาดนัดตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่ได้แยกการขาดนัดยื่นคำให้การกับการขาดนัดพิจารณาออกจากกันโดยเด็ดขาด กล่าวคือ ในทุกกรณีจะนำบทบัญญัติเรื่องขาดนัดพิจารณาไปใช้แก่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่ได้เลย โดยหากจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การในส่วนแรกแล้ว ศาลย่อมพิจารณาพิพากษาไปฝ่ายเดียวจนเสร็จคดีในชั้นนี้เท่านั้น จะไม่ผ่านไปสู่ขั้นตอนที่สองอันว่าด้วยการขาดนัดพิจารณา แม้ในบางกรณีที่ศาลให้สืบพยานตามมาตรา 198 ทวิ วรรคสอง หรือวรรคสาม (2) และมีได้กำหนด “วันสืบพยาน” อันมีนิยามตามมาตรา 1(10) เพื่อพิจารณาสืบพยานโจทก์ฝ่ายเดียวก็ตาม แต่ก็มีมาตรา 198 ทวิ วรรคสี่ และมาตรา 198 ตรี วรรคสอง ประกอบมาตรา 200 บัญญัติไว้ชัดเจนว่า กรณีไม่ถือว่าจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่มาศาลในวันสืบพยานหรือวันสืบพยานของกลุ่มคนอื่น (ตามมาตรา 198 ตรี เป็นกรณีจำเลยหลายคนและมีจำเลยบางคนขาดนัดยื่นคำให้การ) ขาดนัดพิจารณาตามส่วนที่สอง ซึ่งจากหลักการดังกล่าวจะแตกต่างจากบทบัญญัติมาตรา 193 ทวิ วรรคสอง ซึ่งเป็นเรื่องขาดนัดในคดีมโนสาร่ เพราะหากจำเลยไม่มาศาลในวันนัดพิจารณาแล้ว นอกจากจะถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาแล้ว ถ้าจำเลยไม่ยื่นคำให้การภายในวันดังกล่าว กรณียังถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การอีกด้วย และปกติศาลจะพิจารณาพิพากษาไปฝ่ายเดียวจนเสร็จในวันนั้น โดยอาศัยกระบวนการขาดนัดพิจารณาตามมาตรา 202 ดังนั้น หากจะให้ศาลนำหลักการขาดนัดยื่นคำให้การตามบทบัญญัติที่แก้ไขใหม่มาใช้บังคับในคดีมโนสาร่แล้ว คดีย่อมเสร็จไปในวันนัดพิจารณาเพราะเหตุจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การเท่านั้น บท

บัญญัติในส่วนของการขาดนัดพิจารณาก็ห้ามมีผลบังคับตามกฎหมาย ซึ่งไม่น่าจะตรงเจตนารมณ์ของการบัญญัติกฎหมาย จึงเป็นเหตุผลที่สำคัญที่แสดงว่า ในคดีมโนสาร่แม้จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ ศาลก็ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาตามมาตรา 193 วรรคสี่ หรือมาตรา 193 ทวิ วรรคสอง แล้วแต่กรณี ไม่สามารถนำบทบัญญัติที่แก้ไขใหม่ตามมาตรา 198 ถึง มาตรา 199 เบญจ มาใช้บังคับได้

ฝ่ายที่สอง มีความเห็นว่าต้องนำบทบัญญัติมาตรา 198 ถึงมาตรา 199 เบญจ มาใช้บังคับในคดีมโนสาร่ ด้วย ซึ่งมีเหตุผลดังนี้

(ก) วิธีพิจารณาคดีมโนสาร่ ตั้งแต่มาตรา 189 ถึงมาตรา 195 มิได้มีมาตราใดกล่าวถึงผลของการที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การไว้โดยเฉพาะว่าต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างไร และแม้ไม่มีบทบัญญัติไว้ชัดเจนอย่างการขาดนัดพิจารณาที่ให้นำมาตรา 202 มาใช้บังคับก็ตาม จึงต้องนำบทบัญญัติตามหมวดที่ 2 การขาดนัดยื่นคำให้การมาใช้บังคับ โดยมีข้อสังเกตว่า ก่อนที่จะมีการแก้ไขบทบัญญัติในหมวด 2 เมื่อจำเลยในคดีมโนสาร่ขาดนัดยื่นคำให้การศาลก็จะพิจารณาคดีโดยอาศัยบทบัญญัติในหมวดดังกล่าวมาใช้บังคับ ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนในกรณีที่จำเลยไม่ได้ขาดนัดพิจารณาด้วย กล่าวคือ ศาลจะพิจารณาสืบพยานโจทก์ไป ส่วนจำเลยทำได้เฉพาะการถามค้านและอ้างตนเองเป็นพยาน และหากจำเลยไม่ได้แจ้งใจขาดนัดยื่นคำให้การ ก็สามารถยื่นคำร้องขอยื่นคำให้การได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ดังนั้นแล้ว เมื่อมีการแก้ไขกฎหมายในหมวดดังกล่าวและไม่มีบทมาตรานอื่นใดที่บัญญัติไว้ชัดเจนไว้เป็นอย่างอื่น กรณีไม่มีเหตุผลใดที่จะไม่นำบทบัญญัติในส่วนที่แก้ไขใหม่นี้มาใช้บังคับ

(ข) มาตรา 198 เดิม บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา 193 วรรคสี่ และมาตรา 193 ทวิ วรรคสอง ถ้าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ ให้โจทก์มีคำขอต่อศาลภายในสิบห้าวันนับแต่ระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การได้สิ้นสุดลง เพื่อให้ศาลมีคำสั่งว่าจำเลยขาดนัด คำขอเช่นว่านี้ให้ถือว่าโจทก์ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไป” กล่าวคือ ในกรณีที่จำเลยในคดีมโนสาร่ขาดนัดยื่นคำให้การ ศาลจะสั่งให้จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การโดยโจทก์ไม่ต้องยื่นคำร้องขอ แต่ตามบทบัญญัติที่แก้ไขใหม่ได้ตัดข้อความที่ว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา 193 วรรคสี่ และมาตรา 193 ทวิ วรรคสอง” ออก ย่อมแสดงให้เห็นเจตนารมณ์กฎหมายที่จะให้นำบทบัญญัติในส่วนของการขาดนัดยื่นคำให้การมาใช้กับคดีมโนสาร่ด้วย มิฉะนั้นคงไม่ตัดข้อความดังกล่าวออกไป ดังนั้น หากจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ โจทก์ต้องยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์ชนะคดีภายใน 15 วัน ตามมาตรา 198 วรรคหนึ่ง หากไม่ดำเนินการศาลจะสั่งจำหน่ายคดีโจทก์ตามมาตรา 198 วรรคสอง แต่ถ้าโจทก์ยื่นคำร้องขอภายในกำหนด ศาลก็จะดำเนินกระบวนการพิจารณาตามมาตรา 198 ถึง 199 เบญจ

(ค) การแก้ไขกฎหมายในส่วนการขานัดใหม่ก็ด้วยความประสงค์ให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยรวดเร็วและรวดเร็วยิ่งขึ้น หากจะตีความให้นำบทบัญญัติในส่วนขานัดขึ้นคำให้การมาใช้เฉพาะคดีสามัญโดยไม่นำมาใช้ในคดีมโนสารด้วย ก็ย่อมไม่ชอบด้วยเหตุผล ทั้งนี้ เนื่องจากคดีมโนสารเป็นคดีเล็กๆ น้อยๆ ที่ควรพิจารณาโดยรวดเร็วและรวดเร็วยิ่งกว่าคดีสามัญ ดังนั้นแล้ว การตีความกฎหมายควรให้เป็นไปในแนวทางที่มีผลบังคับและเหมาะสม ส่วนปัญหาความไม่ชัดเจนของกฎหมายที่มีดังกล่าวไปแล้วนั้น เป็นแต่เพียงการบกพร่องของกฎหมายเท่านั้น ถ้าหากตีความตามแนวทางดังกล่าวแล้ว การใช้บังคับย่อมเป็นไปเจตนารมณ์กฎหมายเช่นกัน

จากความเห็นสองแนวทางข้าง ท่านอาจารย์ธานีศ เกศวพิทักษ์ รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งธนบุรี ได้เห็นด้วยกับแนวความเห็นที่สอง นอกจากนี้ท่านได้ให้แนวทางการใช้และการตีความไปในแนวทางที่สองที่สำคัญไว้ดังนี้

(1) กรณีจำเลยขานัดขึ้นคำให้การตามมาตรา 193 วรรคสี่ เป็นกรณีที่จำเลยมาศาลในวันนัดพิจารณา แต่เมื่อศาลสอบถามคำให้การแล้วจำเลยยังไม่ยอมให้การ ศาลจะใช้ดุลยพินิจว่าสมควรให้เลื่อนคดีหรือไม่ หากศาลไม่อนุญาตก็จะถือว่าจำเลยขานัดขึ้นคำให้การ แต่ไม่ถือว่าขานัดพิจารณา ซึ่งเมื่อจำเลยขานัดขึ้นคำให้การดังกล่าว แม้มาตรานี้จะไม่ระบุให้ดำเนินการอย่างไร ก็น่าจะต้องดำเนินการพิจารณาต่อไปตามมาตรา 199 เพราะเป็นบทมาตรานี้มีนัยเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การที่ศาลสอบถามคำให้การแล้วจำเลยไม่ยอมให้การ การขานัดของจำเลยย่อมเห็นได้อยู่ในตัวว่าเป็นไปโดยจงใจหรือไม่มีเหตุอันสมควร และเมื่อโจทก์มีคำขอให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีตามมาตรา 198 วรรคหนึ่งแล้ว ศาลก็จะให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป โดยให้สิทธิแก่จำเลยที่จะถามค้านพยานโจทก์ได้หากศาลสั่งให้มีการสืบพยานตามมาตรา 198 ทวิ วรรคสองและวรรคสาม (2) แต่จำเลยจะนำสืบพยานหลักฐานของตนไม่ได้

(2) กรณีจำเลยขานัดขึ้นคำให้การตามมาตรา 193 ทวิ วรรคสอง เป็นกรณีที่จำเลยไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา ซึ่งในประเด็นการขานัดพิจารณาสามารถแยกเป็น 2 กรณีดังนี้

(2.1) กรณีจำเลยได้ยื่นคำให้การไว้ก่อนหรือในวันนัดพิจารณา - ซึ่งกรณีนี้ไม่ถือว่าจำเลยขานัดขึ้นคำให้การ แต่ถือว่าขานัดพิจารณา ศาลต้องดำเนินการพิจารณาไปฝ่ายเดียวตามมาตรา 202 เดิม หรือมาตรา 204 ใหม่

(2.2) กรณีจำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การไว้ก่อนหรือในวันนัดพิจารณา -

ซึ่งกรณีถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาและขาดนัดยื่นคำให้การด้วยในวันเดียวกัน อันมีลักษณะคล้ายคลึงกับกรณีที่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่มาศาลในวันสืบพยานตามมาตรา 198 ทวิ วรรคสี่ หรือไม่มาศาลในวันสืบพยานของคู่ความอื่นตามมาตรา 198 ครี แต่มาตรา 193 ทวิ วรรคสองไม่ได้บัญญัติว่าไม่ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาอย่างเช่นมาตรา 198 ทวิ วรรคสี่ และมาตรา 198 ครี ดังนั้นปัญหาจึงเกิดขึ้นว่าศาลจะดำเนินการพิจารณาไปเช่นใด ซึ่งในเรื่องนี้ ก็ต้องยอมรับว่าตามปกติการขาดนัดยื่นคำให้การเป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นก่อนการขาดนัดพิจารณา ดังนั้น แม้จำเลยจะตกอยู่ในฐานะขาดนัดทั้งสองอย่างในวันเดียวกัน ศาลก็ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาไปตามบทบัญญัติว่าด้วยการขาดนัดยื่นคำให้การตามส่วนที่ 1 ศาลไม่อาจนำบทบัญญัติในส่วนที่ 2 ว่าด้วยการขาดนัดพิจารณามาใช้บังคับได้อีก

(3) กรณีเกี่ยวกับเงื่อนไขเวลาการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ตามมาตรา 198 วรรคหนึ่ง ซึ่งกำหนดให้โจทก์ต้องมีคำขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีภายใน 15 วัน นับแต่ระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การสิ้นสุดลง โดยปกติสำหรับคดีสามัญจำเลยต้องยื่นคำให้การภายใน 15 วัน นับแต่เมื่อได้ส่งหมายเรียกให้จำเลย ตามมาตรา 177 วรรคหนึ่ง หากไม่ดำเนินการศาลอาจสั่งจำหน่ายคดีได้ แต่สำหรับคดีมโนสาร จำเลยสามารถยื่นคำให้การได้ภายในวันนัดพิจารณา จึงไม่มีช่วงระยะเวลา 15 วัน นับแต่ระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การได้สิ้นสุดลง ที่จะให้โจทก์ปฏิบัติตามมาตรา 198 ได้ ดังนั้น โจทก์ในคดีมโนสารจะต้องยื่นคำขอให้ตนชนะคดีในวันนัดพิจารณา มิฉะนั้นศาลอาจสั่งจำหน่ายคดี และโจทก์จะถือเอาประโยชน์แห่งเงื่อนไขเวลาตามมาตราดังกล่าวเพื่ออ้างว่า โจทก์ยังมีเวลาอีก 15 วัน ที่จะดำเนินการหาได้ไม่ แต่ในส่วนนี้ ผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า บทบัญญัติที่แก้ไขใหม่นี้ก็น่าจะมีแนวการวินิจฉัยเช่นเดียวกับแนวคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยตามบทบัญญัติเดิม กล่าวคือ บทบัญญัติมาตรา 198 วรรคแรก เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลใช้ดุลยพินิจตามสมควรที่จะสั่งจำหน่ายคดีหรือไม่ก็ได้แม้โจทก์จะไม่ยื่นคำขอภายในกำหนด หากมีพฤติการณ์ที่แสดงว่าโจทก์ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไป เช่น ฎีกาที่ 498-499/2509, 4726/2531, 1065/2533, 5462/2536, 4713/2541 ดังนั้นแล้ว หากปรากฏว่าโจทก์ไม่ยื่นคำขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีภายในกำหนด แต่ถ้าปรากฏว่าโจทก์ยื่นเอกสารต่อศาลประกอบการพิพากษาหรือโจทก์นำพยานมาพร้อมสืบในวันนัดสืบพยานโจทก์ตามมาตรา 198 ทวิ วรรคสองและวรรคสาม ศาลจึงน่าจะไม่สั่งจำหน่ายคดี แต่ควรสั่งให้โจทก์ทำคำขอดังกล่าวเสียก่อน

สำหรับผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวความคิดของท่านอาจารย์ธานีอันเป็นแนวความคิดตามแนวทางที่สอง และมีความเห็นเพิ่มเติมในเรื่องนี้ ดังจะกล่าวต่อไปในส่วนของวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

(2.2.5) การขาดนัดพิจารณา - ใน “วันนัดพิจารณา” ศาลจะกำหนดให้มีการสืบพยานในวันนั้นด้วย และถ้า

(1) โจทก์ไม่มาโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องหรือขอเลื่อนคดี ศาลจะต้องสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความตามมาตรา 132 (มาตรา 193 ทวิ) แม้ในวันดังกล่าวจะไม่ใช่ “วันสืบพยาน” ซึ่งต้องมีการสืบพยานจริงก็ตาม อันแตกต่างกับกรณีที่ศาลสั่งจำหน่ายคดีเพราะโจทก์ขาดนัดพิจารณาตามมาตรา 201 เดิม หรือมาตรา 202 ใหม่ และการที่ศาลสั่งจำหน่ายคดีในสองกรณิดังกล่าวจะมีผลทางกฎหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คำสั่งจำหน่ายคดีตามมาตรา 202 จะห้ามโจทก์อุทธรณ์และขอพิจารณาคดีใหม่ แต่สามารถฟ้องใหม่ได้ภายในอายุความ ส่วนคำสั่งจำหน่ายคดีในคดีมีโนสารเร่ โจทก์น่าจะอุทธรณ์และฟ้องใหม่ภายในอายุความได้ แต่ก็ไม่น่าจะขอดำเนินคดีใหม่ได้เช่นเดียวกันเพราะยังไม่มีกระบวนพิจารณาใดๆ³⁴

(2) จำเลยไม่มาศาลโดยจำเลยไม่แจ้งเหตุขัดข้องหรือขอเลื่อนคดี ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา และศาลจะพิจารณาคดีโจทก์ไปฝ่ายเดียว (มาตรา 193 ทวิ)

(2.2.6) การยื่นบัญชีระบุพยาน - ในวันนัดพิจารณาศาลจะกำหนดให้มีการสืบพยานด้วย ซึ่งก่อนการสืบพยาน คู่ความจะต้องแสดงความจำนงว่าจะอ้างอิงพยานหลักฐานใด โดยศาลจะเป็นผู้สอบถามคู่ความที่จะนำพยานเข้าสืบว่าประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใดบ้างแล้วบันทึกไว้ หรือศาลจะสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานต่อศาลภายในเวลาที่ศาลเห็นสมควร (มาตรา 193 ตริ) ซึ่งจากกรณีหลังนี้ย่อมทำให้สืบพยานในวันนัดพิจารณาไม่ได้ ต้องนัดสืบพยานในภายหลัง ดังนั้น คดีมีโนสารเร่จึงไม่อยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88³⁵

³⁴ จุมพล ภิญโญสันต์, “รูปแบบใหม่ของการพิจารณาคดีในศาล : การดำเนินคดีมีโนสารเร่,” เอกสารวิชาการเรื่อง “แนวทางปฏิบัติของศาลในการพิจารณาคดีมีโนสารเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก”, พ.ศ. 2542, หน้า 17.

³⁵ ไพโรจน์ วายุภาพ, การปฏิบัติเกี่ยวกับคดีมีโนสารเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก, หน้า 77.

(2.2.7) การสืบพยาน - ในการสืบพยาน เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนำพยานเข้าสืบ ศาลจะเป็นผู้ซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงก่อนแล้วถึงให้ตัวความหรือทนายความซักถามเพิ่มเติม โดยในการซักถามของศาล ศาลมีอำนาจถามข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดี แม้ไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นก็ตาม นอกจากนี้ศาลจะบันทึกคำพยานดังกล่าวโดยย่อก็ได้ (มาตรา 193 จัตวา) อันเป็นการเพิ่มบทบาทของศาลในการค้นหาความจริง

(2.2.8) การเลื่อนคดี - ในการพิจารณาคดีมีโนสาร่ ฎหมายกำหนดให้ศาลพิจารณาคดีโดยต่อเนื่อง และถ้าหากมีเหตุจำเป็นต้องเลื่อนคดี ก็จะเลื่อนได้ครั้งละไม่เกิน 7 วัน (มาตรา 193 เบญจ)

(2.3) การฟ้องแย้งและการรวมพิจารณาคดี

ในเรื่องนี้ มาตรา 192 วรรคสี่ และวรรคห้า บัญญัติว่า

“ในกรณีที่จำเลยฟ้องแย้งเข้ามาในคดีมีโนสาร่และฟ้องแย้งนั้นมีใช้คดีมีโนสาร่ หรือในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาคดีสามัญรวมกับคดีมีโนสาร่ ให้ศาลดำเนินการพิจารณาคดีมีโนสาร่ไปอย่างคดีสามัญ แต่เมื่อศาลพิจารณาถึงจำนวนทุนทรัพย์ ลักษณะคดีสถานะของคู่ความ หรือเหตุสมควรประการอื่นแล้ว เห็นว่าการนำบทบัญญัติในหมวดนี้ไปใช้บังคับแก่คดีในส่วนของฟ้องแย้งหรือคดีสามัญเช่นนั้นจะทำให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วหรือเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายก็ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีในส่วนของฟ้องแย้งหรือคดีสามัญนั้นอย่างคดีมีโนสาร่ได้”

คำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งของศาลตามวรรคสี่ ไม่กระทบถึงคำสั่งศาลที่คู่ความแต่ละฝ่ายต้องชำระอยู่ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งเช่นนั้น”

จากข้อความดังกล่าวอาจสรุปหลักเกณฑ์ได้ดังนี้

(2.3.1) การฟ้องแย้ง - ในกรณีที่คดีเดิมเป็นคดีมีโนสาร่ หากจำเลยให้การและฟ้องแย้งเข้ามาในคดี และฟ้องแย้งดังกล่าวมิใช่คดีมีโนสาร่ หรือกรณีที่ฟ้องเดิมเป็นคดีสามัญ และจำเลยให้การกับฟ้องแย้งเป็นคดีมีโนสาร่เข้ามาในคดี ถ้าฟ้องแย้งในสองกรณีดังกล่าวเป็นฟ้องแย้งที่เกี่ยวกับฟ้องเดิมพอที่จะรวมการพิจารณาและชี้ขาดตัดสินเข้าด้วยกันได้ ตามมาตรา 179 วรรคท้าย เมื่อศาลรับฟ้องแย้งดังกล่าวและให้ดำเนินการพิจารณาไปพร้อมกัน ศาลจะต้องพิจารณาคดีไปอย่างคดีสามัญ

(2.3.2) การรวมพิจารณาคดี – ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้รวมพิจารณาคดีมโนสารเข้ากับคดีสามัญ หรือคดีสามัญเข้ากับคดีมโนสาร อันเนื่องจากคดีเหล่านั้นเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งจะต้องพิจารณาไปพร้อมกัน ตามมาตรา 28 ศาลจะต้องพิจารณาคดีเหล่านั้น ไปอย่างคดีสามัญ

จากหลักเกณฑ์ข้างต้น จะเห็นว่ากฎหมายให้ถือคดีสามัญเป็นหลักในการพิจารณา โดยให้ดำเนินการพิจารณาคดีมโนสารไปอย่างคดีสามัญ แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากวิธีพิจารณาคดีมโนสารเป็นวิธีพิจารณาที่ไม่สลับซับซ้อนหรือเป็นทางการหรือเคร่งครัดมาก โดยเปิดโอกาสให้ตัวความที่ยากไร้สามารถดำเนินการฟ้องร้องรวมทั้งดำเนินคดีได้ด้วยตนเองไม่จำเป็นต้องจ้างทนายความ โดยให้ศาลเข้าไปมีส่วนในการอำนวยความสะดวกดังกล่าว ซึ่งมีความแตกต่างกับวิธีพิจารณาความในคดีสามัญเป็นอย่างมาก ดังนั้น หากจะให้พิจารณาทั้งสองกรณีข้างต้นไปอย่างคดีสามัญทุกกรณีก็อาจจะเกิดความไม่เป็นธรรมและก่อให้เกิดความยากลำบากแก่ผู้ทุกข์ร้อนที่แสวงหาความยุติธรรม กฎหมายจึงเปิดช่องให้ศาลใช้ดุลยพินิจที่จะพิจารณาคดีเหล่านั้นไปอย่างคดีมโนสารได้ แต่การจะดำเนินการดังกล่าวได้จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า “หากดำเนินการเช่นนั้นแล้วจะทำให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วหรือเป็นธรรมแก่คู่ความฝ่ายใด” โดยองค์ประกอบในการใช้ดุลยพินิจดังกล่าว ศาลจะต้องพิจารณาถึงจำนวนทุนทรัพย์ว่ามีมากน้อยเพียงใด ลักษณะคดีของคดีทั้งสองมีเนื้อหาสาระยากง่ายเพียงใด สถานะของคู่ความในคดีเป็นอย่างไร มีความแตกต่างกันหรือไม่ หรือเหตุสมควรประการอื่นที่เกี่ยวข้องหรือไม่ แล้วใคร่ตรงให้รอบคอบก่อนมีคำสั่ง เพราะหากใช้ดุลยพินิจโดยไม่มีหลักเกณฑ์แล้ว อาจเกิดผลเสียมากกว่าผลดี ตัวอย่างเช่น กรณีที่คดีทั้งสองประเภทดังกล่าวมีความแตกต่างกันอย่างมากในด้านจำนวนทุนทรัพย์ สถานะทางการเงินของคู่ความ หรือประเด็นข้อพิพาทในคดี หากศาลใช้ดุลยพินิจสั่งให้ดำเนินการพิจารณาไปแบบคดีมโนสาร โดยไม่มีเหตุผลอื่นที่มีน้ำหนักมากกว่ามาสนับสนุน ก็อาจจะทำให้การดำเนินการพิจารณาเป็นไปอย่างล่าช้ายิ่งขึ้น หรือเกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้

(2.4) การขยายหรือย่นระยะเวลา

สำหรับคดีมโนสาร มาตรา 190 ครี ได้บัญญัติว่า “ในคดีมโนสาร ให้ศาลมีอำนาจที่จะออกคำสั่งขยายหรือย่นระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายนี้หรือตามที่ศาลได้กำหนดไว้ หรือระยะเวลาที่เกี่ยวข้องด้วยวิธีพิจารณาความแพ่งอันกำหนดไว้ในกฎหมายอื่น เพื่อให้ดำเนินหรือมิให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ก่อนสิ้นระยะเวลานั้นได้ เมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม” ส่วนการขยายหรือย่นระยะเวลาในกรณีทั่วไปตามมาตรา 23 บัญญัติว่า “เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้อง ให้ศาลมีอำนาจที่จะออกคำสั่งขยายหรือย่นระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายนี้ หรือตาม

ที่ศาลได้กำหนดไว้หรือระยะเวลาที่เกี่ยวข้องวิธีพิจารณาความแพ่งอันกำหนดไว้ในกฎหมายอื่น เพื่อให้การดำเนินหรือมิให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ก่อนสิ้นระยะเวลานั้น แต่การขยายหรือ ย่นเวลาเช่นว่านี้ให้ฟังทำได้ต่อเมื่อต่อเมื่อมีพฤติการณ์พิเศษและศาลได้มีคำสั่งหรือคู่ความมีคำขอ ขึ้นมาก่อนสิ้นระยะเวลานั้น เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัย” ซึ่งเมื่อพิจารณาทั้งสองมาตราดังกล่าว แล้วจะเห็นความแตกต่างกัน กล่าวคือ มาตรา 23 กำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้อำนาจสั่งขยายหรือ ย่นระยะเวลาไว้

- (1) เมื่อศาลเห็นสมควรเองหรือคู่ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องร้องขอ
- (2) ต้องเมื่อมีพฤติการณ์พิเศษ หมายถึง มีเหตุใดๆ มาขัดขวางทำให้คู่ ความไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่งได้ตามเวลาที่กำหนด และ
- (3) ต้องสั่งหรือได้ร้องขอก่อนสิ้นระยะเวลา หมายถึง การที่ศาลจะมี คำสั่งขยายหรือย่นระยะเวลา ไม่ว่าจะโดยศาลเห็นสมควรเองหรือคู่ความร้องขอ ศาลจะต้องสั่งหรือคู่ ความจะต้องร้องขอภายในระยะเวลาที่เรื่องนั้นๆ กำหนดไว้ เว้นแต่ กรณีมีเหตุสุดวิสัย

“เหตุสุดวิสัย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 หมายถึงเหตุที่ทำให้ศาลไม่สามารถมีคำสั่งให้ขยายระยะเวลาหรือคู่ความมีคำขอเช่นนี้มาก่อนสิ้น ระยะเวลาที่กฎหมายให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่งได้ มิได้หมายความว่า “พฤติการณ์ พิเศษ” ที่ทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่อาจกระทำได้ภายในกำหนดนั้นต้องเป็นเหตุสุด วิสัย เหตุสุดวิสัยตามมาตรา 23 จึงไม่จำเป็นต้องเป็นเหตุอันเกิดจากภัยธรรมชาติซึ่งไม่มีใครอาจป้องกัน ได้ตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8 หากมีพฤติการณ์นอกเหนือที่ศาลไม่ อาจมีคำสั่งขยายเวลาให้ก่อนสิ้นระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ในการดำเนินกระบวนการ พิษณับได้ว่าเป็นเหตุสุดวิสัย การสั่งขยายเวลาศาลมีอำนาจสั่งเองได้โดยคู่ความไม่ต้องร้องขอ (คำ พิพากษาฎีกาที่ 695/2509) อย่างไรก็ตาม หากคู่ความไม่สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ได้ ภายในกำหนด เพราะเกิดจากความผิดพลาดบกพร่อง พลังผลของทนายความหรือตัวความเอง แล้ว แนวคำพิพากษาฎีกาถือมาตลอดว่าไม่เป็นพฤติการณ์พิเศษที่จะขอขยายระยะเวลาได้

แต่สำหรับมาตรา 190 ตรี มีหลักเกณฑ์ที่ศาลจะมีคำสั่งยื่นหรือขยายระยะ ระยะเวลาเพียงว่า “เมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม” กล่าวคือ หากศาลเห็นว่ากรณี เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่ความและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแล้ว ศาลสามารถมีคำสั่งให้ยื่นหรือขยาย ระยะเวลาได้อย่างกว้างขวาง ไม่จำเป็นต้องติดอยู่กับกรอบระยะเวลา ไม่จำเป็นต้องมีพฤติการณ์พิเศษ เหตุ สุดวิสัย หรือยึดติดกับแนวคำพิพากษาฎีกา ตามมาตรา 23 ดังที่กล่าวข้างต้นแต่อย่างใด ดังนั้น แม้ จะล่วงเลยระยะเวลาเช่นว่านั้น หรือกรณีเกิดจากความผิดพลาดบกพร่องของคู่ความก็ตาม แต่ถ้า เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแล้ว ศาลก็มีอำนาจสั่งยื่นหรือขยายระยะเวลาได้

(2.5) การขอกู้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษา

สำหรับในเรื่องนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 ได้บัญญัติว่า “ในคดีอื่นๆ นอกจากคดีมโนสาร³⁶ โจทก์ชอบที่จะยื่นต่อศาลพร้อมกับคำฟ้อง หรือในเวลาใดๆ ก่อนพิพากษาซึ่งคำขอฝ่ายเดียว ร้องขอให้ศาลมีคำสั่งภายในบังคับแห่งเงื่อนไขซึ่งจะกล่าวต่อไป...” ซึ่งจากข้อความในมาตราดังกล่าว ถ้าหากตีความอย่างเคร่งครัดตามตัวอักษรและเมื่อคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของคดีมโนสารที่ต้องการพิจารณาคดีโดยรวบรัดให้เสร็จไปโดยเร็วแล้ว ก็อาจจะตีความได้ว่ากฎหมายห้ามไม่ให้หาวิธีการกู้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาไปใช้กับคดีมโนสาร³⁶ และในส่วนนี้ก็มีผู้รู้หลายท่าน ซึ่งรวมทั้งอาจารย์ธานีศ เกศพิทักษ์ ได้ให้ความเห็นไว้ในทำนองดังกล่าว แต่ในความเห็นของผู้เขียนแล้วเห็นว่า แม้คดีมโนสารจะเป็นคดีเล็กน้อยที่มีจำนวนทุนทรัพย์ไม่มาก และกระบวนการพิจารณาจะเป็นไปโดยรวบรัดและรวดเร็ว ซึ่งทำให้ช่วงเวลาหรือช่องว่างนับตั้งแต่วันที่โจทก์ฟ้องถึงวันที่ศาลมีคำพิพากษาจะมีไม่มาก และทำให้จำเลยที่ไม่สุจริตไม่มีเวลาพอที่จะชักย้ายถ่ายเททรัพย์สินหรือกระทำการอย่างใดๆ ที่อาจทำให้โจทก์เสียหายหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือมีช่วงเวลาแห่งความเสี่ยงไม่มากนัก อันจะเป็นเหตุให้โจทก์ขอกู้มครองชั่วคราวได้ก็ตาม แต่โดยเนื้อแท้ของคดีดังกล่าวก็มักมีเหตุจำเป็นอย่างยั้งที่ต้องขอกู้มครองชั่วคราว ดังจะอธิบายด้วยเหตุผล ดังนี้³⁶

(ก) โดยหลักธรรมชาติของการตัดสินข้อพิพาทนับจากอดีต ซึ่งเป็นที่มาของระบบศาลในปัจจุบัน ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทแย้งชิงทรัพย์สินกัน โดยต่างฝ่ายต่างอ้างว่าเป็นของตน และคู่กรณีได้ขอให้ผู้มีอำนาจหรือผู้ที่คู่กรณีเคารพนับถือ อาจจะเป็นหัวหน้าเผ่า เจ้าเมือง หรือกษัตริย์เป็นผู้ตัดสินชี้ขาด สิ่งแรกที่ผู้ตัดสินเหล่านั้นจะกระทำก็คือ การนำทรัพย์สินที่แย้งชิงดังกล่าวมาไว้ในความครอบครองของตนก่อน เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น แล้วจึงค่อยซักถามข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อใช้ในการวินิจฉัยว่าสมควรจะให้ทรัพย์สินแก่ฝ่ายใด ตัวอย่างเช่น กรณีที่ชาวเมืองพิพาทแย่งสัตว์เลี้ยงกัน และให้เจ้าเมืองเป็นผู้ตัดสิน เจ้าเมืองก็มักจะยึดทรัพย์สินนั้นมาไว้ที่ตนก่อน เพื่อป้องกันไม่ให้คู่กรณีที่ครอบครองฆ่าหรือชักย้ายสัตว์เลี้ยงดังกล่าว นอกจากนี้ หากมองในแง่จิตวิทยากฎหมายก็จะพบหลักในทำนองเดียวกัน ตัวอย่างเช่นกรณีที่เด็กนักเรียน 2 คน แย่งชิงดินสอ 1 แท่ง และให้ครูเป็นผู้ตัดสิน ครูก็มักจะยึดดินสอมาไว้ที่ตนก่อน แล้วจึงสอบถาม

³⁶ ผู้เขียน ได้รับแนวความคิดหลักจากการศึกษาวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งชั้นสูง การศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สอนโดยท่านอาจารย์มูรธา วัฒนะชีวะกุล ภาคคันปีการศึกษา 2542

เรื่องราวที่เกิดขึ้นเพื่อตัดสินว่าสมควรให้ฝ่ายใด ทั้งนี้เพื่อที่จะลดความวิตกกังวลของเด็กที่ไม่ได้ครอบครองดินสอ ในทางกลับกันก็เป็นการลดความยึดมั่นถือมั่นของเด็กฝ่ายที่ครอบครองดินสอ และที่สำคัญจะช่วยให้เด็กทั้งสองคนเกิดความมั่นใจว่าจะได้รับความเป็นธรรมจากครูซึ่งเป็นผู้ที่เขาทั้งสองเคารพนับถือ

(ข) ในคดีโมนาเร่บางคดี หากปล่อยเวลาให้ผ่านไปเพียงน้อยนิด ก็อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์อย่างมาก เช่น ในคดีที่โจทก์ฟ้องให้ขับไล่ผู้เช่าพร้อมกับเรียกค่าเช่าที่ค้างชำระ หากไม่สามารถขอคุ้มครองชั่วคราวได้ ก็ย่อมจะเปิดโอกาสให้ผู้เช่าที่ไม่สุจริตยกย้ายทรัพย์สิน ทำลายทรัพย์สิน และหนีออกจากที่เช่า จนทำให้โจทก์ไม่สามารถบังคับคดีได้ หรือคดีที่ชวานาในชนบทพิพาทกันในเรื่องการซื้อขายกระบือที่มีราคาไม่เกิ้นสี่หมื่นบาทอันถือเป็นคดีโมนาเร่ประเภทหนึ่ง ซึ่งแม้ตามกฎหมายจะถือเป็นคดีเล็กน้อย แต่สำหรับชวานาที่ต้องอาศัยสัตว์ดังกล่าวในการประกอบอาชีพแล้ว ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ดังนั้น หากไม่มีวิธีการคุ้มครองชั่วคราว ผู้ซื้อที่เป็นผู้ครอบครองก็อาจจะฆ่าหรือยกย้ายสัตว์ดังกล่าวไปที่อื่น อันจะส่งเสียหายและซ้ำเติมชวานามากยิ่งขึ้น

(ค) สำหรับคดีโมนาเร่ อาจจะกล่าวได้ว่าคดีส่วนมากมักเกิดขึ้นกับประชาชนผู้มีรายได้น้อยหรือยากจน ซึ่งจำนวนเงินที่พิพาทจำนวนสี่หมื่นบาทถือเป็นจำนวนมากสำหรับเขาเหล่านี้ ซึ่งสำหรับบางคนอาจจะถึงขนาดที่ว่าตลอดชีวิตของเขาไม่เคยมีหรือเห็นเงินจำนวนดังกล่าวก็ได้ หากต้องสูญเสียเงินจำนวนดังกล่าวไปเพราะกระบวนการทางกฎหมายก็ถือได้ว่ากฎหมายไม่ก่อให้เกิดความเป็นธรรม และเมื่อเปรียบเทียบกับคดีสามัญทั่วไปที่จำนวนทุนทรัพย์สูง และมักจะเกิดกับผู้ที่มีรายได้สูงหรือมีอันจะกิน ซึ่งจำนวนทุนทรัพย์ดังกล่าวแม้จะถือว่าสูงในสายตาของกฎหมาย แต่อาจจะมีจำนวนเล็กน้อยในสายตาของคู่ความก็ได้ ดังนั้นการที่กฎหมายยอมให้นำวิธีการคุ้มครองชั่วคราวมาใช้กับคดีสามัญแต่ไม่ยอมให้ใช้กับคดีโมนาเร่ ก็ย่อมจะก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนรวยและคนจนในอีกแง่มุมหนึ่งของสังคม อันเป็นการผิดหลักกฎหมาย (Rule of Law) ที่ว่า “กฎหมายไม่เลือกปฏิบัติ”

(ง) โดยหลักของคดีโมนาเร่จะมีวัตถุประสงค์ให้กระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยรวดเร็ว กฎหมายจึงได้บัญญัติวิธีพิจารณาคดีให้เสร็จโดยเร็ว จนอาจทำให้ไม่มีความจำเป็นที่จะนำวิธีการคุ้มครองชั่วคราวมาใช้ แต่ในทางปฏิบัติแล้วกระบวนการพิจารณาอาจไม่รวดเร็วดังที่หวังก็ได้ อันเนื่องมาจากหลายสาเหตุ โดยเฉพาะปัญหาจากความไม่สุจริตของคู่ความฝ่ายจำเลยที่พยายามถ่วงคดีให้ล่าช้า ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนั้นก็ย่อมส่งผลให้ช่วงเวลาหรือช่องว่างนับแต่วันฟ้องจนถึงวันพิพากษามีมากยิ่งขึ้น ความเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหายกับฝ่ายโจทก์ก็มีมากขึ้น ดังนั้น กรณี

ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องนำวิธีการคุ้มครองชั่วคราวมาใช้เพื่อป้องกันความเสียหายดังกล่าวเช่นเดียวกับคดีสามัญ

จากเหตุผลที่ได้กล่าวข้างต้น เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องนำวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษามาใช้กับคดีโมโนสารด้วย โดยเพื่อให้เป็นตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว จึงควรตีความมาตรา 254 เสียใหม่ โดยตีความในทำนองที่ว่า “สำหรับคดีอื่นนอกจากคดีโมโนสาร หากโจทก์จะขอนำวิธีคุ้มครองชั่วคราวมาใช้บังคับ จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดในมาตราดังกล่าวและมาตราต่อๆ มา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ในคดีโมโนสารหากโจทก์จะขอนำวิธีคุ้มครองชั่วคราวมาใช้บังคับย่อมไม่อยู่ภายใต้กำหนดของมาตราดังกล่าวและมาตราต่อๆมา” ซึ่งหากตีความเช่นนี้จะสอดคล้องกับลักษณะของคดีโมโนสารที่ถือเป็นกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) ที่มีลักษณะไม่เป็นเทคนิคหรือทางกรมาก และให้อำนาจศาลอย่างมากที่จะใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาคดี จนในต่างประเทศถือว่าเป็นคดีที่เป็นระบบบิดามารดาปกครองบุตร (Parental System) ดังนั้น การขอคุ้มครองชั่วคราวจึงควรจะไม่มีความยุ่งยากอย่างคดีสามัญทั่วไป เช่น ไม่จำเป็นต้องได้ส่วน หรือไม่ต้องมีเหตุหรือให้ได้ความถึงขนาดคดีสามัญตามมาตรา 255 แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับเงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์ของวิธีการคุ้มครองชั่วคราวที่จะนำมาใช้กับคดีโมโนสารย่อมขึ้นอยู่กับเหตุผลและความจำเป็นของแต่ละคดี

(2.6) การพิพากษาคดี

เมื่อเสร็จการพิจารณา ศาลก็ต้องชี้ขาดตัดสินโดยทำเป็นคำพิพากษา ซึ่งโดยปกติก็ต้องทำเป็นหนังสือ แต่สำหรับคดีโมโนสารแล้วให้ศาลสามารถทำคำพิพากษาดูด้วยวาจาได้ โดยศาลจะต้องจดบันทึกไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณา และต้องมีรายการตามที่กำหนดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 141 คือ ต้องระบุชื่อศาลที่พิพากษาคดี ชื่อคู่ความทุกฝ่ายและผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทนถ้าหากมี และคำวินิจฉัยของศาลในประเด็นแห่งคดีตลอดคำอุทธรณ์³⁷ แต่ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงรายการแห่งคดีและเหตุผลแห่งคำวินิจฉัย

³⁷ไพโรจน์ วายุภาพ, การปฏิบัติเกี่ยวกับคดีโมโนสารและคดีไม่มีข้อยุ่งยาก, หน้า 81-82.

(2.7) การอุทธรณ์ฎีกา และขอให้พิจารณาคดีใหม่

สำหรับการอุทธรณ์และฎีกา เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว หากคู่ความไม่พอใจก็สามารถอุทธรณ์ฎีกาได้ตามหลักทั่วไป แต่เนื่องจากคดีมีโนสารมีจำนวนทรัพย์สินที่พิพาทในชั้นอุทธรณ์ไม่เกินห้าหมื่นบาทหรือคดีฟ้องขับไล่บุคคลใดๆออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละสี่พันบาท และในชั้นฎีกาไม่เกินสองแสนบาทหรือคดีฟ้องขับไล่บุคคลใดๆออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละหนึ่งหมื่นบาท โดยหลักแล้วจะต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 224 และ 248 ตามลำดับ ซึ่งหากคู่ความประสงค์จะอุทธรณ์หรือฎีกาก็ต้องเข้าเงื่อนไขหรือดำเนินการตามที่มาตรานั้นๆ กำหนด สำหรับปัญหาข้อกฎหมายยอมอุทธรณ์ฎีกาได้เสมอ ส่วนการขอพิจารณาคดีใหม่นั้น คู่ความที่ขาดนัดพิจารณาสามารถขอพิจารณาใหม่ได้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด

(3) การบังคับคดี

เมื่อศาลมีคำพิพากษาและคำพิพากษานั้นจำเป็นต้องมีการบังคับคดี ศาลจะต้องออกคำบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำบังคับเสียก่อน ซึ่งคำบังคับจะกำหนดเวลาให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยหลักจะกำหนดให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามคำพิพากษาภายใน 30 วัน แต่สำหรับคดีมีโนสารเว่กฎหมายกำหนดเวลาให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามคำพิพากษาไม่เกิน 15 วัน (มาตรา 273) นอกจากนี้ เพื่อให้มีบังคับคดีเป็นไปโดยรวดเร็ว เมื่อเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษามีคำขอฝ่ายเดียวหรือศาลเห็นสมควรเอง ศาลอาจออกหมายเรียกลูกหนี้หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาไต่สวนเพื่อให้ได้ความจริงเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ (มาตรา 277 วรรคสาม) อันเป็นการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่อีกทางหนึ่งเพื่อให้ได้รับการชำระหนี้ในการบังคับคดี

(จ) คดีไม่มีข้อยุ่งยาก(1) ความหมายและลักษณะของคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

จากบทบัญญัติมาตรา 196 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จะเห็นได้ว่า คำว่า “คดีไม่มีข้อยุ่งยาก” ไม่ใช่ชื่อที่กฎหมายให้ไว้ เป็นแต่มาตราดังกล่าวบัญญัติว่า คดีบางคดีซึ่งศาลเห็นว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ก็ให้ศาลมีอำนาจดำเนินคดีเช่นคดีมโนสารได้ แต่อย่างไรก็ตามแม้คดีไม่มีข้อยุ่งยากจะถูกบัญญัติไว้ในหมวดเดียวกันกับวิธีพิจารณาคดีมโนสาร และกฎหมายบัญญัติให้การพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากใช้วิธีพิจารณาเช่นเดียวกับคดีมโนสาร แต่คดีทั้งสองดังกล่าวเป็นคนละประเภทกัน และการพิจารณาแม้จะให้นำวิธีพิจารณาคดีมโนสารมาใช้ ก็ยังมีข้อบัญญัติพิเศษสำหรับคดีไม่มีข้อยุ่งยากโดยเฉพาะ ซึ่งทางปฏิบัติได้ยึดคำว่าคดีไม่มีข้อยุ่งยากมาเรียกคดีประเภทนี้เพื่อให้สั้นและเป็นที่น่าเข้าใจ ความจริงคดีประเภทนี้เป็นคดีสามัญ หากแต่กฎหมายเห็นว่าเป็นคดีประเภทที่อาจพิจารณาและพิพากษาคดีให้เสร็จโดยง่ายเพราะไม่มีปัญหาและไม่มีข้อยุ่งยาก จึงตั้งข้อบัญญัติไว้เป็นพิเศษ³⁸

นอกจากนี้จากบทบัญญัติของมาตราดังกล่าวสามารถแยกหลักเกณฑ์และประเภทของคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ได้ดังนี้

(1) ต้องเป็นคดีสามัญ เพราะถ้าเป็นคดีมโนสารแล้วก็ตกอยู่ภายใต้ข้อบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสาร ไม่ใช่เรื่องคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

---

³⁸ พิศนธ์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2536), หน้า 555.

(2) เป็นคดีที่โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยชำระเงินจำนวนแน่นอน ซึ่งคำว่า “จำนวนเงินแน่นอน” หมายถึง จำนวนอันอาจคำนวณกันได้เป็นที่แน่นอน³⁹ ไม่ว่าจำนวนเงินที่เรียกร้องจะมีมากเพียงใด และต้องเป็นการฟ้องขอให้บังคับให้ชำระเงินในลักษณะเป็นการชำระหนี้เฉพาะเจาะจงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213⁴⁰ โดยขอเฉพาะให้ชำระเงินเท่านั้น ไม่ใช่ขออย่างอื่นด้วย ถ้าขออย่างอื่นด้วย แม้ศาลเห็นว่าไม่น่าจะมีข้อยุ่งยากและพิจารณาได้ง่ายเพียงใด ก็ต้องพิจารณาเป็นคดีสามัญธรรมดา⁴¹ ทั้งนี้โดยอาศัยมูลหนี้ตาม

(ก) ตัวเงินซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้นถูกปฏิเสธ (ซึ่งจะได้ศึกษาโดยละเอียดในบทที่ 3 ต่อไป) หรือ

(ข) สัญญาเป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริงมีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ

(1) สัญญาต้องทำเป็นหนังสือ อันเป็นไปตามหลักของคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่คดีจะต้องปรากฏยานหลักฐานที่ชัดเจนแน่นอนจนยากที่จำเลยจะต่อสู้ และถ้าหากสัญญาได้ทำเป็นหนังสือจะเป็นพยานเอกสารที่มีน้ำหนักให้ศาลรับฟังมากกว่าพยานบุคคล โดยสัญญาที่ทำเป็นหนังสือดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นสัญญาประเภทที่กฎหมายบังคับให้ทำเป็นหนังสือ ทั้งนี้ เพราะกฎหมายต้องการให้เป็นสัญญาที่แน่นอน สัญญาที่ทำโดยปากเปล่าเป็นเรื่องจะต้องสืบกันว่ามีข้อความอย่างไร ไม่เป็นเรื่องที่จะพิจารณาได้ง่ายเช่นสัญญาที่ทำไว้เป็นหนังสือ

(2) หนังสือสัญญาต้องแท้จริง หมายถึงว่าคู่ความได้ทำหนังสือสัญญาดังกล่าวขึ้นจริง ไม่ใช่เอกสารปลอม เพราะหากเป็นเช่นนั้นก็ส่งผลให้คดีไม่ใช่คดีไม่มีข้อยุ่งยาก

³⁹พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 555.

⁴⁰ไพโรจน์ วายุภาพ, การปฏิบัติเกี่ยวกับคดีมโนสารและคดีไม่มีข้อยุ่งยาก, หน้า 96.

⁴¹พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 555.

(3) สัญญาต้องสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย หมายความว่าสัญญาดังกล่าวจะต้องทำขึ้นโดยเจตนาของคู่สัญญาและไม่มีเหตุให้สัญญาเป็นโมฆะ หรือโมฆียะตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังต้องเป็นสัญญาที่ไม่ขาดอายุความ และหากเป็นสัญญาที่กฎหมายบังคับให้ติดอากรแสตมป์ ก็ต้องติดอากรแสตมป์ให้ครบถ้วน

แต่โดยที่วรรคสองของมาตรา 196 ได้บัญญัติให้เป็นอำนาจของศาลที่จะใช้ดุลยพินิจว่าคดีใดเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก จึงอาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลยพินิจของศาลทั้งหลายว่า ดุลยพินิจของผู้พิพากษาแต่ละคนหรือของศาลต่างๆ อาจจะไม่เหมือนกัน ตัวอย่างเช่น ในคู่มือวิธีพิจารณาคดีมโนสาร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากของศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ได้ใช้วิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากเฉพาะคดีฟ้องเรียกเงินตามตั๋วเงิน (เช็ค) และสัญญากู้ยืมเงินเท่านั้น แต่สำหรับคดีเช่าซื้อนั้น จากการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาคดีเช่าซื้อในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ระหว่างวันที่ 22-23 มิถุนายน 2539 ณ จังหวัดเพชรบุรี สรุปผลได้ว่า บริษัทผู้ให้เช่าซื้อต่างๆ ไม่อาจยื่นคำฟ้องเรียกค่าเสียหายจำนวนเป็นเงินที่แน่นอน เพื่อขอให้ศาลมีคำพิพากษาได้ จึงไม่อาจนำคดีเช่าซื้อมาพิจารณาอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ โดยให้เหตุผลว่า บริษัทผู้เช่าซื้อต่างๆ เป็นโจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหาย ค่าขาดราคา ค่าขาดประโยชน์ แตกต่างกันไป อีกทั้งการยึดรถคืนหรือการฟ้องก่อนระยะเวลาเช่าซื้อครบกำหนด ซึ่งแนวการฟ้องคดีของโจทก์นี้ ยังไม่ชัดเจนว่าจำนวนเงินที่ผู้เช่าซื้อและผู้ค้าประกันต้องชำระตามสัญญาเช่าซื้อนั้นๆ เป็นจำนวนเงินที่แน่นอนหรือไม่ ทั้งเป็นการเรียกค่าเสียหายทำนองเบี้ยปรับ⁴² นอกจากนี้ปรากฏว่าในทางปฏิบัติมีศาลบางแห่งนำจำนวนทุนทรัพย์มาวางเป็นเงื่อนไขการใช้วิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก เช่น ต้องเป็นคดีมีทุนทรัพย์พิพาทไม่เกินสองแสนบาทบ้าง หรือไม่เกินสองล้านบาทบ้าง ซึ่งไม่น่าจะถูกต้อง ทั้งนี้ เพราะทุนทรัพย์ในคดีเป็นเงื่อนไขของคดีมโนสาร่ ซึ่งเป็นคดีเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น หากใช้เงื่อนไขของคดีไม่มีข้อยุ่งยากไม่ กล่าวคือ หลักเกณฑ์ของคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ตามมาตรา 196 วรรคหนึ่ง มุ่งเน้นในด้านเนื้อหาสาระของคดีว่าเป็นคดีที่มีพยานหลักฐานแน่ชัดว่าจำเลยไม่มีทางต่อสู้คดีเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาท⁴³ ดังนั้น คดีไม่มีข้อยุ่งยากอาจต้องด้วยลักษณะคดีมโนสาร่หากคดีนั้นมีทุนทรัพย์พิพาทไม่เกินสี่หมื่นบาท⁴⁴

⁴² ศาลแพ่งกรุงเทพใต้, คู่มือวิธีพิจารณาคดีมโนสาร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก, หน้า 3.

⁴³ ธานิศ เกศวิทักษ์, “วิธีพิจารณาคดีมโนสาร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่แก้ไขใหม่ บทบาทของศาลที่ต้องเปลี่ยนแปลง,” วารสารศาลพา 46 (มกราคม-มิถุนายน 2542) : 110.

⁴⁴ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, วิธีพิจารณาคดีมโนสาร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก (กรุงเทพมหานคร : บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด, 2535), หน้า 25.

กล่าวโดยสรุปแล้ว คดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีที่โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงินซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้นถูกปฏิเสธ หรือตามสัญญาเป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริงมีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย โดยให้เป็นดุลยพินิจของศาลที่จะพิจารณาว่าคดีใดเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก เพื่อนำวิธีพิจารณาแบบรวบรัดมาใช้ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงหลักว่าคดีดังกล่าวมีพยานหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าจำเลยไม่มีทางต่อสู้คดีได้

(2) ความมุ่งหมายของการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

จากที่ได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่า ปัญหาที่สำคัญยิ่งในการพิจารณาคดีคือ ความล่าช้าของการพิจารณา ซึ่งเพื่อขจัดและแก้ไขปัญหาดังกล่าว กฎหมายได้กำหนดวิธีพิจารณาความไ้หลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นกรณีของการพิจารณาคดีโดยขาดนัด ที่มุ่งประสงค์ให้การพิจารณาคดีฝ่ายเดียวเป็นไปโดยรวดเร็ว หรือกรณีของการพิจารณาคดีมีโนสาร่ ที่มุ่งประสงค์ให้การพิจารณาคดีเล็กๆ น้อยๆ และจำนวนพุนทรัพย์ไม่มาก เป็นไปโดยรวบรัดและรวดเร็ว

สำหรับการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ กฎหมายได้บัญญัติขึ้นด้วยความมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปัญหาค่าช้าของการพิจารณาคดี โดยกำหนดให้คดีที่ปรากฏพยานหลักฐานในเบื้องต้นแน่ชัดว่าจำเลยไม่มีทางต่อสู้คดีได้รับการพิจารณาโดยรวบรัดกว่าคดีสามัญทั่วไป แม้ว่าคดีดังกล่าวจะเป็นคดีสามัญประเภทหนึ่งก็ตาม

(3) ขั้นตอนการพิจารณาและขอบเขตการนำวิธีพิจารณาคดีมีโนสาร่มาใช้กับคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

(3.1) วิธีการฟ้องคดี

เนื่องจากคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญประเภทหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากข้อความตามมาตรา 196 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ที่ใช้ถ้อยคำว่า “ในคดีสามัญ...” ดังนั้นแล้ว โจทก์จะต้องยื่นฟ้องคดีไม่มีข้อยุ่งยากโดยทำคำฟ้องเป็นหนังสือเสนอขอหาของตนต่อศาลตามหลักทั่วไป จะยื่นฟ้องด้วยวาจาอย่างคดีมีโนสาร่ ตามมาตรา 191 วรรคแรกไม่ได้ และคำฟ้องจะต้องถูกต้องครบถ้วนกล่าวคือ จะต้องแสดงโดยชัดแจ้งซึ่งสภาพแห่งข้อหาและค่าของบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นว่านั้น (ป.วิ.พ. มาตรา 172 วรรคสอง) หากฟ้องไม่บรรยายให้ถูกต้องไม่ว่าจะเป็นฟ้องที่ไม่ชัดแจ้งหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ซึ่งถึงขนาดที่เป็น

ฟ้องเคลือบคลุมหรือขาดองค์ประกอบที่ทำให้จำเลยต้องรับผิดชอบแล้ว ศาลก็ต้องตั้งยกฟ้องโจทก์⁴⁵ ศาลจะไปสั่งให้โจทก์แก้ไขฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นอย่างคดีมโนสารไม่ได้ เพราะหากให้ศาลสามารถแก้ไขคำฟ้องของโจทก์ได้จะเป็นการก้าวล่วงในคดีจนอาจเสียความเที่ยงธรรม ซึ่งในส่วนนี้จะแตกต่างกับคดีมโนสารที่เป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ และมักจะเกิดขึ้นกับประชาชนผู้ยากไร้ กฎหมายจึงยอมให้ศาลเข้าไปมีส่วนอำนวยความสะดวกแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย ส่วนคดีไม่มีข้อยุ่งยากปกคิจะเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์ที่ค่อนข้างสูง และคู่ความมักจะมีทนายความหรือผู้รู้กฎหมายให้คำปรึกษาอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องให้ศาลเข้าไปมีบทบาทดังกล่าว

นอกจากนี้ ขณะยื่นฟ้องโจทก์จะต้องทำคำร้องอีกฉบับหนึ่ง เพื่อขอให้ศาลพิจารณาคดีนั้นโดยรวบรัดตามมาตรา 196 วรรคหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อโจทก์เห็นว่าคดีของตนจะยื่นฟ้องจำเลยด้วยลักษณะคดีไม่มีข้อยุ่งยาก คือเป็นคดีที่ขอให้จำเลยชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงิน ซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวนั้นได้ถูกปฏิเสธ หรือตามสัญญาเป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริง มีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย และโจทก์ประสงค์จะให้คดีของตนดำเนินไปโดยรวดเร็ว โจทก์อาจยื่นคำขอเป็นคำร้องต่อศาลพร้อมคำฟ้องได้⁴⁶

แต่อย่างไรก็ตาม แม้โจทก์จะไม่ได้ยื่นคำร้องมาพร้อมกับคำฟ้องเพื่อขอให้ดำเนินคดีอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากก็ตาม แต่ตามมาตรา 196 วรรคสอง ก็ให้อำนาจศาลที่จะใช้ดุลยพินิจรับฟ้องและพิจารณาพิพากษาอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ หากศาลเห็นว่าคดีนั้นปรากฏในเบื้องต้นว่าคดีนั้นเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

ในบางกรณี คดีที่โจทก์ยื่นฟ้องนั้นจะต้องด้วยลักษณะไม่มีข้อยุ่งยากและต้องด้วยลักษณะคดีมโนสารก็ตาม เมื่อโจทก์ได้ยื่นฟ้องคดีนั้นโดยทำเป็นหนังสือเสนอต่อศาลแล้ว โดยหักศาลแม้อาจใช้ดุลยพินิจรับฟ้องคดีนั้นอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากหรือรับฟ้องไว้อย่างคดีมโนสารก็ได้สุดแต่จะเห็นสมควร แต่ผลในทางกฎหมายของการรับฟ้องอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากกับการรับฟ้องอย่างคดีมโนสารย่อมจะแตกต่างกัน กล่าวคือ หากศาลรับฟ้องอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากแล้ว ศาลไม่เพียงแต่จะต้องพิจารณาคดีนั้นตามข้อบังคับที่บัญญัติไว้ในหมวด 1 ว่าด้วยคดีมโนสาร (เท่าที่ไม่ขัดต่อมาตรา 196) เท่านั้น ยังต้องปฏิบัติภายใต้บังคับของมาตรา 196 ด้วย แต่หากศาลรับ

⁴⁵ ธานีศ เกศวพิทักษ์, “วิธีพิจารณาคดีมโนสารและคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่แก้ไขใหม่ บทบาทของศาลที่ต้องเปลี่ยนแปลง,” หน้า 113.

⁴⁶ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, วิธีพิจารณาคดีมโนสารและคดีไม่มีข้อยุ่งยาก. หน้า 75.

ฟ้องคดีนั้นอย่างคดีมโนสารเร่ ศาลก็ต้องดำเนินคดีนั้นตามวิธีพิจารณาคดีมโนสารเร่มาตรา 193 ต่อไป ซึ่งกระบวนการพิจารณาจะไม่เคร่งครัดเท่ากับมาตรา 196⁴⁷ แต่ทั้งนี้ศาลควรรับฟ้องและสั่งให้พิจารณาคดีนั้นแบบคดีมโนสารเร่ ไม่น่าจะสั่งให้พิจารณาแบบคดีไม่มีข้อยุ่งยาก เพราะคดีไม่มีข้อยุ่งยากก็คือคดีสามัญประเภทหนึ่งซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากคดีมโนสารเร่ ดังนั้น เมื่อคดีดังกล่าวเป็นคดีมโนสารเร่แล้วก็น่าจะพิจารณาไปอย่างคดีมโนสารเร่ตามที่หลักเกณฑ์และเจตนารมณ์ที่กฎหมายกำหนด

สำหรับค่าขึ้นศาลที่โจทก์ต้องเสียนั้น เนื่องจากคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญประเภทหนึ่งจึงต้องเสียดำเนินศาลตามตาราง 1 ข้อ (1) ก ทำயประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอย่างคดีไม่มีทุนทรัพย์ในอัตราร้อยละ 2.50 บาท ต่อทุก 100 บาท แต่ไม่เกิน 200,000 บาท เว้นแต่คดีฟ้องขอให้บังคับจำนองจะต้องเสียดำเนินศาลตามตาราง 1 ข้อ (1) (ค) ในอัตรา 1 บาท ต่อทุก 100 บาท แต่ไม่เกิน 100,000 บาท ส่วนศาลที่มีอำนาจรับฟ้องเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ก็ขึ้นอยู่กับจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทในคดีว่าเป็นเท่าใด หากไม่เกินสามแสนบาทก็อยู่ในเขตอำนาจของศาลแขวง หากเกินนั้นก็อยู่ในเขตอำนาจของศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี หรือศาลจังหวัดแล้วแต่กรณี

(3.2) การออกหมายเรียก

ภายหลังจากที่ศาลรับฟ้องคดีของโจทก์และให้ดำเนินการพิจารณาอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ไม่ว่าจะด้วยจากการร้องขอของโจทก์ (คำร้อง) หรือจากการใช้ดุลยพินิจของศาลก็ตาม ศาลจะออกหมายเรียกไปยังจำเลย โดยในหมายดังกล่าวจะระบุจำนวนเงินที่โจทก์เรียกร้องให้จำเลยชำระ และเหตุแห่งการเรียกร้อง คือ เหตุที่สนับสนุนคำเรียกร้องของโจทก์ และกำหนดให้จำเลยมาศาลในวันใดวันหนึ่งตามที่ศาลจะเห็นสมควร แต่ในทางปฏิบัติของศาลแล้วจะเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่งานรับฟ้องที่จะกำหนดวันนัดตั้งแต่วันที่โจทก์ยื่นคำฟ้องตามวันว่างของโจทก์ และให้โจทก์ลงชื่อทราบนัดไว้ และเนื่องจากต้องนำวิธีพิจารณาคดีมโนสารเร่มาใช้บังคับด้วย ดังนั้นในหมายเรียกจำต้องระบุให้จำเลยมาศาลเพื่อการไต่ถามถ้อยคำ และวันนัดดังกล่าวนอกจากจะเป็นวันที่ให้จำเลยมาศาลแล้ว ปกติจะเป็นวันนัดสืบพยานโจทก์ไปพร้อมกันด้วยทั้งนี้เพื่อให้โจทก์เตรียมพยานของตนมาให้พร้อมสืบ อันจะทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรวดเร็วสมดังความมุ่งหมาย ซึ่งหมายเรียกที่กล่าวถึงจะมีแบบอยู่แล้ว โดยจะระบุให้จำเลยมาศาลเพื่อ “การไต่ถามถ้อยคำ ให้การ และสืบพยาน” ในวันนัดพิจารณา

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

ส่วนวันนัดจะเป็นเวลานานเท่าใดนับจากวันฟ้องนั้น กฎหมายให้เป็นดุลยพินิจของศาลที่จะกำหนด เพียงแต่ว่าการกำหนดวันนัดดังกล่าวจะต้อง “มิให้เสียหายแก่การต่อสู้คดี” กล่าวคือ ไม่ทำให้การต่อสู้คดีของจำเลยต้องเสียไป โดยหลักก็ต้องกำหนดระยะเวลาเพียงพอต่อการที่จะให้จำเลยเข้ามาต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งต้องคำนึงถึงระยะเวลาในการส่งหมายเรียกไปยังจำเลยว่าใช้เวลาเท่าใดและเวลาที่จำเลยปรึกษาผู้รู้กฎหมายหรือตั้งทนายความ ตลอดจนเวลาที่ทนายความจะหาพยานหลักฐานและสืบหาข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อทำคำให้การต่อสู้คดีในวันนัดด้วย เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้จำเลยต้องให้การในวันนัดที่ระบุในหมายเรียกด้วย (มาตรา 196 วรรคสอง (2)) ดังนั้น จึงต้องให้ระยะเวลาที่เพียงพอแก่จำเลยในการดำเนินการดังกล่าว

อนึ่ง แม้กฎหมายจะไม่บังคับว่าต้องส่งสำเนาคำฟ้องไปให้จำเลย แต่เมื่อโจทก์ยื่นสำเนาคำฟ้องไว้แล้ว เพราะคดีไม่มีข้อยุ่งยากโจทก์ฟ้องอย่างคดีสามัญ ซึ่งต้องยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือและมีสำเนาคำฟ้องเพื่อส่งให้จำเลยมาด้วย ฉะนั้น ทางปฏิบัติศาลคงส่งสำเนาคำฟ้องนี้ไปพร้อมกับหมายเรียก แทนที่จะจัดแจ้งจำนวนเงินที่เรียกร้องและเหตุแห่งการเรียกร้องไว้ในหมายเรียก⁴⁸

ในประเด็นนี้ ผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติม เนื่องจาก “วันนัดพิจารณา” ในคดีไม่มีข้อยุ่งยากมีความสำคัญอย่างมาก เพราะหากจำเลยไม่มาศาลจะถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา และถ้าไม่ยื่นคำให้การภายในกำหนดก็ถือด้วยว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ นอกจากนี้เมื่อกฎหมายในส่วนของ การขาดนัดได้แก้ไขใหม่ โดยมีหลักการที่สำคัญคือ ให้ศาลมีอำนาจพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีโดยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การทันทีโดยไม่ต้องสืบพยาน ก็ยังทำให้เห็นความสำคัญของการส่งหมายเรียกให้จำเลย เพราะหากจำเลยไม่ได้รับหมายเรียกอย่างแท้จริง ก็ย่อมทำให้จำเลยไม่ทราบวันนัดพิจารณาและตกเป็นฝ่ายแพ้คดีในที่สุด ดังนั้น ศาลจึงควรพิจารณาการส่งหมายอย่างเคร่งครัด

⁴⁸พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 557.

(3.3) การยื่นคำให้การและแก้ไขคำให้การ

เนื่องจากคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญประเภทหนึ่ง โดยปกติจำเลยจะต้องยื่นคำให้การเป็นหนังสือไว้ก่อนหรือภายในวันนัด แต่เมื่อต้องนำวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่มาใช้บังคับด้วย (มาตรา 193) ดังนั้น หากจำเลยประสงค์จะให้การก็สามารถให้การด้วยวาจาได้ โดยศาลจะให้เจ้าหน้าที่ศาลจดคำให้การลงในแบบพิมพ์ ม.2 แล้วอ่านให้จำเลยฟังและให้จำเลยลงลายมือชื่อไว้

ถ้าจำเลยไม่ยื่นคำให้การภายในวันนัดพิจารณา และแม้ฝ่ายจำเลยจะมาศาลในวันนัดพิจารณาคดีก็ตาม ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ เว้นแต่กรณีที่ศาลอนุญาตให้จำเลยเลื่อนเวลายื่นคำให้การตาม ป.วิ.พ. มาตรา 193 วรรคท้าย ซึ่งในกรณีหลังนี้จะถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การก็ต่อเมื่อจำเลยไม่ยื่นคำให้การภายในเวลาที่ศาลอนุญาต

คำให้การของจำเลยไม่ว่าจะยื่นเป็นหนังสือหรือให้การด้วยวาจา จะต้องเป็นคำให้การโดยชัดแจ้งว่ายอมรับหรือปฏิเสธตามฟ้องโจทก์ รวมทั้งระบุเหตุผลแห่งการรับหรือปฏิเสธดังกล่าวด้วย ตามบทบัญญัติ ป.วิ.พ. มาตรา 177 วรรคสอง ประกอบมาตรา 195 มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นคำให้การที่ไม่ชัดแจ้ง อันจะส่งผลต่อการต่อสู้คดีของจำเลยได้ โดยเฉพาะในคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่ศาลพิจารณาพิพากษาคดีไปโดยเร็ว หากศาลนำคำให้การของจำเลยมาเปรียบเทียบกับฟ้องโจทก์แล้วเห็นว่าจำเลยไม่มีเหตุต่อสู้คดี ศาลก็จะสั่งคดีสืบพยานและนัดฟังคำพิพากษาได้เลย (ป.วิ.พ. มาตรา 196 วรรคสอง (2))

สำหรับการแก้ไขคำให้การก็เป็นเช่นเดียวกับคำฟ้องที่ศาลจะไปสั่งให้จำเลยแก้ไขคำให้การในส่วนที่บกพร่องนั้นอย่างคดีมโนสาเร่ไม่ได้ เพราะหากให้ศาลสามารถแก้ไขคำให้การของจำเลย นอกจากจะทำให้เสียความเที่ยงธรรมได้แล้ว ยังอาจเป็นการแก้ไขคำให้การที่ไม่มีประเด็นหรือไม่มีเหตุต่อสู้ให้กลับเป็นคำให้การในลักษณะตรงกันข้าม ซึ่งศาลจะต้องพิจารณาคดีโดยสืบพยานของคู่ความทั้งสองฝ่ายไปเหมือนคดีสามัญอันเป็นการขัดต่อวัตถุประสงค์ของคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

(3.4) การขานัดยื่นคำให้การและขานัดพิจารณา

ตามที่ได้กล่าวเรื่องการขานัดยื่นคำให้การและขานัดพิจารณาในส่วนของวิธีพิจารณาคดีมโนสารแล้ว สำหรับคดีไม่มีข้อยุ่งยากซึ่งมีมาตรา 196 เป็นบทมาตรหลักไม่ได้บัญญัติเรื่องการขานัดไว้เป็นพิเศษ ดังนั้นจึงต้องนำวิธีพิจารณาคดีมโนสารมาใช้บังคับด้วย ซึ่งในคดีไม่มีข้อยุ่งยากมีประเด็นที่ต้องพิจารณาเพิ่มเติมดังนี้

(3.4.1) การขานัดยื่นคำให้การ – หากจำเลยไม่ยื่นคำให้การภายในวันนัดพิจารณา กรณีถือว่าจำเลยขานัดยื่นคำให้การ และโจทก์ต้องยื่นคำขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีภายในวันดังกล่าว โดยเมื่อศาลรับคำขอดังกล่าวก็จำเป็นต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปตามบทบัญญัติว่าด้วยการขานัดยื่นคำให้การตั้งแต่มาตรา 198 ถึงมาตรา 199 เบื้องต้นเรื่องนี้ผู้เขียนมีข้อสังเกตบางประการต่อไปนี้

(ก) ผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การขานัดยื่นคำให้การนั้น นอกจากจะเกิดขึ้นเนื่องจากจำเลยไม่ยื่นคำให้การภายในวันนัดพิจารณาแล้ว ยังอาจเกิดขึ้นตามมาตรา 193 วรรคสามและวรรคสี่ กล่าวคือ เป็นกรณีที่จำเลยมาศาลในวันนัดพิจารณาและศาลไต่ถามแล้วคู่ความไม่อาจตกลงกันได้ ศาลจึงสอบคำให้การจำเลยและจำเลยประสงค์จะให้การ แต่จำเลยขอเลื่อนคดีเพื่อยื่นคำให้การและศาลอนุญาตให้ยื่นคำให้การภายในเวลาที่ศาลกำหนด เช่น ให้ยื่นภายใน 15 วัน หรือยื่นภายในนัดหน้า (ซึ่งไม่ใช่วันนัดพิจารณา เพราะผ่านขั้นตอนการไต่ถามแล้ว ดังจะกล่าวต่อไป) ต่อมาเมื่อจำเลยไม่ยื่นคำให้การภายในเวลาที่ศาลอนุญาต ต้องถือว่าจำเลยขานัดยื่นคำให้การ และในกรณีนี้โจทก์ต้องยื่นคำขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดี ส่วนเวลาที่จะยื่นนั้นผู้เขียนเห็นว่าหากศาลอนุญาตให้จำเลยยื่นคำให้การได้ในนัดหน้า โจทก์ก็ต้องยื่นคำขอภายในวันดังกล่าวเช่นเดียวกับกรณีขานัดยื่นคำให้การในวันนัดพิจารณา แต่หากศาลอนุญาตภายในกำหนด 15 วัน หรือ 20 วัน โจทก์ก็ต้องยื่นคำขอภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ครบกำหนดดังกล่าว ตามมาตรา 198 วรรคหนึ่ง หากไม่ดำเนินการศาลอาจสั่งจำหน่ายคดี

(ข) เนื่องจากการฟ้องคดีไม่มีข้อยุ่งยากคือการฟ้อง “เพียงขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอน” ตามตัวเงินหรือตามสัญญาเป็นหนังสือ ซึ่งปกติถือว่าเป็นคดีที่มีพยานหลักฐานชัดเจน ยากที่จำเลยจะต่อสู้คดีได้ และพยานหลักฐานดังกล่าวก็มักจะชัดเจนในตัวเองโดยไม่ต้องมีพยานบุคคลหรือหลักฐานอื่นสืบประกอบอีก และปกติคำขอบังคับของโจทก์มักจะ “ขอให้จำเลยชำระหนี้เป็นจำนวนเงินแน่นอน” ตามมาตรา 198 ทวิ วรรคสาม (1) ดังนั้นการพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีตามคำขอของโจทก์นั้น ศาลก็เพียงให้โจทก์ส่งพยานเอกสารเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องสืบพยานอีก เว้นแต่คดีนั้นหลักฐานไม่ชัดเจนเพียงพอ อย่างไรก็ตามหากเป็นไปได้ที่

ศาลสามารถสอบถามพยานโจทก์ให้ได้รับความชัดเจนก็น่าจะกระทำ โดยเฉพาะคดีคู่สู้ของสถาบันการเงินที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยผิดนัดไว้ในอัตราที่สูงกว่าอัตราตามที่กำหนดในสัญญา ซึ่งศาลมักจะตีความว่าดอกเบี้ยในส่วนที่เพิ่มขึ้นเป็นเบี้ยปรับ ดังนั้น การสอบถามถึงวันที่เริ่มคิดดอกเบี้ยอัตราผิดนัดหรือรายละเอียดอื่นที่จำเป็นจะช่วยให้การพิพากษาคดีเป็นไปได้โดยง่าย

(ค) ในคดีไม่มีข้อยุ่งยากส่วนมากมักจะเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์สูง อันแตกต่างจากคดีมโนสารที่เป็นเรื่องเล็กน้อย การส่งหมายเรียกให้จำเลยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้น ในวันนัดพิจารณาศาลควรตรวจสอบรายงานการส่งหมายให้เคร่งครัดว่าจำเลยได้รับหมายเรียกแล้วหรือไม่ ถ้าเป็นการส่งโดยวิธีปิดหมายควรจะมีครีโวงอย่างยิง หากมีข้อสงสัยว่าจำเลยจะได้รับหมายเรียกหรือไม่ เช่น รายงานระบุว่า “บ้านปิดไม่พบบุคคลอื่นจึงปิดหมาย” หรือ “สอบคนข้างบ้านแล้วแจ้งว่าจำเลยไม่อยู่บ้าน” หรือ “สอบคนข้างบ้านแล้วปรากฏว่าจำเลยย้าย” ศาลควรเลื่อนวันนัดพิจารณาแล้วสั่งให้โจทก์นำส่งหมายเรียกให้จำเลยใหม่

(ง) ในกรณีที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การบางกรณีมักจะเกิดปัญหาในการพิจารณา เช่น กรณีที่จำเลยมาศาลในวันนัดพิจารณา และจำเลยไม่ประสงค์จะขอให้การต่อสู้คดีโจทก์หรือประสงค์จะขอเลื่อนคดีเพื่อให้การ แต่ศาลไม่อนุญาต ซึ่งกรณีนี้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและโจทก์จะต้องมีคำขอให้ศาลพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีภายในวันดังกล่าว แต่ถ้าในวันดังกล่าวจำเลยหรือทั้งโจทก์จำเลยขอเลื่อนคดีเพื่อดำเนินการตกลงหรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน โดยอ้างว่ามีแนวโน้มที่จะตกลงกันได้หรือสามารถตกลงกันได้แล้วแต่ติดขัดเกี่ยวกับข้อความในสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งปกติศาลก็มักจะอนุญาตให้เลื่อนคดีตามคำขอดังกล่าว ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่าเมื่อศาลอนุญาตให้เลื่อนคดีศาลจะสั่งคำขอของโจทก์ที่ขอให้ศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีอย่างไร และวันนัดที่เลื่อนออกไปดังกล่าวจะนัดเพื่อทำอะไร กับเมื่อถึงวันนัดดังกล่าวแล้วถ้าปรากฏว่าไม่สามารถตกลงกันได้หรือจำเลยไม่มาศาล ศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างไร ซึ่งตามความเห็นของผู้เขียนแล้ว วันที่เลื่อนออกไปดังกล่าวควรนัดเป็นวัน “นัดสืบพยานโจทก์ (ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 198 ทวิ วรรคสองและวรรคสาม) หรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความ” และหากในวันนัดไม่อาจตกลงกันได้หรือจำเลยไม่มาศาล ศาลก็สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาในการพิจารณาคำขอของโจทก์ที่ได้ยื่นไว้แล้วต่อไป โดยหากพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีสามารถวินิจฉัยได้ด้วยพยานเอกสาร ก็สามารถสั่งให้โจทก์ส่งเอกสารเท่านั้น แต่หากเห็นว่าจำต้องสืบพยานในบางส่วนก็สามารถสืบพยานโจทก์ตามที่จำเป็นได้ เพราะในวันดังกล่าวเป็นวันนัดสืบพยานโจทก์ซึ่งโจทก์จะต้องเตรียมพยานมาพร้อมสืบด้วย หากไม่มีพยานมาศาลอาจงดสืบพยานโดยถือว่าโจทก์ไม่มีพยานมาสืบก็ได้ แต่ถ้าโจทก์ไม่มีพยานมาศาลด้วยเหตุจำเป็นก็อาจอนุญาตให้เลื่อนคดีไป

(3.4.2) การขาดนัดพิจารณา

(ก) โจทก์ขาดนัดพิจารณา - หากโจทก์ทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาลโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องหรือขอเลื่อนคดี กรณีต้องถือว่าโจทก์ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไป ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความได้ ทั้งนี้ โดยอาศัยวิธีพิจารณาคดีมโนสำเนา มาตรา 193 ทวิ วรรคหนึ่ง มาใช้บังคับ และเมื่อการสั่งจำหน่ายคดีตามมาตรา 193 ทวิ กับมาตรา 202 มีผลที่แตกต่างกันตามที่ได้กล่าวไว้ในวิธีพิจารณาคดีมโนสำเนาแล้ว ดังนั้น แม้ในวันดังกล่าวจำเลยจะมาศาลก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีได้โดยไม่ต้องสอบฝ่ายจำเลย และจำเลยไม่มีสิทธิแถลงขอสืบพยานจำเลยหรือขอให้พิพากษาคดีเสร็จไปอย่างคดีสามัญตามมาตรา 202 ได้⁴⁹

(ข) จำเลยขาดนัดพิจารณา - ถ้าโจทก์มาศาลแต่จำเลยทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาลโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องหรือขอเลื่อนคดี ก็ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา ซึ่งจะแบ่งเป็น 2 กรณี คือ

(1) หากจำเลยไม่ยื่นคำให้การภายในวันดังกล่าว ก็ต้องถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การด้วย ซึ่งโจทก์ต้องยื่นคำขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีภายในวันดังกล่าวด้วยเหตุจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ ไม่ต้องพิจารณาในส่วนของขาดนัดพิจารณา

(2) หากจำเลยยื่นคำให้การไว้ก่อนวันนัดพิจารณา ศาลต้องพิจารณาคดีโจทก์ไปฝ่ายเดียว โดยอาศัยมาตรา 193 ทวิ วรรคสอง ประกอบมาตรา 202 เดิม หรือ มาตรา 204 ใหม่

ในกรณีที่จำเลยขาดนัดพิจารณา แต่ไม่ได้ขาดนัดยื่นคำให้การ มีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า ตามมาตรา 196 (3) ที่บัญญัติไว้ว่า “ถ้าจำเลยได้รับหมายเรียกของศาลแล้วไม่มาศาลตามกำหนดนัด ให้ศาลมีคำสั่งโดยไม่ชักช้าว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา แล้วให้ศาลพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียวและพิพากษาโดยเร็วเท่าที่พึงกระทำได้” ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับมาตรา 200 วรรคหนึ่ง และมาตรา 204 อันเป็นเรื่องจำเลยขาดนัดพิจารณาในคดีสามัญที่มีข้อความว่า “...ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาลในวันสืบพยานและไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นขาดนัดพิจารณา” และ “ถ้าจำเลยขาดนัดพิจารณา ให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไปฝ่ายเดียว” จะเห็นว่าในคดีทั้งสองประเภทดังกล่าวเหมือนกันในแง่ที่ว่าให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีโจทก์ไปฝ่ายเดียว แต่จะแตกต่างกันในบางประการ กล่าวคือ

⁴⁹ไพโรจน์ วายุภาพ, การปฏิบัติเกี่ยวกับคดีมโนสำเนาและคดีไม่มีข้อยุ่งยาก, หน้า 106.

(1) ในคดีไม่มีข้อยุ่งยากกฎหมายใช้คำว่า “กำหนดนัด” ซึ่งก็คือวันนัดพิจารณา จึงมีความแตกต่างกับคดีสามัญที่ใช้คำว่า “วันสืบพยาน” ซึ่งหมายถึงวันที่มีการสืบพยานกันจริงๆ ตามมาตรา 1(10) ดังนั้น ในวันนัดพิจารณาหากปรากฏว่าจำเลยได้รับหมายเรียกโดยชอบแล้วไม่มาศาล ศาลก็ต้องสั่งให้จำเลยขาดนัดพิจารณา แม้ในวันดังกล่าวจะไม่มีการสืบพยานกันจริงๆ

(2) ในคดีไม่มีข้อยุ่งยากกฎหมายได้บัญญัติข้อความเพิ่มเติมว่า “และพิพากษาโดยเร็วเท่าที่พึงกระทำได้” ซึ่งจากข้อความดังกล่าวนี้ทำให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่จะให้การพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากรวดเร็วและรวบรัดมากกว่าคดีสามัญ ดังนั้น กระบวนการพิจารณาจึงต้องแตกต่างกันในบางประการ เช่น ศาลจะไม่อนุญาตให้โจทก์เลื่อนคดีเพื่อไปสืบพยานในนัดหน้า เว้นแต่มีเหตุจำเป็นที่ไม่อาจก้าวล่วง เนื่องจากวันนัดพิจารณาคดีเป็นวันสืบพยานด้วย จึงจำเป็นที่โจทก์จะต้องนำพยานของตนมาพร้อมสืบในวันดังกล่าว

นอกจากนี้ ในกรณีดังกล่าวยังมีประเด็นปัญหาต่อมา เนื่องจากการขาดนัดพิจารณาจะเกิดขึ้นใน “วันนัดพิจารณา” เท่านั้น กล่าวคือ หากจำเลยไม่มาศาลในวันดังกล่าว และแม้จะไม่มี การสืบพยานกันจริงๆ ก็ตาม เช่น โจทก์ขอเลื่อนคดีอ้างว่าเอกสารที่จะใช้สืบพยานยังไม่พร้อม พยานที่จะมาเบิกความติดธุระสำคัญ หรือเหตุอื่นใด และศาลได้อนุญาตตามนั้น กรณีก็คือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา แต่ปัญหามักจะเกิดขึ้นในกรณีที่นัดแรกซึ่งเป็นวันนัดพิจารณา ฝ่ายจำเลยมาศาลและขอเลื่อนยื่นคำให้การ หรือกรณีที่จำเลยยื่นคำให้การไว้แล้ว และมาศาลเพื่อขอเลื่อนคดีอ้างขอเจรจาตกลงกับโจทก์ ขอเวลาในการปรึกษาและแต่งตั้งทนายความ หรือแม้แต่เสมียนทนายจำเลยนำคำร้องขอเลื่อนคดีของทนายจำเลยมาขอเลื่อนคดีอ้างว่าทนายจำเลยป่วยหรือคิดว่าความที่ศาลอื่นซึ่งนัดไว้ก่อนแล้ว เป็นต้น ซึ่งศาลอาจอนุญาตให้เลื่อนคดี หากในนัดต่อมาโจทก์มาศาลและเตรียมพยานมาพร้อมสืบ ส่วนจำเลยได้ให้การไว้แต่ไม่มาศาล กรณีจะเกิดขึ้นว่าในนัดดังกล่าวถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาหรือไม่ จะต้องนำวิธีพิจารณาขาดนัดในคดีสามัญมาใช้บังคับหรือไม่ และการดำเนินกระบวนการพิจารณาในนัดนั้นหรือนัดต่อไปจะเป็นเช่นใด ซึ่งในความเห็นของผู้เขียนแล้วเห็นว่า ในคดีไม่มีข้อยุ่งยากมีบทบัญญัติในเรื่องส่วนนี้ไว้เฉพาะโดยอาศัยวิธีพิจารณาคดีมีโนสารมาใช้บังคับแล้ว จึงไม่สามารถนำวิธีพิจารณาเรื่องขาดนัดพิจารณาในคดีสามัญมาใช้บังคับได้ และในเรื่องขาดนัดพิจารณานี้ กรณีจะถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาหรือไม่ จำต้องพิจารณาเสียก่อนว่าในวันดังกล่าวเป็น “วันนัดพิจารณา” หรือไม่ ซึ่งเมื่อดูตาม ป.วิ.พ. มาตรา 193 และมาตรา 196 ที่ให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาและออกหมายเรียกให้จำเลยมาศาลเพื่อการไต่ถามคดี ให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน และเมื่อจำเลยมาศาลในวันนัดพิจารณา ศาลจะต้องดำเนินการตามมาตรา 193 วรรคสองถึงวรรคสี่ ที่ต้องไต่ถามคดีก่อน หากไต่ถามคดีไม่ได้ก็ต้องสอบถามคำให้การจำเลย หากจำเลยไม่ให้การหรือให้การแล้วก็ต้องสืบพยานต่อไป ดังนี้ จะเห็นได้ว่า

วันนัดพิจารณาเป็นนัดแรกของคดี และถือเป็นวันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อทุกฝ่าย เพราะหากคู่ความมาศาลพร้อมกันแล้ว ศาลสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาไปให้เสร็จสิ้นกระบวนการความได้ภายในวันนั้น ไม่ว่าจะจบคดีเพราะการไกล่เกลี่ย การงดสืบพยานเพราะจำเลยไม่ให้การหรือคำให้การไม่มีเหตุต่อสู้คดีโจทก์ได้ (ป.วิ.พ. มาตรา 196 วรรคสอง (2)) หรือด้วยการสืบพยานก็ตาม และด้วยความสำคัญดังกล่าว กฎหมายจึงบัญญัติเรื่องการขาดนัดพิจารณาไว้เป็นพิเศษและแตกต่างจากการขาดนัดในคดีสามัญทั่วไป (ป.วิ.พ. มาตรา 193 ทวิ) ซึ่งคล้ายเป็นบทลงโทษคู่ความที่ไม่มาศาลให้เสียสิทธิในการดำเนินคดี นอกจากนี้ แม้ในวันนัดพิจารณาจะไม่สามารถดำเนินการต่างๆ ครบถ้วนทั้งสามประการและมีเหตุต้องเลื่อนคดีเพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปในนัดหน้า แต่กฎหมายก็ได้บัญญัติควบคุมอย่างเคร่งครัดเพื่อให้กระบวนการพิจารณาเสร็จลงโดยเร็ว เช่น ในขั้นตอนการสอบคำให้การจำเลย ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจไม่อนุญาตให้จำเลยเลื่อนเวลาขึ้นคำให้การได้ (ป.วิ.พ. มาตรา 193 วรรคท้าย) หรือในชั้นสืบพยาน ก็จะต้องเลื่อนคดีไม่เกิน 7 วัน (ป.วิ.พ. มาตรา 193 เบญจ) เป็นต้น

ตามกรณีปัญหาที่ในนัดแรกจำเลยมาศาลแต่มีเหตุต้องเลื่อนคดี และนัดถัดมาจำเลยไม่มาศาล จะถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาหรือไม่ ผู้เขียนมีความเห็นโดยถือหลักว่าการขาดนัดพิจารณาจำต้องมีขึ้นในวันนัดพิจารณาเท่านั้น และการที่จะถือว่าเป็นวันนัดพิจารณาได้ ต้องได้ความว่านัดดังกล่าว ศาลได้นัดมาเพื่อการไกล่เกลี่ย ให้การ และสืบพยานในวันเดียวกันตามลำดับ ดังนั้น จึงต้องพิจารณาว่าในนัดถัดมาศาลได้นัดคู่ความมาเพื่อดำเนินการทั้งสามประการในวันเดียวกันหรือไม่ เพราะหากไม่ใช่ก็ไม่ถือว่าเป็นวันนัดพิจารณา แม้จำเลยไม่มาศาลในวันดังกล่าวก็ไม่ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา โดยขอแยกรายละเอียดดังนี้

(1) กรณีไม่ใช่วันนัดพิจารณา - กรณีอาจเกิดขึ้นได้หลายกรณีเนื่องจากโดยปกติแล้ว ในนัดแรกซึ่งเป็นวันนัดพิจารณา เมื่อจำเลยมาศาล ศาลก็มักสามารถดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งให้เสร็จสิ้นตอนลงได้ เช่น

(1.1) ศาลได้ทำการไกล่เกลี่ยแล้วคู่ความไม่อาจตกลงกันได้ ซึ่งจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นสอบคำให้การจำเลยต่อไป และต่อมาหากมีการเลื่อนคดีด้วยเหตุที่จำเลยขอเลื่อนเวลาขึ้นคำให้การ ขอปรึกษาและแต่งตั้งทนายความ หรือเหตุอื่นใดในชั้นสอบคำให้การ ในนัดต่อไปศาลก็เพียงแต่นัดมาเพื่อพิจารณาคำให้การจำเลยและนัดสืบพยานไปในวันเดียวกัน ไม่จำเป็นต้องทำการไกล่เกลี่ยตามวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากอีก⁵⁰ ดังนั้น ในนัดต่อมาจึงไม่ใช่วันนัดพิจารณา

⁵⁰ แต่ศาลยังสามารถไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่ความประนีประนอมยอมความกันได้ตามหลักทั่วไป ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 20, 20 ทวิ

(1.2) ศาลทำการไต่ถามแล้วคู่ความตกลงกันไม่ได้ และในชั้นสอบคำให้การจำเลย ถ้าปรากฏว่าจำเลยได้ยื่นคำให้การต่อสู้คดีโจทก์ (ไม่ว่าให้การด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือ) และคำให้การดังกล่าวมีเหตุต่อสู้คดีโจทก์ได้ ซึ่งจำต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นสืบพยานต่อไป หากมีการขอเลื่อนคดีไม่ว่าด้วยเหตุใดๆ ในนัดต่อไปก็จะเป็นเพียงวันนัดสืบพยานเท่านั้น ไม่ใช่วันนัดพิจารณา

เมื่อเกิดกรณีดังกล่าวข้างต้น แม้ในนัดถัดมาจำเลยจะไม่มาศาลโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องหรือขอเลื่อนคดี ก็ไม่ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา นอกจากนี้ เมื่อถือไม่ได้ว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา แม้ในวันนัดดังกล่าวโจทก์จะนำพยานของตนเข้าสืบจนเสร็จ ศาลก็น่าจะต้องเลื่อนไปนัดสืบพยานจำเลยในนัดถัดไป เพื่อให้โอกาสจำเลยนำพยานหลักฐานเข้าสืบตามข้ออ้างในคำให้การ

(2) กรณีเป็นวันนัดพิจารณา - กรณีอาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ในนัดแรกซึ่งเป็นวันนัดพิจารณาและมีเหตุทำให้ศาลไม่สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นแรกคือการไต่ถามแล้ว อันส่งผลให้ไม่อาจดำเนินกระบวนการในชั้นสอบคำให้การจำเลยและสืบพยานต่อไปได้ ซึ่งอาจมีได้หลายกรณี เช่น

(2.1) ฝ่ายจำเลยมีเสมียนทนายจำเลยมาศาลเพื่อยื่นคำร้องขอเลื่อนคดีของทนายจำเลยต่อศาล ซึ่งปกติแล้วเสมียนทนายจำเลยมักจะได้รับมอบหมายให้มาเพื่อยื่นคำร้อง รับเอกสาร และทราบคำสั่งศาลเท่านั้น จึงไม่มีอำนาจกระทำการอื่นๆ แทน ศาลจึงไม่อาจทำการไต่ถามได้ ดังนั้น หากตามคำร้องขอเลื่อนคดีมีเหตุอันไม่อาจก้าวล่วงได้ ศาลก็อาจอนุญาตให้เลื่อนคดี โดยกำหนดวันนัดพิจารณาขึ้นใหม่ในนัดต่อไป

(2.2) กรณีที่ทนายจำเลยมาศาล แต่ตามใบแต่งตั้งทนายความไม่ปรากฏว่าทนายจำเลยได้รับมอบอำนาจให้ประนีประนอมยอมความกับอีกฝ่ายได้ ศาลจึงไม่อาจทำการไต่ถามได้ เพราะการไต่ถามเป็นเรื่องที่สำคัญต่อคู่ความอย่างมาก การไต่ถามที่ดีและจะเกิดประโยชน์ตรงตามเจตนาที่สุดควรเป็นการดำเนินการระหว่างตัวความด้วยกันเอง ทนายความแม้จะได้รับอำนาจดังกล่าวในใบแต่งตั้งทนายความก็ตาม แต่ก็อาจไม่ทราบความเป็นมาและข้อมูลของความขัดแย้งดีเท่าที่ควร การไต่ถามที่มีเฉพาะทนายความของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายจึงควรเป็นไปอย่างระมัดระวัง ดังนั้น เมื่อไม่อาจทำการไต่ถามในนัดดังกล่าวได้ ก็จำเป็นต้องเลื่อนไปนัดพิจารณาใหม่ โดยศาลจะกำชับจำเลยผ่านทนายจำเลย ให้จำเลยมาศาลหรือให้แต่งตั้งทนายความให้มีอำนาจในการประนีประนอมมาในนัดหน้า เพื่อจะได้ดำเนินการไต่ถามต่อไปอย่างไรก็ตาม หากในนัดหน้าจำเลยไม่มาศาลหรือไม่ได้ดำเนินการดังกล่าว พฤติการณ์น่าจะทำให้เห็นได้ว่าจำเลยไม่ประสงค์ที่จะประนีประนอมยอมความกับโจทก์ อันถือว่าเป็นกรณีที่ศาลได้ดำเนินการในชั้นไต่ถามแล้วแต่ไม่อาจทำให้คู่ความตกลงกันได้

จากกรณีดังกล่าวข้างต้น เมื่อศาลได้กำหนดวันนัดพิจารณาขึ้นใหม่ หาก
 ในนัดถัดมาจำเลยไม่มาศาลโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องหรือขอเลื่อนคดี ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา

เมื่อจำเลยขาดนัดพิจารณา (ไม่ได้ขาดนัดยื่นคำให้การด้วย) ปกติโจทก์
 จะสืบพยานไปฝ่ายเดียวและศาลก็จะนัดฟังคำพิพากษาในวันนั้น โดยศาลอาจนำวิธีส่งเอกสารหรือ
 สืบพยานฝ่ายเดียวตามมาตรา 198 ทวิ วรรคสองและวรรคสามมาใช้โดยอาศัยมาตรา 206 วรรค
 สอง แต่หากในวันนัดพิจารณาดังกล่าว มีเหตุทำให้ศาลต้องเลื่อนคดี เช่น โจทก์ขอเลื่อนเพราะ
 พยานหลักฐานไม่พร้อม หรือนำพยานเข้าสืบไม่เสร็จในนัดนั้นและขอเลื่อนไปสืบพยานต่อในนัด
 หน้า เป็นต้น ซึ่งหากศาลอนุญาตก็จะนัดสืบพยานโจทก์ในนัดต่อไป โดยแจ้งวันนัดให้จำเลยทราบ
 ทั้งนี้ หากในวันนัดถัดมาจำเลยมาศาล จึงเกิดข้อที่ควรพิจารณาว่า ศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาใน
 วันดังกล่าวอย่างไร ซึ่งในประเด็นนี้ ที่ประชุมของคณะทำงานของศาลแพ่งกรุงเทพใต้ได้มีมติให้
 ดำเนินการตาม ป.วิ.พ. มาตรา 206 วรรคสาม เสียก่อน กล่าวคือ ต้องพิจารณาว่าจำเลยจงใจขาดนัด
 พิจารณาหรือไม่ หากเห็นว่าไม่จงใจก็จะตั้งให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ และเมื่อดำเนินการดังกล่าวแล้ว
 ต่อไปก็ดำเนินกระบวนการพิจารณาไปตามปกติ เสมือนวันดังกล่าวเป็นวันนัดพิจารณา

(3.5) การฟ้องแย้งและการรวมพิจารณาคดี

ในกรณีที่ศาลรับฟ้องของโจทก์อย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยาก หากต่อมาจำเลย
 ให้การและฟ้องแย้งอย่างคดีสามัญเข้ามาในคดี ถ้าเป็นฟ้องแย้งที่เกี่ยวกับฟ้องเดิมและศาลรับฟ้อง
 แย้งดังกล่าว หรือกรณีที่มีการรวมพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากเข้ากับคดีสามัญ เพื่อพิจารณาคดีไป
 พร้อมกันแล้ว ปัญหาย่อมเกิดขึ้นว่า คดีดังกล่าวยังจะสามารถพิจารณาไปอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้
 หรือไม่เพียงใด เนื่องจากคดีไม่มีข้อยุ่งยากไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ไว้เฉพาะอย่างคดี
 มโนสารฯ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า น่าจะนำหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาคดีมโนสารฯ มาตรา 192 วรรคสี่และ
 วรรคห้ามาใช้บังคับได้ เพราะคดีทั้งสองประเภทมีวัตถุประสงค์และแนวทางการพิจารณาคดีที่
 เหมือนกัน กล่าวคือ ให้ศาลใช้ดุลยพินิจที่จะพิจารณาคดีดังกล่าวไปอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ “หาก
 ดำเนินการเช่นนั้นแล้วจะทำให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วหรือเป็นธรรมแก่คู่ความทุก
 ฝ่าย” โดยศาลจะต้องพิจารณาถึงจำนวนทุนทรัพย์ ลักษณะคดีของคดี สถานะของคู่ความในคดี
 หรือเหตุสมควรประการอื่นที่เกี่ยวข้อง ประกอบการใช้ดุลยพินิจดังกล่าว

ในทางกลับกัน หากศาลไม่พิจารณาอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ก็ต้องพิจารณาตัวอย่างคดีสามัญ ซึ่งในกรณีนี้ มีปัญหาว่าศาลจะต้องดำเนินการตามมาตรา 196 วรรคท้ายที่ว่า “ถ้าในระหว่างการพิจารณาปรากฏว่าคดีไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งมาตรานี้ ศาลอาจมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิมแล้วดำเนินการพิจารณาต่อไปตามข้อบังคับแห่งคดีสามัญได้” หรือไม่ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า ศาลจะต้องมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิมที่ให้พิจารณาตัวอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากเสียก่อน และค่อยพิจารณาตัวอย่างคดีสามัญ เพราะหากไม่เพิกถอนคำสั่งดังกล่าวแล้ว โดยผลของกฎหมายก็ย่อมบังคับให้ศาลพิจารณาคดีไปอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากต่อไป และเป็นหลักปกติที่ศาลจะต้องเพิกถอนคำสั่งเดิมก่อนที่มีคำสั่งใหม่

(3.6) การไต่ถามคดี

การที่ต้องมีเรื่องราวฟ้องร้องเป็นคดีความในศาลนั้น เป็นเรื่องที่ทุกคนไม่พึงปรารถนา เพราะต้องเสียเวลา เสียค่าใช้จ่าย และที่สำคัญคือต้องเสียความรู้สึก จนมีคำกล่าวกันว่า “กินขี้หมาดีกว่าเป็นความ” และเมื่อเกิดคดีความแล้ว ย่อมจะเป็นธรรมดาที่จะต้องมีส่วนแพ้และผู้ชนะ ซึ่งถ้าเป็นผู้ชนะแล้วคงจะไม่มีปัญหามากนัก แต่ถ้าเป็นฝ่ายที่แพ้คดีแล้วย่อมจะต้องเดือดร้อนและเสียความรู้สึกอย่างมาก กับอาจทำให้คู่ความมีความบาดหมางกันต่อไป เป็นการทำลายมิตรภาพระหว่างคู่ความ ยิ่งถ้าคู่ความดังกล่าวเคยสนิทสนมกันหรือเคยทำธุรกิจหรือร่วมค้าขายกันมาก่อน ก็ยิ่งจะก่อให้เกิดผลเสียหายเป็นทวีคูณ โดยในเรื่องการไต่ถามคดีนี้ ท่านอาจารย์ชานินทร์ กรีวิเชียร ได้กล่าวไว้ในคำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่า

“เจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความนี้ ไม่ประสงค์ที่จะให้มีการพิพาทกันในคดีแพ่ง ดังนั้น ถ้าหากมีโอกาสที่ศาลจะทำการไต่ถามคดีให้คู่ความทั้งสองฝ่ายมีทางรอมชอมกันได้ กฎหมายให้ถือว่าเป็นหน้าที่ศาลที่จักต้องทำเช่นนั้น เหตุผลมีอยู่ว่า หลักเกณฑ์ในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน จะสมบูรณ์เมื่อคู่สัญญากระทำโดยใจสมัคร มิได้ถูกบังคับขู่เข็ญ จึงย่อมเป็นผลดียิ่งกว่าการตัดสินให้แพ้ชนะ เพราะผู้แพ้ย่อมจะมีความไม่พอใจและอาจก่อให้เกิดการอาฆาตมาดร้าย ส่วนผู้ชนะก็เชื่อว่ามีความสุข เพราะอาจหวนเกรงการจองเวร ดังนั้น การประนีประนอมยอมความจึงจักเป็นหัวใจสำคัญของการแสดงถึงความเป็นผู้พิพากษาที่ดีที่มีความสามารถด้วย เพราะเป็นการยังความสงบสุขมาสู่สังคม ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาที่ว่า : สุขอื่นใดเหนือความสงบเป็นไม่มี”⁵¹

⁵¹ ชานินทร์ กรีวิเชียร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 55.

เพื่อขจัดปัญหาที่ว่าข้างต้นจึงได้มีแนวความคิดที่นำระบบการไกล่เกลี่ยเข้ามาใช้ในการพิจารณาคดี ยิ่งคนไทยเป็นคนที่รักความสงบ รักสันติ ชอบการประนีประนอม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยสอนให้อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้ใหญ่ ดังนั้นการระงับข้อพิพาทโดยการประนีประนอมนั้นจึงเป็นวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของไทยมาแต่เก่าก่อน ระบบไกล่เกลี่ยเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความเป็นเพียงการนำจารีตประเพณีนี้มาปรับใช้เท่านั้น และระบบไกล่เกลี่ยมิได้เป็นการค้นหาว่าใครถูกใครผิด เพราะนั่นคือการพิจารณาพิพากษาคัดตัดสินคดี แต่การไกล่เกลี่ยเป็นการค้นหาถึงความพึงพอใจของคู่ความทั้งสองฝ่ายว่าแท้จริงแล้วเขาต้องการอะไร⁵² โดยให้ศาลเป็นตัวกลางเพื่อให้คู่ความได้เจรจาประนีประนอมยอมความกัน ซึ่งถ้าคู่ความสามารถตกลงประนีประนอมยอมความกันได้แล้ว ย่อมจะเป็นประโยชน์กับคู่ความ กล่าวคือ ทำให้คดีเสร็จไปโดยเร็วไม่ต้องเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายมาก และที่สำคัญทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายรู้สึกว่าคุณเป็นผู้ชนะคดี ไม่มีฝ่ายใดเป็นฝ่ายแพ้คดี อันเป็นการรักษามิตรภาพที่ดีระหว่างคู่ความให้ดำรงอยู่ต่อไปได้ ดังนั้น กฎหมายจึงบัญญัติหลักเกณฑ์ให้ศาลพยายามไกล่เกลี่ยคู่ความให้ตกลงประนีประนอมยอมความกัน ไม่ว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาจะได้ดำเนินไปเพียงใดแล้ว (ป.วิ.พ. มาตรา 20) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีมโนสารที่กฎหมายบังคับเลยว่า ในวันนัดพิจารณา เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้ว ก่อนที่ศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป ศาลมีหน้าที่อย่างเคร่งครัดที่ต้องไกล่เกลี่ยคู่ความให้ตกลงประนีประนอมยอมความกัน

สำหรับคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้น เนื่องจากมาตรา 196 ได้กำหนดให้นำวิธีพิจารณาของคดีมโนสารมาใช้บังคับด้วย ดังนั้น ในวันนัดก่อนที่ศาลจะเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีมีหน้าที่ต้องไกล่เกลี่ยคู่ความให้ตกลงประนีประนอมยอมความกัน แม้ศาลเห็นว่าในวันนัดพิจารณานั้น คู่ความยังมีอารมณ์ฉุนเฉียว บรรยากาศในห้องพิจารณาไม่เอื้ออำนวยต่อการเจรจาให้คู่ความปรองดองกัน ยังไม่สมควรไกล่เกลี่ยในชั้นตอนนี้ ศาลจะใช้ดุลยพินิจไม่ไกล่เกลี่ยในวันนัดพิจารณานั้นยอมทำไม่ได้ ทั้งนี้ การไกล่เกลี่ยให้คู่ความตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันถือเป็นกระบวนการพิจารณาอย่างหนึ่งของศาลก่อนชี้ขาดตัดสินหรือจำหน่ายคดีโดยคำพิพากษาหรือคำสั่ง ซึ่งโดยหลักศาลจะต้องกระทำในศาลต่อหน้าคู่ความที่มาศาลและโดยเปิดเผย⁵³

⁵² สุวิทย์ ธีรพงษ์, “หลักง่ายๆ ของระบบไกล่เกลี่ย,” วรสารศาลแพ่ง เรื่องการระงับข้อพิพาทคดีแพ่ง โดย “การไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความในศาล” (2539) : 19-20.

⁵³ ธานิศ เกศพิทักษ์, “วิธีพิจารณาคดีมโนสารและคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่แก้ไขใหม่ บทบาทของศาลที่ต้องเปลี่ยนแปลง,” หน้า 120.

แต่ในเรื่องการไกล่เกลี่ยจะมีลักษณะพิเศษเป็นข้อยกเว้น กล่าวคือ หากเพื่อเป็นประโยชน์ในการไกล่เกลี่ยแล้ว ศาลมีอำนาจสั่งให้ดำเนินการไกล่เกลี่ยเป็นการลับเฉพาะต่อหน้าคู่ความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยจะให้มีความอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้และศาลอาจแต่งตั้งบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดเป็นผู้ประนีประนอม (Court Commissioner) เพื่อช่วยศาลในการไกล่เกลี่ยได้ (มาตรา 20 ทวิ) อย่างไรก็ตามแม้ในวันดังกล่าวจะไม่สามารถไกล่เกลี่ยให้คู่ความตกลงกันได้ แต่ในวันอื่นไม่ว่าจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาไปถึงขั้นใดแล้วก็ตาม ศาลก็สามารถไกล่เกลี่ยคู่ความให้ตกลงกันได้ตามบททั่วไป (มาตรา 20)

แม้เจตนารมณ์ของเร ไกล่เกลี่ยจะมุ่งเน้นให้คู่ความได้เจรจากันเพื่อระงับข้อพิพาทให้เป็นไปโดยเร็ว อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับทุกฝ่าย โดยเฉพาะกับคู่ความแต่อย่างไรก็ตาม การที่จะดำเนินการให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ก็มักจะประสบปัญหาหลายประการ ประการสำคัญคือ ภาระกิจของศาลที่จะต้องเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัวเพื่อทำการไกล่เกลี่ยที่ห้องล้อมด้วยความขัดแย้ง หากคู่ความไม่ให้ความร่วมมือในการแสดงข้อมูล หลักฐาน และความคิดเห็นในการเจรจา หรือแม้แต่ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ไม่ยอมรับฟังความเห็นของคู่ความอีกฝ่ายแล้ว การประนีประนอมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ และแม้กฎหมายจะให้ศาลทำการไกล่เกลี่ยโดยกระทำลับหลังคู่ความอีกฝ่ายหรือกระทำโดยไม่มีทนายความอยู่ด้วยก็ตาม แต่การที่ศาลจะดำเนินการดังกล่าว ก็เป็นการล่อแหลมต่อข้อครหา ตีจินนินทาได้ว่าศาลไม่โปร่งใสหรือไม่วางตัวเป็นกลาง อีกทั้งอาจทำให้คู่ความเกิดความไม่สบายใจเพราะเข้าใจผิดว่าศาลไกล่เกลี่ยด้วยความลำเอียงเข้าข้างคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ส่วนการที่ศาลจะแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเป็นผู้ช่วยศาลในการไกล่เกลี่ย ก็อาจมีการโต้แย้งของความเป็นกลางเพราะมีส่วนได้เสียอยู่กับคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด⁵⁴ จึงเห็นได้ว่าไม่ใช่เรื่องง่ายนักในการไกล่เกลี่ย การไกล่เกลี่ยจะประสบความสำเร็จหรือไม่ยังมีปัจจัยอื่นๆ มาชี้นำ เช่น การปรับเปลี่ยนทัศนคติของตัวความ ต้องให้ความสำคัญแก่ตัวความและทนายความ เพราะคนใดคนหนึ่งมีบทบาทและนำหน้าในการตัดสินใจ⁵⁵

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 120-121.

⁵⁵ ชูเกียรติ ตันทวีวงศ์, “การไกล่เกลี่ยเป็นทางเลือกใหม่,” *วารสารรพี* 2539 ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ (2539) :

(3.7) การยื่นบัญชีระบупยาน

สำหรับการอ้างอิงพยานหลักฐานก่อนสืบพยานนั้น นอกจากคู่ความจะสามารถทำบัญชีระบупยานและยื่นต่อศาลก่อนหรือภายในวันนัดแล้ว ยังสามารถอ้างอิงพยานหลักฐานตามหลักของวิธีพิจารณาคดีมีโนสาร่วมที่ต้องนำมาใช้ได้ด้วย โดยในวันนัดพิจารณา หากศาลไม่สามารถไต่ถามคู่ความให้คู่ความสามารถตกลงกันได้ ก็จำเป็นที่จะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป ซึ่งศาลมีอำนาจสอบถามคู่ความถึงพยานหลักฐานที่จะใช้อ้างอิงแล้วบันทึกไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณา หรือสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบупยานมายื่นต่อศาลภายในเวลาที่ศาลกำหนดก็ได้ (มาตรา 193 ตี) ทั้งนี้ ผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ในการยื่นบัญชีระบупยานของคู่ความนั้น ควรจะต้องระบุพยานที่ประสงค์จะนำสืบจริงๆ มิใช่อ้างอิงพยานฟุ่มเฟือยมากเกินไป ส่วนการยื่นบัญชีระบупยานหลังจากที่ได้สืบพยานไปบ้างแล้วนั้น การจะรับหรือไม่รับพยานหลักฐานใดๆ นำจะขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของศาล โดยคำนึงถึงการได้เปรียบเสียเปรียบของคู่ความและความสำคัญของพยานหลักฐานที่มีผลต่อการวินิจฉัยคดี

(3.8) การพิจารณาคดี

ในวันนัดพิจารณา หากคู่ความมาศาล สิ่งแรกที่ศาลจะต้องกระทำคือการไต่ถามคู่ความตกลงประนีประนอมยอมความกันตามขั้นตอนที่ได้กล่าวข้างต้น แต่ถ้าพยายามแล้วคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้ ก็จำเป็นต้องสืบพยานกันต่อไป โดยศาลจะตรวจคำให้การหรือสอบคำให้การหากจำเลยประสงค์จะให้การด้วยวาจา รวมทั้งสอบคู่ความเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายจะใช้อ้างอิง ซึ่งศาลจะไม่อนุญาตให้จำเลยเลื่อนคดีเพื่อยื่นคำให้การ เว้นแต่จะมีเหตุผลที่ดีและในเบื้องต้นศาลเห็นว่าจำเลยมีข้อต่อสู้คดีอันสมควร ทั้งนี้ ในการตรวจคำให้การ หากศาลนำคำให้การของจำเลยมาเปรียบเทียบกับฟ้องโจทก์แล้วเห็นว่าจำเลยไม่มีเหตุต่อสู้คดี ศาลก็จะสั่งสืบพยานและนัดฟังคำพิพากษาได้เลย โดยปกติก็จะนัดฟังคำพิพากษาในวันนั้น แต่หากคำให้การของจำเลยมีข้อต่อสู้อันสมควร ก็ต้องสืบพยานกันต่อไป

(3.8.1) การสืบพยาน

เมื่อจะต้องสืบพยาน แม้คดีไม่มีข้อยุ่งยากจะไม่มีพิธีสงครตามมาตรา 182 (5) อันเนื่องมาจากคดีไม่มีประเด็นยุ่งยากหรือสลับซับซ้อน แต่เพื่อให้การสืบพยานเป็นไปโดยรวดเร็วและรวดเร็ว ศาลน่าจะตรวจคำฟ้องและคำให้การให้ละเอียดและสอบถามคู่ความเกี่ยวกับข้ออ้าง และพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้ออ้างดังกล่าว หากเห็นว่าข้ออ้างใดไม่

มีเหตุผลหรือไม่มีพยานหลักฐานสนับสนุนเพียงพอ หรือหากคู่ความฝ่ายใดไม่ยอมแถลงข้อกล่าวหา โดยไม่มีเหตุอันสมควรหรือแถลงไม่ชัดเจน ต้องถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้นๆ และจำเป็นต้องตัดข้ออ้างดังกล่าวทิ้งไปเพื่อให้เหลือประเด็นที่ต้องสืบพยานให้น้อยที่สุด หลังจากนั้นก็ต้องดูว่าควรจะให้คู่ความฝ่ายใดเป็นผู้นำสืบก่อนหรือหลัง โดยหากฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใด ฝ่ายนั้นก็มีการการพิสูจน์ในประเด็นนั้น เว้นแต่มีข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่เป็นคุณกับฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งและฝ่ายนั้นได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของกฎหมายเพื่อให้ได้รับผลของข้อสันนิษฐานนั้นแล้ว การการพิสูจน์ย่อมตกไปอยู่อีกฝ่ายหนึ่ง ตามมาตรา 84 นอกจากนี้ โดยปกติในคดีไม่มีข้อยุ่งยาก มักจะปรากฏพยานหลักฐานชัดเจนและเป็นการยากที่จำเลยจะนำสืบหักล้างพยานหลักฐานดังกล่าวได้ นอกจากการอ้างข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานอื่น เมื่อเป็นเช่นนั้นการการพิสูจน์ย่อมกลับมาตกอยู่กับฝ่ายจำเลยที่เป็นผู้อ้างข้อเท็จจริงใหม่ และปกติศาลจะกำหนดให้จำเลยนำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อน ซึ่งการดำเนินการที่กล่าวมาก็เปรียบเสมือนการชี้สองสถานนั่นเอง ทั้งนี้ ศาลจะจรรยาละเอียดที่ได้ดำเนินการดังกล่าวลงในรายงานกระบวนการพิจารณา ซึ่งจะมีผลผูกพันคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

นอกจากนี้ หากศาลเห็นว่าพยานหลักฐานที่คู่ความได้แสดงความจำนงประสงค์จะอ้างอิงไว้ไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความจริงได้ ก็ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร (มาตรา 193 จัตวา) แต่ทั้งนี้ศาลต้องกระทำเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เพื่อทำความจริงให้กระจ่างชัดขึ้นเท่านั้น กล่าวคือต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย จะกระทำเพื่อเข้าข้างหรือเป็นประโยชน์เฉพาะแก่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ได้ โดยการที่กฎหมายให้อำนาจแก่ศาลเรียกพยานมาสืบเองนี้ เป็นระบบที่ให้ผู้พิพากษามีบทบาทในการแสวงหาความจริงแห่งคดี ซึ่งก่อนไปในทางที่จะเป็นระบบไต่สวน (Inquisitorial system) เช่นเดียวกับคดีแรงงานดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 45 แต่อย่างไรก็ตาม การแสดงบทบาทตรงนี้ ศาลจะต้องวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด ต้องทำเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม คือเพื่อค้นหาความจริงให้ปรากฏออกมาเท่านั้นจะกระทำเพื่อประโยชน์แก่คู่ความเฉพาะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมิได้ นอกจากนี้ การที่ศาลจะใช้อำนาจเรียกพยานมาสืบเองเพื่อประโยชน์แก่การทำความจริงให้ปรากฏนี้ ศาลจะต้องมีความรู้และประสบการณ์ในการไต่สวนค้นหาความจริงค่อนข้างมากจึงจะใช้อำนาจตามกฎหมายมาตรานี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือผู้พิพากษาที่ตัดสินใจใช้อำนาจเรียกพยานหลักฐานใดมาสืบเองจะต้องเป็นผู้พิพากษาที่มีความรู้และประสบการณ์ว่าพยานหลักฐานอะไรที่เป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างไร

สำหรับการซักถามพยานก็ต้องนำวิธีพิจารณาคดีมโนสำเนา มาตรา 193 จัตวา วรรคสองมาใช้บังคับ โดยศาลจะเป็นผู้ถามพยานก่อนแล้วค่อยให้คู่ความถามเพิ่มเติม และศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม ซึ่งล้วนแต่แสดงให้เห็นเจตนารมณ์ชัดแจ้งว่าวิธีการสืบพยานในคดีมโนสำเนานั้น กฎหมายให้ความสำคัญแก่ศาลในการมีบทบาทค้นคว้าหาความจริงเป็นหลัก ภาระหน้าที่ของตัวความหรือทนายความในการซักถามพยานมีความสำคัญในลำดับรอง ดังนั้นบทบาทการควบคุมและดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีมโนสำเนาที่เน้นให้ศาลหรือผู้พิพากษามีบทบาทในการสืบพยานค้นคว้าความจริง จึงเป็นบทบาทใหม่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นเรื่องที่คุณพิพากษาจะต้องมีความรู้ความชำนาญ และมีทักษะที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์โดยแท้ ทั้งก่อนทำการสืบพยาน ศาลน่าจะซักถามคู่ความเกี่ยวกับพยานที่ประสงค์จะนำเข้าสู่ว่ามีที่ปากหรือมีพยานเอกสารใดบ้าง และแต่ละปากจะเบิกความในประเด็นใดบ้าง เพื่อศาลจะได้เตรียมตัวล่วงหน้าในการเตรียมคำถามที่จะถามพยาน ซึ่งในส่วนนี้ ผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การซักถามของคู่ความดังกล่าวไม่น่าจะต้องมีรูปแบบอย่างคดีสามัญ ที่ต้องมีการซักถาม ถามค้าน และถามติดตามลำดับ กับโจทก์ก็ไม่จำเป็นต้องติดอยู่กับข้อห้ามเรื่องการนำคำถามนำ แต่ควรจะเป็นการซักถามธรรมดาและเฉพาะคำถามที่ศาลไม่ได้ซักถามในตอนแรกหรือเพื่อขยายความให้ชัดเจน กับต้องเป็นคำถามที่เป็นประเด็นในคำฟ้องหรือคำให้การเท่านั้น ส่วนการอ้างเอกสารพยานประกอบกับการซักถามหรือถามค้านพยานก็สามารถทำได้ทั้งในระหว่างที่ศาลถามและระหว่างที่คู่ความถามเพิ่มเติม

ส่วนการที่คุณความแต่ละฝ่ายจะนำพยานหลักฐานเข้าสู่สืบเพียงใดนั้น โดยหลักก็เป็นสิทธิของคุณความที่จะนำพยานมาสืบสนับสนุนข้ออ้างของตนอย่างเต็มที่ แต่สำหรับคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ศาลควรจะเข้ามาดูแลการสืบพยานให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว กล่าวคือ จะต้องควบคุมไม่ให้คู่ความนำพยานหลักฐานที่ไม่มีคุณค่าหรือไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดีเข้ามาสืบ โดยเฉพาะฝ่ายจำเลยที่คำให้การไม่มีประเด็นที่จะต้องสู้โจทก์ได้ นอกจากนี้เอกสารบางอย่างที่เป็นเอกสารราชการหรือเอกสารมหาชน เช่น หนังสือรับรอง สำเนาทะเบียนบ้าน หรือเอกสารอื่นใดที่เจ้าหน้าที่ได้รับรองความถูกต้องในหน้าที่ราชการ ศาลก็ควรรับไว้โดยไม่ต้องให้คู่ความฝ่ายที่อ้างนำพยานบุคคลเข้าสู่สืบประกอบ แต่หากคู่ความอีกฝ่ายต่อสู้ว่าเอกสารดังกล่าวไม่ถูกต้องหรือแท้จริงอย่างไร ก็ให้ฝ่ายนั้นนำสืบหักล้าง เพราะฝ่ายที่อ้างได้รับผลของข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่าเอกสารมหาชนดังกล่าวเป็นของแท้จริงและถูกต้องตามมาตรา 127 อันจะเป็นการประหยัดเวลาในการสืบพยานไปได้บางส่วน

(3.8.2) การเลื่อนเวลายื่นคำให้การและการเลื่อนคดี

(ก) การเลื่อนเวลายื่นคำให้การ - โดยในส่วนี้มาตรา 196 วรรคสาม ได้บัญญัติไว้ว่า “คดีอันอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทมาตรานี้ ห้ามมิให้ศาลอนุญาตตามคำขอของจำเลยเพื่อเลื่อนเวลายื่นคำให้การ หรือเพื่อเลื่อนคดี เว้นแต่จำเลยจะแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลว่าคำขอของตนมีเหตุผลดี และสันนิษฐานได้ในเบื้องต้นว่าจำเลยมีข้อต่อสู้คดีอันสมควร หรือเมื่อศาลเห็นว่าโดยพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้ เป็นการพ้นวิสัยที่จำเลยจะมาศาลหรือยื่นคำให้การก่อนหรือในวันที่กำหนดไว้ได้” ซึ่งสรุปหลักเกณฑ์ได้ว่า ถ้าจำเลยจะขอเลื่อนคดีจะต้องแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลว่าคำขอดังกล่าวมีเหตุผลที่ดีและสันนิษฐานได้ในเบื้องต้นว่ามีข้อต่อสู้คดีอันสมควร หรือเกิดเหตุการณ์ที่ศาลเห็นว่าพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้ทำให้เป็นการพ้นวิสัยที่จำเลยจะมาศาลได้ โดยหากศาลอนุญาตให้เลื่อนคดีจะต้องกำหนดวันนัดพิจารณาใหม่ แต่ถ้าจำเลยไม่อาจแสดงให้ศาลเห็นได้หรือไม่มีพฤติการณ์ดังกล่าว ศาลย่อมไม่อนุญาตให้เลื่อนคดีและต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป กล่าวคือ หากจำเลยไม่ยื่นคำให้การก็ต้องสั่งให้จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ แล้วดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปตามบทบัญญัติเรื่องขาดนัดยื่นคำให้การ

(ข) การเลื่อนคดี - เมื่อต้องนำวิธีพิจารณาคดีมโนสาร มาตรา 193 เบญจ มาใช้ด้วย ดังนั้น โดยหลักแล้วการที่ศาลจะอนุญาตให้เลื่อนคดีแต่ละครั้งจะต้องไม่เกิน 7 วัน แต่อย่างไรก็ตามในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า การถือหลักการดังกล่าวควรจะเป็นในลักษณะยืดหยุ่นหรือไม่เคร่งครัดอย่างคดีมโนสาร เพราะแม้คดีทั้งสองประเภทจะมีวัตถุประสงค์ให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วและต่อเนื่อง แต่ในรายละเอียดของคดีจะแตกต่างกันในหลายด้าน โดยเฉพาะในแง่ของจำนวนทุนทรัพย์และพยานหลักฐาน กล่าวคือ ในคดีไม่มีข้อยุ่งยากมักจะมีจำนวนทุนทรัพย์สูง การดำเนินการต่างๆ ของคู่ความจึงอาจจะต้องใช้เวลานาน เช่น การเตรียมหรือแสวงหาพยานหลักฐาน หรือแม้แต่การเจรจาประนีประนอมยอมความ ซึ่งกรณีอาจจะต้องเลื่อนคดีไปเกินกว่า 7 วัน ประกอบกับพยานหลักฐานในคดีไม่มีข้อยุ่งยากส่วนมากมักจะเป็นพยานเอกสาร และปกติจำเลยก็มักจะต้องสู้ว่าเอกสารปลอมหรือลายมือชื่อปลอม กับขอส่งเอกสารหรือลายมือชื่อดังกล่าวไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจพิสูจน์ และศาลก็มักจะอนุญาตตามคำขอดังกล่าว แต่ทั้งนี้ เนื่องจากการตรวจพิสูจน์จำเป็นต้องใช้เวลาเกินกว่า 7 วัน นอกจากนี้ ปกติจะมีทนายความดำเนินคดีแทน และคู่ความหรือทนายความมักจะมีวันว่างตรงกันยาก และหากศาลไม่ได้มีการจัดตั้งคณะเพื่อพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นพิเศษแล้วก็ยากที่จะสามารถเลื่อนคดีภายในเวลาดังกล่าวได้ ดังนั้น ด้วยพฤติการณ์ที่ประกอบกันดังกล่าว จึงอาจทำให้การเลื่อนคดีแต่ละครั้งเกินกว่า 7 วัน

มีข้อสังเกตว่า กรณีที่ศาลอนุญาตให้จำเลยเลื่อนเวลาขึ้นคำให้การ และ ถ้าคดีมีทางไกลเกลี่ยได้ ศาลอาจกำหนดวันนัดพิจารณาใหม่ กล่าวคือ ในนัดต่อไปก็ยังเป็น “วันนัดพิจารณา” เช่นเดิม ซึ่งวันดังกล่าวก่อนข้างจะมีความสำคัญต่อคู่ความอย่างมาก เพราะจะต้องมีการไกลเกลี่ยและสืบพยาน และหากคู่ความไม่มาศาลก็จะถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นขาดนัดพิจารณา แม้ในวันดังกล่าวจะไม่มี การสืบพยานก็ตาม แต่สำหรับกรณีที่ศาลอนุญาตให้เลื่อนคดีตามคำร้องของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนั้น ในนัดต่อไปอาจไม่ใช่วันนัดพิจารณาอีกต่อไปก็ได้ เช่น ถ้าจำเลยขาดนัดขึ้นคำให้การและขาดนัดพิจารณา แต่โจทก์ขอเลื่อนคดีเพราะมีเหตุไม่อาจก้าวล่วงได้ หรือกรณีที่คู่ความขอเลื่อนคดีเพื่อเจรจาประนีประนอมยอมความ ซึ่งในกรณีดังกล่าววันนัดต่อไปจึงเป็นวันนัดสืบพยานโจทก์หรือทำยอม แล้วแต่กรณี

(3.8.3) การยื่นหรือขยายระยะเวลาตามกฎหมาย

สำหรับการยื่นหรือขยายระยะเวลาในคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ก็ให้ศาลใช้ดุลยพินิจได้อย่างกว้างขวางเช่นเดียวกับคดีมีโนสาร่า ตามมาตรา 190 ตรี ดังที่กล่าวไปแล้ว โดยในการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากมักจะมีการยื่นและขยายระยะเวลาอยู่เสมอ เช่น

(ก) การขยายระยะเวลายื่นคำให้การ – กล่าวคือ การที่จำเลยขอขยายระยะเวลาหรือขอเลื่อนเวลาเพื่อให้การหรือยื่นคำให้การตามมาตรา 193 วรรคท้าย ซึ่งสามารถกระทำก่อนหรือภายในวันนัดพิจารณา และเมื่อศาลอนุญาต กรณีถือว่าศาลได้ใช้ดุลยพินิจขยายระยะเวลาในการดำเนินการดังกล่าวแล้ว

(ข) การขยายเวลาให้โจทก์ยื่นคำขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีตามมาตรา 198 – กล่าวคือ หากจำเลยขาดนัดขึ้นคำให้การ ซึ่งตามปกติโจทก์จะต้องยื่นคำขอดังกล่าวภายในวันนัดพิจารณา แต่หากคดีไม่สามารถพิพากษาในวันนัดดังกล่าวได้เนื่องจากการเลื่อนคดี เช่น จำเลยขอเจรจาตกลงกับโจทก์ แต่ในนัดต่อมาไม่อาจตกลงกันได้และจำเลยไม่มาศาล ซึ่งศาลจะต้องพิจารณาคดีพิพากษาในกรณีจำเลยขาดนัดขึ้นคำให้การดังกล่าวแล้ว ดังนั้น ศาลอาจสั่งให้โจทก์ยื่นคำขอให้ตนชนะคดีได้ภายในเวลาที่ศาลกำหนดโดยอาศัยมาตรา 190 ตรี นี้ได้ นอกเหนือจากการอาศัยแนวคำพิพากษาฎีกาตามบทบัญญัติมาตรา 198 เดิม

(ค) การขยายระยะเวลายื่นบัญชีระบุพยาน – กล่าวคือ เมื่อศาลสอบถามคู่ความถึงพยานหลักฐานที่จะใช้อ้างอิงแล้ว บางครั้งศาลจะสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานเพื่อยื่นต่อศาลภายในเวลาที่ศาลกำหนดตามมาตรา 193 ตรี หากต่อมาคู่ความไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานได้ภายในเวลาที่กำหนด ก็สามารถยื่นขอขยายระยะเวลาดังกล่าวได้

(ง) กรณีที่มีการเลื่อนคดีซึ่งจะเลื่อนแต่ละครั้งไม่เกิน 7 วัน และหากศาลให้ปิดประกาศแจ้งวันนัดให้คู่ความทราบที่หน้าศาลหรือโดยวิธีอื่นในลักษณะเดียวกัน ซึ่งตามมาตรา 79 วรรคสอง กำหนดให้มีผลตามกฎหมายเพื่อล่วงพ้น 15 วันหรือระยะเวลาานกว่านั้นตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนด ดังนั้น หากศาลจะดำเนินการได้จะต้องอาศัยมาตรานี้นั้นระยะเวลา กล่าวคือ ตั้งให้การปิดประกาศหรือการดำเนินการอื่นๆ มีผลบังคับทันทีหรือในเวลาไม่น้อยกว่า 15 วัน แล้วแต่ความเหมาะสม อนึ่ง เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้เลื่อนคดีในแต่ละครั้งได้ไม่เกิน 7 วัน และบางกรณีอาจมีความจำเป็นที่ต้องเลื่อนคดีเกินกว่าเวลาดังกล่าวตามที่กล่าวในเรื่องการเลื่อนคดีแล้ว ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า การที่ศาลจะอนุญาตให้เลื่อนคดีเกินกว่า 7 วัน คงต้องอาศัยมาตรา 190 ครี้น เพื่อขยายระยะเวลาดังกล่าว

(3.8.4) การเพิกถอนคำสั่งที่ให้การพิจารณาคดีอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

ในส่วนนี้ มาตรา 196 วรรคท้ายบัญญัติว่า “ถ้าในระหว่างการพิจารณาปรากฏว่าคดีไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งมาตรานี้ ศาลอาจมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิมแล้วดำเนินการพิจารณาต่อไปตามข้อบังคับแห่งคดีสามัญได้” กล่าวคือ หากภายหลังที่ศาลรับฟ้องและพิจารณาคดีไปอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากแล้วปรากฏว่ามีเหตุที่ไม่อาจจะพิจารณาคดีดังกล่าวอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากต่อไปได้ ไม่ว่าจะด้วยเหตุที่มีฟ้องแย้งหรือได้มีการรวมพิจารณาคดี การแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องหรือคำให้การ การร้องสอดเข้ามาในคดีตามมาตรา 57 หรือกรณีอื่นใดในทำนองเดียวกันที่ทำให้คดีกลับกลายเป็นคดีมีประเด็นยุ่งยากหรือสลับซับซ้อนมากขึ้น จนไม่อาจนำกระบวนการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากมาใช้บังคับได้ต่อไป ศาลจะต้องเพิกถอนคำสั่งเดิมที่ให้การพิจารณาคดีอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยาก แล้วดำเนินคดีดังกล่าวต่อไปอย่างคดีสามัญ ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่า การเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวเป็นการเพิกถอนตามมาตรา 196 ซึ่งบัญญัติไว้โดยเฉพาะ มิใช่การเพิกถอนกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบตามมาตรา 27 เนื่องจากขณะที่ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาคดีไปอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้น ศาลได้พิจารณารายละเอียดและประเด็นในคดีตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด และเมื่อครบองค์ประกอบของคดีไม่มีข้อยุ่งยาก จึงได้มีคำสั่งดังกล่าว กรณีจึงมิใช่เป็นการผิดหลง แต่ที่ศาลต้องเพิกถอนคำสั่งก็เพราะมีเหตุที่ทำให้ไม่อาจพิจารณาอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากต่อไปได้ โดยเหตุดังกล่าวเป็นเหตุที่เกิดขึ้นในภายหลังอันมาเปลี่ยนแปลงรายละเอียดและประเด็นแห่งคดี ส่งผลให้คดีไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ของคดีไม่มีข้อยุ่งยาก จึงไม่อาจพิจารณาคดีอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ต่อไป

(3.9) การขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษา

เนื่องจากคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีที่มีความขัดแย้งอยู่ในตัวของมันเอง กล่าวคือ คดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญประเภทหนึ่ง แต่ในทางการพิจารณาคดีกลับเป็นไปอย่างรวบรัดโดยอาศัยวิธีพิจารณาคดีมีโนสารเป็นหลัก ส่วนใหญ่มิได้ใช้วิธีพิจารณาคดีแบบสามัญมาใช้บังคับ ดังนั้น เมื่อจะศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาในคดีไม่มีข้อยุ่งยาก จึงสมควรแบ่งศึกษาตามแนวความขัดแย้งดังกล่าวคือ

(3.9.1) *คดีไม่มีข้อยุ่งยากในฐานะที่เป็นคดีสามัญ* - ในประเด็นนี้ เมื่อคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญ จึงสามารถนำวิธีการคุ้มครองชั่วคราวมาใช้ได้ตามหลักทั่วไป แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคดีไม่มีข้อยุ่งยากมีหลักการพิจารณาโดยรวบรัด จึงทำให้ช่วงเวลาหรือช่องว่างนับแต่วันฟ้องถึงวันที่ศาลมีคำพิพากษามีไม่มากอย่างคดีสามัญทั่วไป ดังนั้น การนำวิธีการคุ้มครองชั่วคราวมาใช้บังคับจึงควรเป็นไปตามความเหมาะสมและความจำเป็นของแต่ละคดี

(3.9.2) *คดีไม่มีข้อยุ่งยากในฐานะที่ต้องนำวิธีพิจารณาคดีมีโนสารมาใช้บังคับ* - ในประเด็นนี้ ตามมาตรา 196 สามารถสรุปหลักเกณฑ์ของวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้เป็น 3 ชั้น ชั้นแรกต้องนำวิธีพิจารณาที่มาตราดังกล่าวกำหนดไว้เฉพาะมาใช้บังคับก่อน หากเรื่องใดไม่ได้กำหนดไว้เฉพาะจึงมาถึงชั้นที่สองที่ต้องนำวิธีพิจารณาคดีมีโนสารมาใช้บังคับ และต่อมาเป็นชั้นที่สาม หากวิธีพิจารณาคดีมีโนสารไม่ได้กำหนดไว้ก็ให้นำวิธีพิจารณาคดีสามัญมาใช้บังคับ โดยอาศัยมาตรา 195 ซึ่งจากหลักดังกล่าว จะเห็นว่าเรื่องวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาไม่ได้กำหนดไว้โดยเฉพาะในคดีไม่มีข้อยุ่งยาก จึงจำเป็นต้องนำวิธีพิจารณาคดีมีโนสารมาใช้บังคับ และในเรื่องนี้ผู้เขียนได้ให้ความเห็นในเรื่องวิธีพิจารณาคดีมีโนสารแล้วว่า สามารถนำวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษามาใช้ในคดีมีโนสารได้ ดังนั้น จึงส่งผลให้สามารถนำวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษามาใช้บังคับในคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้เช่นกัน

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าคดีไม่มีข้อยุ่งยากสามารถนำวิธีการคุ้มครองชั่วคราวมาใช้บังคับได้ ไม่ว่าจะมองในแง่ของคดีสามัญหรือคดีมีโนสาร แต่ในความเห็นของผู้เขียนแล้วเห็นว่า ควรจะถือหลักตามข้อ 3.9.2 คือ การที่สามารถนำวิธีการคุ้มครองมาใช้ในคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ก็ด้วยเหตุที่ต้องนำวิธีพิจารณาคดีมีโนสารมาใช้บังคับ ทั้งนี้ แม้ในเบื้องต้นจะถือว่าคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญ แต่เมื่อคดีนั้นมีเนื้อหาสาระหรือประเด็นไม่ยุ่งยากและศาลได้รับฟ้องอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากอันจะต้องพิจารณาไปอย่างรวบรัดโดยอาศัยวิธีพิจารณาคดีมีโนสารมาใช้บังคับแล้ว สถานะหรือลักษณะของคดีไม่มีข้อยุ่งยากจึงเปลี่ยนแปลงไปกล่าวคือมีความแตกต่าง

จากคดีสามัญทั่วไป และกลับกลายเป็นว่ามีลักษณะหรือสถานะที่คล้ายคลึงกับคดีมโนสาร่มากกว่า ดังนั้นในเรื่องวิธีพิจารณาคดีจึงควรถือตามวิธีพิจารณาคดีมโนสาร่าเป็นหลักและโดยเฉพาะในเรื่องวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษา เนื่องจากการพิจารณาของคดีทั้งสองประเภทเป็นไปโดยรวบรัดจึงทำให้ช่วงเวลาหรือช่องว่างนับแต่วันรับฟ้องจนถึงวันที่มีคำพิพากษามีไม่มากนัก ขั้นตอนและวิธีการที่จะนำวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาจึงควรเหมือนกัน

(3.10) การพิพากษาคดี

เมื่อเสร็จการพิจารณา ศาลก็ต้องชี้ขาดตัดสินโดยทำเป็นคำพิพากษา ซึ่งโดยปกติจะทำเป็นหนังสือ แต่เมื่อต้องนำวิธีพิจารณาคดีมโนสาร่า มาตรา 194 มาใช้บังคับด้วย ดังนั้นแล้ว ศาลสามารถทำคำพิพากษาด้วยวาจาได้ นอกจากนี้แล้ว การทำคำพิพากษาในคดีไม่มีข้อยุ่งยาก มักจะทำในรูปแบบอย่างย่อเนื่องจากเป็นคดีที่ไม่มีประเด็นยุ่งยาก แต่รายการในคำพิพากษาก็ต้องมีตามมาตรา 141 เช่นเดียวกัน ซึ่งในคดีไม่มีข้อยุ่งยากโดยเฉพาะคดีที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณา ศาลมักจะทำคำพิพากษาด้วยวาจา เนื่องจากคดีไม่มีประเด็นหรือข้อต่อสู้ของฝ่ายจำเลย

(3.11) การอุทธรณ์ฎีกา และขอให้พิจารณาคดีใหม่

เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว หากคู่ความไม่พอใจก็สามารถอุทธรณ์ฎีกาได้อย่างคดีสามัญ⁵⁶ โดยหลักหากเป็นปัญหาข้อกฎหมายสามารถอุทธรณ์ฎีกาได้เสมอ แต่หากเป็นปัญหาข้อเท็จจริงต้องพิจารณาจำนวนทุนทรัพย์ตามมาตรา 224 และ 248 ด้วย ส่วนการขอพิจารณาคดีใหม่นั้น คู่ความที่ขาดนัดพิจารณาสามารถขอพิจารณาใหม่ได้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด

⁵⁶ไพโรจน์ วายุภาพ, การปฏิบัติเกี่ยวกับคดีมโนสาร่าและคดีไม่มีข้อยุ่งยาก, หน้า 106.

(3.12) การบังคับคดี

เนื่องจากคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญประเภทหนึ่ง ดังนั้นหลักเกณฑ์การบังคับคดีจึงต้องเป็นไปหลักเกณฑ์ทั่วไป และไม่อาจนำวิธีการในคดีมโนสารที่ให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามคำพิพากษาภายใน 15 วัน ตามมาตรา 273 และศาลไม่อาจออกหมายเรียกบุคคลมาได้ สวนเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ตามมาตรา 277 วรรคสามได้ เนื่องจากคดีทั้งสองประเภทมีส่วนแตกต่างกันในบางประการ กล่าวคือ คดีมโนสารเป็นคดีเล็กน้อยและมีจำนวนทุนทรัพย์ต่ำ กับมักจะเกิดกับประชาชนผู้ยากไร้ ดังนั้น กฎหมายจึงให้เวลาในการปฏิบัติตามคำพิพากษาน้อย และให้ศาลเข้ามาอำนวยความสะดวกในการบังคับคดีมากยิ่งขึ้น ส่วนคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้น เป็นคดีที่มีจำนวนทุนทรัพย์ค่อนข้างสูงและมักเกิดกับผู้ฐานะทางการเงินดี การบังคับคดีจึงยังคงเหมือนคดีสามัญทั่วไป